

ISSN 0125-0957

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๖ เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

รัฐสภา

ที่ปรึกษา

ว่าที่ร้อยตำรวจตรี อาพัทธ์ สุชนะนันท์
นางจงดเดือน สุทธิรัตน์

บรรณาธิการ

นายปกาลิต จำเือง

ผู้จัดการ

นางสิวาพร สุขเอียด

กองบรรณาธิการ

นางสาวอารีย์วรรณ พูลทรัพย์

นางสาวจุฬีวรรณ เต็มผล

นางสาวอรทัย แสนบุตร

นายก้องเกียรติ ผือโย

นางสาวนิธิดา ประเสริฐภักดี

นางสาวสทวรรณ เพ็ชรไทย

นายวีรพล ภูสุข

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ เรืองสอน

นายนิธิทัศน์ องค์อศิวชัย

นางสาวณัฐนันท์ วิชิตพงศ์เมธี

ฝ่ายธุรการ

นางสาวเสาวลักษณ์ ธนชัยอภิภัทร

นางสาวดลธิ์ จุลนานนท์

นางสาวจริยาพร ตีกล้า

นางสาวอาภรณ์ เนื่องเศรษฐ์

นางสาวสุรดา เข็นพานิช

พิมพ์ที่

สำนักการพิมพ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

วัตถุประสงค์

เป็นวารสารเพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่นๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เลขที่ ๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี

เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๙๐๐ ต่อ ๕๕๘๐ - ๒

e-mail: sapasarn2019@gmail.com

rattasapasarn@yahoo.com

การส่งบทความลงเผยแพร่ในวารสารรัฐสภาสาร จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน การพิจารณาอนุมัติบทความที่นำมาลงพิมพ์ดำเนินการโดยกองบรรณาธิการ ทั้งนี้ บทความ ข้อความ ความคิดเห็น หรือข้อเขียนใดที่ปรากฏในวารสารเล่มนี้เป็นความเห็นส่วนตัว ไม่ผูกพันกับทางราชการแต่ประการใด

រដ្ឋសភា

ทำยนี้เนื่องจากเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๗ ประเทศไทยได้เข้าสู่ฤดูหนาวอย่างเป็นทางการแล้วและเป็นฤดูแห่งการท่องเที่ยว ซึ่งในช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๖๗ มีวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ หยุดยาวต่อเนื่องหลายวัน โดยเฉพาะช่วงเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ คณะรัฐมนตรีได้ประกาศให้วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๗ เป็นวันหยุดเพิ่มอีก ๑ วัน ทำให้มีวันหยุดยาวต่อเนื่อง ๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๒๘ ธันวาคม จนถึง วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๗ ประชาชนมีการเดินทางกลับไปยังภูมิลำเนาของตนยังต่างจังหวัด รวมทั้งเดินทางท่องเที่ยวยังจังหวัดต่าง ๆ คาดว่ายอดยานพาหนะที่สัญจรบนท้องถนนจะมีความหนาแน่นสูง จึงขอให้ประชาชน ตรวจสอบสภาพของยานพาหนะให้มีความพร้อมและขับขี่ด้วยความระมัดระวัง เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณไซเรนจากรถกู่ซีพุกเดินอย่าลืมเบี่ยงรถและชะลอความเร็วลงเพื่อให้รถกู่ซีพุกเดินผ่านไปก่อน เพราะ **“ให้ทาง=ช่วยชีวิต”** **ความดีที่คุณทำได้** และที่สำคัญคือ **“เมาไม่ขับ”** และเมื่อเกิดอาการอ่อนเพลียและง่วงนอน ควรจอดรถเพื่อผ่อนคลายอิริยาบพแล้วจึงค่อยออกเดินทางต่อไป ขอให้ทุกท่านเดินทางกลับภูมิลำเนาและท่องเที่ยวในในช่วงเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ที่กำลังจะมาถึงในเดือนหน้านี้อย่างมีความสุขแล้วพบกันใหม่ฉบับหน้า สวัสดีครับ

กองบรรณาธิการ

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๗๒ ฉบับที่ ๖ เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

Vol. 72 No. 6 November - December 2024

ประชาชนมีสิทธิหายใจในอากาศที่สะอาด : ๗
ศึกษากฎหมายอากาศสะอาด

People have the rights to breathe clean air: A study case of the Clean Air Act.

สหรับ จุลศรีพิพัฒนกุล
จิรกิตต์ ภัสสรภาคภูมิ

มาตรการที่เหมาะสมกับการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษา ๒๕
ในคดียาเสพติดกับผู้ค้าและเหยื่อ

Appropriate measures for enforcing fines according to judgments
in drug cases for dealers and Victims (users)

วรรณฤดี แสงเขียว
ปรีวัฒน์ ช่างคิด

การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๔๗

The Acquisition of Senators under the Constitutions of the Kingdom of Thailand

กานต์ วรรณิตร

๑๐๐ ปี มรดกกรรมของ 'วลาดีมีร์ เลนิน' (Vladimir Lenin) : ๘๓

รัฐในอุดมคติ การปฏิวัติตามลัทธิมาร์กซิสม์
ความเป็นจริงของรัฐสังคมนิยมเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ
และอนาคตของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์

โชคชัย สุทธาเวช

พัฒนาการและความสืบเนื่องของขบวนการพหุวิทยาตรา ๑๑๙

ทางชลมารคจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ฉัตรบงกช ศรีวิวัฒนสาร

ประชาชนมีสิทธิหายใจในอากาศที่สะอาด : ศึกษากฎหมายอากาศสะอาด

People have the rights to breathe clean air: A study case of the Clean Air Act.

สหรับ จุลศรีพิพัฒน์กุล*
จิริกิตต์ ภัสสรภาคภูมิ**

๑. ที่มาและความสำคัญ

“อากาศ” เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่จะสามารถเข้าถึงการหายใจในอากาศที่สะอาดซึ่งเป็นสิทธิในสุขภาพและชีวิตที่ติดตัวทุกคนมาตั้งแต่เกิด แม้ว่าทุกวันนี้ระบบกฎหมายไทยยังไม่เคยรับรองสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาดอย่างเป็นทางการ แต่ก็ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของไทยและสากล

ปัจจุบันในประเทศไทยมีมลพิษทางอากาศที่ส่งผลร้ายต่อสุขภาพร่างกายในระยะยาวซึ่งมีความรุนแรงมาอย่างต่อเนื่อง คือ ปัญหาฝุ่น PM ๒.๕ เป็นฝุ่นละอองจิ๋วที่มีขนาดไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน หรือมีขนาดราว ๑ ใน ๒๕ ของเส้นผ่านศูนย์กลางของเส้นผมมนุษย์ ฝุ่น PM ๒.๕ เป็นฝุ่นที่มีขนาดเล็ก ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอาการแสบตา ไอ จาม เคืองตา ตาแดง น้ำตาไหล หรือลมพิษ หากได้รับในปริมาณมากหรือติดต่อกันเป็นเวลานานมีโอกาสทำให้เกิดโรคทางเดินหายใจ เช่น โรคภูมิแพ้ โรคหอบหืด โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง

* นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

** นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

โรคหลอดเลือดในสมอง โรคถุงลมโป่งพอง และโรคหัวใจขาดเลือด หรือทำให้โรคร้ายแรงเกิดความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และหากสะสมในเนื้อเยื่อปอดเป็นเวลานานจนในระดับหนึ่ง มลพิษเหล่านี้ อาจจะทำให้การทำงานของปอดเสื่อมลงและอาจก่อให้เกิดการเป็นโรคมะเร็งปอด และมลพิษฝุ่นยังก่อให้เกิดผลเสียกับเด็กทารกในครรภ์มารดา ทำให้เด็กทารกมีน้ำหนักน้อยกว่าโดยปกติทั่วไป มลพิษทางอากาศส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี โดยเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ทั้งจากการเผาไหม้เครื่องยนต์ การก่อสร้าง การจุดพลุ มลพิษจากโรงงาน ควันจากการเผาขยะ การเผากระดาษ การทำอาหารประเภทปิ้งย่าง เผาไร่เผาป่า เป็นต้น (VOAThai, ๒๕๖๑)

องค์การอนามัยโลก (WHO) เปิดเผยงานวิจัยด้านมลพิษทางอากาศฉบับล่าสุด ที่รวบรวมข้อมูลจาก ๔,๓๐๐ เมือง ใน ๑๐๘ ประเทศทั่วโลก พบว่า ประชากรราว ๗ ล้านคนทั่วโลกเสียชีวิตจากมลพิษทางอากาศทุกปี เนื่องจากการสูดเอาฝุ่นละอองขนาดเล็กเข้าปอด และกว่าร้อยละ ๙๐ ของการเสียชีวิตจากมลพิษทางอากาศ กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางและรายได้น้อย ส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชียและแอฟริกา WHO มุ่งเน้นไปที่ค่าฝุ่นละอองซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางระหว่าง ๒.๕ - ๑๐ ไมครอน หรือ PM ๑๐ และฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กกว่า ๒.๕ ไมครอน หรือ PM ๒.๕ ซึ่งรวมถึงสารพิษจำพวกซัลเฟต ไนเตรด และคาร์บอนสีดำ ที่จะเข้าไปฝังอยู่ในปอดและระบบทางเดินหายใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคต่าง ๆ เช่น โรคหัวใจ ภาวะเส้นเลือดในสมองแตกเฉียบพลัน โรคปอดบวม มะเร็งปอด ภาวะติดเชื้อระบบทางเดินหายใจ

รูปที่ ๑ : สถิติมลพิษทางอากาศ

ที่มา: <https://thestandard.co/air-pollution-analysis/> (อ้างอิงจาก WHO, Health Effects Institute: State of Global Air 2018)

องค์การยูนิเซฟ หรือ UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) ได้เปิดเผยผลกระทบในอากาศต่อการพัฒนาและยับยั้งการเจริญเติบโตของสมองเด็กเล็กและทารก ในครรภ์และความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาของสติปัญญาและอารมณ์ตั้งแต่แรกเกิด เมื่อหายใจ ฝุ่นที่มีขนาดเล็กก็เข้าสู่ร่างกายทางจมูกและปาก อากาศสามารถไหลผ่านเข้าทางเดินหายใจไปจนถึงถุงลม ซึ่งเป็นถุงอากาศส่วนที่ลึกที่สุดของปอด ฝุ่นขนาดเล็กเมื่อเข้ามาในปอด ผ่านถุงลม เข้าสู่กระแสเลือด และเคลื่อนไปยังอวัยวะภายในร่างกาย ทำให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของอวัยวะในร่างกายได้ อวัยวะที่มีความสำคัญอาจได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาการของสมองในช่วงแรกเกิดของเด็ก และอาจส่งผลกระทบต่อในเรื่องของความจำของเด็ก การควบคุมอารมณ์ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเข้าไปถึงสมองของเด็กที่กำลังพัฒนาสร้างความเสียหายให้เซลล์สมอง ส่งผลกระทบต่อความบกพร่องในการพัฒนาการทางสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้ หากมีการสะสมฝุ่นละอองเป็นเวลานาน อาจก่อให้เกิดการเสื่อมของระบบประสาท นอกจากนี้ยังอาจทำให้ทารกในครรภ์มีความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ (องค์การยูนิเซฟประเทศไทย, ๒๕๖๒) โดยองค์การยูนิเซฟประเทศไทยแสดงความกังวลเกี่ยวกับระดับฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM ๒.๕ ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเด็ก

ประชาชนมีสิทธิจะได้รับอากาศและสิ่งแวดล้อมที่สะอาด คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council : UNHRC) ได้มีมติรับรองให้สิทธิในการมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สะอาด ถูกสุขอนามัย และยั่งยืนเป็นสิทธิมนุษยชน และได้แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำหน้าที่ติดตามประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในบริบทของภาวะฉุกเฉินด้านสภาพภูมิอากาศ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ผ่านมติด้านสิ่งแวดล้อมที่สะอาด (clean - environment ผู้บริหารของ Human Rights Watch) มองว่ามาตรการสิ่งแวดล้อมสะอาดดังกล่าวเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญ ที่จะช่วยในการจัดการวิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก โดยกล่าวว่า “การยอมรับสิทธิดังกล่าวในระดับสากลจะช่วยคุ้มครองความเป็นอยู่ สุขภาพ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่มีผลมาจากการทำลายสิ่งแวดล้อม และช่วยให้รัฐบาลพัฒนากฎหมายและนโยบายการปกป้องสิ่งแวดล้อมที่เข้มข้นและสอดคล้องกันมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๖๔) นอกจากนี้ คณะมนตรีฯ ยังได้มีมติให้แต่งตั้ง Special Rapporteur (ผู้เสนอรายงานพิเศษ) ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่ในการติดตามผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อสิทธิมนุษยชนที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการเกิดขึ้นของภัยพิบัติอย่างฉับพลันเป็นระยะเวลา ๓ ปี

๒. คำนิยาม

มลพิษทางอากาศ คือ การปนเปื้อนของอากาศภายในหรือภายนอกอาคารจากก๊าซและอนุภาคของแข็ง โดยสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่สำคัญ คือ ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (Particulate Matter – PM ๒.๕ และ PM ๑๐) ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) โอโซน (O3) ผงเขม่าดำ (Black Carbon – BC) ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO2) และออกไซด์ของไนโตรเจน (NOx) ฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM ๒.๕ ใช้ในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษทางอากาศ และเป็นสารมลพิษทางอากาศที่โดยทั่วไปรัฐบาลทั่วโลกจะวัดและเฝ้าระวัง ปกป้องประชาชนจากผลกระทบทาง มลพิษทางอากาศ มลพิษทางอากาศอาจ

ไม่เห็นได้ด้วยตาเปล่าเพราะมีอนุภาคขนาดเล็กเกินกว่าที่ดวงตาของมนุษย์จะมองเห็น แต่อาจสามารถมองเห็นได้ในบางสถานการณ์ เช่น เขม่าควันดำที่เกิดจากการเผาเศษวัสดุทางการเกษตร หรือเผาขยะในพื้นที่โล่ง และเขม่าควันจากการเผาไม้ถ่านหิน และเชื้อเพลิงน้ำมันดีเซล การประกอบอาหาร การคมนาคมขนส่ง และการผลิตไฟฟ้า แม้ว่าเรามองไม่เห็นด้วยตาเปล่ามิได้หมายความว่าไม่มีมลพิษอยู่ในอากาศ (องค์การอนามัยโลก, ๒๕๖๒)

ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน (PM ๒.๕) หมายถึง PM ย่อมาจาก Particulate Matters เป็นคำเรียกค่ามาตรฐานของฝุ่นละอองขนาดเล็กที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ ชนิด ได้แก่ PM ๑๐ และ PM ๒.๕ ส่วนตัวเลข ๒.๕ นั้นมาจากหน่วย ๒.๕ ไมครอนหรือไมโครเมตรนั่นเอง ฝุ่นละอองในอากาศที่มีขนาดอนุภาคเล็กมากในลักษณะ ฝุ่นละอองแขวนลอย (Suspended Particulate Matter) มีขนาดเล็กกว่า ๒.๕ ไมครอน ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าขนาดระหว่าง ๐.๐๐๑ ถึง ๑๐๐ ไมครอน ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน จัดเป็นฝุ่นละอองที่เกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงเกิดเป็นฝุ่นควันโดยตรง มี ๙ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการเผาไหม้จากท่อไอเสียของเครื่องยนต์ การเผาไหม้เครื่องจักร ควันบุหรี่ การเผาขยะ เผาหญ้า การก่อสร้าง เผาเชื้อเพลิงที่ใช้ในโรงงาน เนื่องด้วยมีขนาดเล็กมากจึงสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพร่างกายของมนุษย์และสภาพแวดล้อมของพื้นที่เมืองได้ ฝุ่นละออง PM ๒.๕ เป็นอนุภาคขนาดเล็ก ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าถึงจะเป็นเพียงฝุ่นละอองขนาดเล็ก แต่เมื่อมาแผ่อยู่รวมกันจะกินพื้นที่ในอากาศมหาศาล ล่องลอยอยู่ในชั้นบรรยากาศปริมาณสูง เกิดเป็นหมอกควัน ฝุ่นละออง PM ๒.๕ ถือเป็นมลพิษต่อสุขภาพของมนุษย์ตามที่องค์การอนามัยโลกให้ความสำคัญและออกมาแจ้งเตือนให้ทราบ เพราะเป็นฝุ่นที่มีขนาดเล็กมาก เส้นผมที่มีขนาดเล็กแล้ว PM ๒.๕ ยังเล็กกว่าเส้นผมถึง ๒๐ เท่า ทำให้เล็ดลอดผ่านขนจมูกเข้าสู่ปอด และหลอดเลือดได้ง่าย ส่งผลเสียต่อร่างกายในระยะยาว (สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๒)

๓. เกณฑ์การวัดดัชนีคุณภาพอากาศ

“ดัชนีคุณภาพอากาศ” หมายความว่า ดัชนีที่ใช้เป็นตัวแทนของคุณภาพอากาศ ๑ ค่า ใช้เป็นตัวแทนค่าความเข้มข้นของสารมลพิษทางอากาศ ๖ ชนิด ได้แก่ ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) ก๊าซโอโซน (O3) ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO2) และก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO2)^๑

เกณฑ์ดัชนีคุณภาพอากาศของประเทศไทย จะแบ่งเป็น ๕ ระดับ การแจ้งเตือนใช้สีเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งมีคะแนนตั้งแต่ ๐ ถึงมากกว่า ๒๐๐ โดยดัชนีคุณภาพอากาศ ๑๐๐ มีค่าเทียบเท่าค่ามาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป หากดัชนีคุณภาพอากาศมีค่าสูงเกินกว่า ๑๐๐ แสดงว่าค่าความเข้มข้นของมลพิษทางอากาศเกินมาตรฐาน โดยมีระดับการแจ้งเตือนพร้อมข้อควรปฏิบัติของประชาชน

^๑ ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง ดัชนีคุณภาพอากาศของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๖ ข้อ ๒.

“

ฝุ่นละออง PM ๒.๕ เป็นอนุภาคขนาดเล็ก ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เมื่อมาแผ่อยู่รวมกันจะกินพื้นที่ในอากาศมหาศาล ล่องลอยอยู่ในชั้นบรรยากาศปริมาณสูง ถือเป็นมลพิษต่อสุขภาพของมนุษย์ ทำให้เลือดผ่านขนจมูกเข้าสู่ปอด และหลอดเลือดได้ง่าย ส่งผลเสียต่อร่างกายในระยะยาว

”

ฝุ่น PM ๒.๕ มีค่า ๗๕.๑ มคก./ลบ.ม.ขึ้นไป (เดิม ๙๑ มคก./ลบ.ม.ขึ้นไป) ประชาชนทุกคนงดกิจกรรมกลางแจ้ง หากมีความจำเป็นต้องทำกิจกรรมกลางแจ้งให้ใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองทุกครั้ง เช่น หน้ากากป้องกัน PM ๒.๕ หากมีอาการผิดปกติให้รีบไปพบแพทย์ ผู้ที่มีโรคประจำตัวควรอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยจากมลพิษทางอากาศ ให้เตรียมยาและอุปกรณ์ที่จำเป็นให้พร้อมและปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัด (กรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๖๖)

ดัชนีคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลก (WHO) ฝุ่นละอองขนาดเล็กขนาดไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน หรือ PM ๒.๕ เป็นมลพิษที่มีขนาดเล็กที่สุดและยังเป็นอันตรายที่สุด ผลกระทบต่อสุขภาพในระยะสั้นก่อนให้เกิดการระคายเคืองตา จมูก ลำคอ และด้วยขนาดที่เล็กมากเมื่อหายใจเอาฝุ่น PM ๒.๕ เข้าไป มลพิษเหล่านี้จะสามารถเข้าสู่กระแสเลือดและเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดโรคหอบหืด และโรคทางเดินหายใจอื่น ๆ ข้อมูลในปี ๒๕๖๒ พบว่า มากกว่า ๙๐% ของประชากรโลกอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเข้มข้นของฝุ่น PM ๒.๕ เกินค่าที่เกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศขององค์การอนามัยโลกกำหนด เกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศระดับโลกปี ๒๕๖๔ นี้ได้ปรับลดค่าความเข้มข้นของฝุ่น PM ๒.๕ จากเกณฑ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จาก ๑๐ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ ลดลงเป็น ๕ $\mu\text{g}/\text{m}^3$ และปรับค่ามลพิษทางอากาศที่สำคัญอื่น ๆ อีก รวมทั้งหมด ๖ ชนิด ได้แก่ ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน ๑๐ ไมครอน (PM10) โอโซน (O3) ไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO2) ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO2) และคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, ๒๕๖๔)

AQI	PM ๒.๕	PM ๑๐	CO	O3	NO2	SO2
	เฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมงต่อเนื่อง		เฉลี่ย ๘ ชั่วโมงต่อเนื่อง		เฉลี่ย ๑ ชั่วโมงต่อเนื่อง	
๐ - ๒๕	๐ - ๒๕	๐ - ๕๐	๐ - ๔.๔	๐ - ๓๕	๐ - ๖๐	๐ - ๑๐๐
๒๖ - ๕๐	๒๖ - ๓๗	๕๑ - ๘๐	๔.๕ - ๖.๔	๓๖ - ๕๐	๖๑ - ๑๐๖	๑๐๑ - ๒๐๐
๕๑ - ๑๐๐	๓๘ - ๕๐	๘๑ - ๑๒๐	๖.๕ - ๙.๐	๕๑ - ๗๐	๑๐๗ - ๑๗๐	๒๐๑ - ๓๐๐
๑๐๑ - ๒๐๐	๕๑ - ๙๐	๑๒๑ - ๑๘๐	๙.๑ - ๓๐	๗๑ - ๑๒๑	๑๗๑ - ๓๔๐	๓๐๑ - ๔๐๐
มากกว่า ๒๐๐	๙๑ ขึ้นไป	๑๘๑ ขึ้นไป	๓๐.๑ ขึ้นไป	๑๒๑ ขึ้นไป	๓๔๑ ขึ้นไป	๔๐๑ ขึ้นไป

ตารางที่ ๑ เกณฑ์ดัชนีคุณภาพอากาศของประเทศไทย

ที่มา : <https://www.eng.chula.ac.th/th/29782>

AQI	PM2.5 เฉลี่ย 24 ชั่วโมงต่อเนื่อง	PM10 เฉลี่ย 24 ชั่วโมงต่อเนื่อง	ความหมาย
๐ - ๕๐	๐ - ๓๕	๐ - ๕๔	คุณภาพอากาศดี
๕๑ - ๑๐๐	๓๖ - ๕๕	๕๕ - ๑๕๔	คุณภาพอากาศปานกลาง
๑๐๑ - ๑๕๐	๕๖ - ๑๕๐	๑๕๕ - ๒๕๔	คุณภาพอากาศไม่ดีต่อกลุ่มเสี่ยง
๑๕๑ - ๒๐๐	๒๕๔ - ๕๐๐	๒๕๕ - ๓๕๔	คุณภาพอากาศไม่ดี
๒๐๑ - ๓๐๐	๑๕๑ - ๑๕๐	๓๕๕ - ๔๒๔	คุณภาพอากาศไม่ดีย่างยิ่ง
๓๐๑ - ๕๐๐	๒๕๔ - ๕๐๐	๔๒๕ - ๖๐๔	คุณภาพอากาศอันตราย

ตารางที่ ๒ เกณฑ์ดัชนีคุณภาพอากาศของ US-EPA 2016

ที่มา : https://pm2_5.nrct.go.th/definition

๔. กฎหมายต่างประเทศในการแก้ไขปัญหามลพิษอากาศ

๔.๑ สหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law มีมาตรการทางกฎหมายคือ Clean Air Act เป็นกฎหมายระดับสหรัฐ (Federal Law) ของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการปล่อยมลพิษที่สร้างมลภาวะแก่อากาศโดยรอบ กฎหมายนี้ได้มอบหมายให้สำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา (Environmental Protection Agency หรือ EPA) กำหนดมาตรฐานคุณภาพอากาศ และมอบความรับผิดชอบหลักให้แก่สหรัฐในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานดังกล่าว และยังกำหนดในเรื่องอื่น ๆ เช่น กำหนดควบคุมการปล่อยมลพิษอันตราย ๑๘๗ ประเภท การนำระบบกำหนดเพดานและจัดสรรสิทธิการปล่อย (cap-and-trade) มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาฝนกรด การป้องกันให้พื้นที่ที่คุณภาพอากาศสะอาดอยู่แล้วไม่เสื่อมถอยลงไปในระดับตามกฎหมาย กฎหมายนี้กำหนดให้หน่วยงานมีอำนาจออกคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องออกคำสั่งกำหนดโทษทางปกครอง รวมถึงดำเนินคดีทางแพ่งและอาญาได้ ทั้งนี้ ในการตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายให้อำนาจแก่ EPA ที่จะขอให้แหล่งกำเนิดมลพิษนำส่งรายงาน ฝ่าฝืนตามการปล่อยมลพิษ และให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของ EPA เข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริงต่าง ๆ นอกจากนี้ กฎหมายนี้ยังกำหนดให้ประชาชนสามารถดำเนินคดีได้กับทั้งบุคคล ภาคเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐที่ก่อมลพิษ รวมถึงขอให้ EPA ออกข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการแก้ไขและป้องกันปัญหามลพิษเพิ่มเติมได้

ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานอากาศระดับชาติการกำหนดมาตรฐานการปล่อยมลพิษจากแหล่งกำเนิดใหม่ การควบคุมมลพิษที่เป็นอันตราย (Hazardous Air Pollutants) การปกป้องคุณภาพอากาศในพื้นที่ที่เป็นไปตามมาตรฐานอยู่แล้วและการปกป้องทัศนวิสัยจากหมอกควันในภูมิภาค (Regional Haze) การแก้ปัญหาฝนกรด การปกป้องชั้นโอโซนที่บรรยากาศชั้นสตราโตสเฟียร์มาตรฐานการปล่อยมลพิษจากแหล่งเคลื่อนที่ได้ (Emission Standards for Mobile Sources) การควบคุมเตาเผาขยะมูลฝอย (solid waste incinerators) ตลอดจนการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นอกจากนี้ ในการจัดการมลพิษในอากาศ Clean Air Act ได้มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือพื้นที่ที่ได้ตามมาตรฐาน (attainment area) และพื้นที่ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน (non-attainment area) โดยมีการกำหนดมาตรการเพื่อให้พื้นที่ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามมาตรฐาน รวมทั้งมีการกำหนดรายละเอียดในการบริหารจัดการแหล่งกำเนิดมลพิษแต่ละประเภทเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาแต่ละด้านได้อย่างครอบคลุม

ตัวอย่างการดำเนินการเอาผิดทางกฎหมายของ Clean Air Act เช่น การเอาผิด Matador Production Company โดยสำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อมสหรัฐฯ กรณีที่ละเมิด Clean Air Act ปล่อยมลพิษ ๑๖,๐๐๐ ตันจากก๊าซและน้ำมันที่รัฐนิวเม็กซิโก และต้องจ่ายค่าเสียหายจำนวน ๖๑๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ ประกอบกับปรับปรุงอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับค่าการปล่อยที่กฎหมายกำหนด อีกกรณีหนึ่งซึ่งถือเป็นบทลงโทษค่าปรับสูงสุดของสำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อมสหรัฐฯ คือ การปรับบริษัท Toyota Motor Company เป็นจำนวน ๑๘๐ ล้านเหรียญสหรัฐ กรณีที่ละเมิด Clean Air Act มายาวนานกว่า ๑๐ ปี ในการไม่รายงานข้อมูลขั้นพื้นฐานว่ามีการตรวจพบแนวโน้มในการก่อมลพิษอย่างไรบ้างในรถยนต์สายการผลิตของตน โดย Clean Air Act กำหนดไว้ว่าบริษัทอุตสาหกรรมจะต้องรายงานสำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อมสหรัฐฯ ผ่านรายงาน Emissions Defect Information Report (EDIR) (กรีนพีซ, ๒๕๖๖)

ตัวอย่างกิจกรรมที่ควบคุม อาทิ การเผาในภาคการเกษตร มลรัฐส่วนใหญ่มีการใช้ระบบอนุญาตการเผาเพื่อจำกัดการเผาไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการดูดซับของธรรมชาติ โดยคำนึงถึงวัน เวลา และสถานะแวดล้อม โดยเกษตรกรที่ต้องการเผาจะต้องลงทะเบียนล่วงหน้าและให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับการเผาและมาตรการป้องกันเหตุเพลิงไหม้ โดยเกษตรกรต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่รับผิดชอบก่อนดำเนินการเผา และรายงานการเผาต่อเจ้าหน้าที่ภายใน ๒๔ ชั่วโมงภายหลังดำเนินการเสร็จสิ้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการฝึกอบรมด้านการเผาให้แก่เกษตรกรและมีการทบทวนการฝึกอบรมทุก ๕ ปีด้วย ในขณะที่บางมลรัฐมีมาตรการติดค่าธรรมเนียมการเผาในภาคการเกษตร และบางมลรัฐกำหนดชัดเจนว่าจะใช้ระบบอนุญาตการเผาในภาคการเกษตรเป็นการชั่วคราวเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่การจัดการที่ไม่มีการเผาเกิดขึ้นในภาคการเกษตรโดยมีบางมลรัฐกำหนดระยะเวลาไม่เกิน ๓ ปี เป็นต้น

๔.๒ สิงคโปร์ มีกฎหมายในการบริหารจัดการมลพิษทางอากาศ จำนวน ๒ ฉบับ คือ

๑. Environmental Pollution Control Act 1999 ซึ่งกำหนดหน้าที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษในการบำรุงรักษาและใช้อุปกรณ์เพื่อควบคุมมลพิษทางอากาศ มาตรการควบคุมการปล่อยควันดำมาตรการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดและยานพาหนะ มาตรการควบคุมการใช้วัตถุไวไฟ อุปกรณ์เผาเชื้อเพลิงหรือการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่กำหนด มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ มาตรการกำหนดพื้นที่พิเศษ การรายงานผลการตรวจสอบมลพิษจากแหล่งกำเนิดด้วยตนเอง การวางหลักประกัน รวมถึงมาตรการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายนี้ เป็นต้น

๒. Transboundary Haze Pollution Act 2014 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการกับบริษัทเอกชนขนาดใหญ่หลายแห่งของประเทศสิงคโปร์ที่เป็นผู้ลงทุนในบริษัทปาล์มน้ำมันและอุตสาหกรรมการผลิตเยื่อกระดาษ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผาพื้นที่การเกษตรในประเทศอินโดนีเซียอันเป็นการแก้ปัญหาหมอกควันข้ามพรมแดนที่ต้นเหตุ โดยหลักการสำคัญของ THPA เป็นการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ถือครองหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตรที่ก่อให้เกิดหมอกควันข้ามพรมแดนมายังประเทศสิงคโปร์ โดยกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดบทสันนิษฐานของกฎหมายที่เป็นคุณกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันในอากาศเพื่อผลักภาระการพิสูจน์ไปยังผู้ถือครองหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่ โดยในกรณีที่มีข้อมูลทางดาวเทียม ความเร็วลม และทิศทางลม หรือข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาอื่น ที่แสดงให้เห็นว่าเกิดเพลิงไหม้ไม่ว่าจะเป็นไฟป่าหรือการเผาพื้นที่การเกษตรและส่งผลให้เกิดหมอกควันพัดพามาถึงประเทศสิงคโปร์ กฎหมายจะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าหมอกควันที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของผู้ถือครองหรือเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางแพ่งและอาญา ซึ่งกฎหมายนี้กำหนดบทลงโทษไว้เป็นโทษปรับไม่เกินวันละ ๑๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์สิงคโปร์ต่อวันหรือต่อช่วงเวลาในประเทศสิงคโปร์เกิดมลพิษหมอกควัน ในขณะที่มีการกระทำความผิด นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังครอบคลุมไปถึงกรณีที่ไม่ได้เป็นผู้เผาโดยตรง แต่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับซื้อปาล์มน้ำมันหรือมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชาชนชาวสิงคโปร์ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันก็สามารถมีสิทธิ์ฟ้องได้ นอกจากมาตรการทางกฎหมายแล้ว ประเทศสิงคโปร์ยังมีการใช้มาตรการคว่ำบาตรสินค้าที่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยระงับการใช้ฉลากเขียวทำให้ไม่สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจากบริษัทผู้ผลิตสินค้าดังกล่าวต้องสงสัยว่ามีความเกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรด้วยการเผาป่าในอินโดนีเซีย จากผลของกฎหมายฉบับนี้ หากองค์กรใดหรือบุคคลใดเผาป่าหรือพื้นที่ทางเกษตรจนเกิดมลภาวะที่กระทบต่อคุณภาพอากาศของสิงคโปร์จะต้องจ่ายค่าปรับเป็นเงินสูงสุด

๑๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์หรือราว ๓.๕ ล้านบาทต่อวัน โดยมีเพดานค่าปรับสูงสุดอยู่ที่ ๒ ล้านดอลลาร์หรือราว ๗๐ ล้านบาท รวมทั้งยังมีโทษจำคุกอีกด้วยขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการกระทำผิด โดยสิงคโปร์ใช้เกณฑ์วัดคุณภาพอากาศกำหนดให้ค่ามลภาวะสูงตั้งแต่ ๑๐๑ ขึ้นไปเป็นเวลา ๒๔ ชั่วโมงขึ้นไปถือว่าคุณภาพอากาศแย่ (Pitchaya K, ๒๕๖๖)

๔.๓ ฟิลิปปินส์ ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีกฎหมายอากาศสะอาด (Clean Air Act 1999) ที่ใช้หลักการผู้ก่อให้เกิดมลพิษเป็นผู้จ่าย โดยมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อรักษาคุณภาพอากาศ โดยการกำหนดมาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ (Ambient Air Quality Standard) การกำหนดมาตรฐานการปล่อยมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิด (Emission Standard) การบริหารจัดการคุณภาพอากาศโดยใช้ระบบกำหนดพื้นที่โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิอากาศ สภาพอุตุนิยมวิทยาและสภาพภูมิประเทศ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายของมลพิษทางอากาศที่คล้ายคลึงกัน (Aished) การกำหนดระบบใบอนุญาตให้แหล่งกำเนิดมลพิษปล่อยหรือระบายอากาศเสียออกสู่บรรยากาศ การติดตั้งระบบบำบัดหรือกำจัดมลพิษเพื่อให้ได้สิทธิในมาตรการจูงใจทางภาษีเพื่อส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม มาตรการกำหนดโทษปรับ และมาตรการสั่งปิดหรือสั่งให้แหล่งกำเนิดมลพิษหยุดการก่อสร้างหรือการดำเนินการใด ๆ ไว้ชั่วคราวจนกว่ามีการจัดทำระบบรักษาความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม

๔.๔ ประเทศญี่ปุ่น กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นด้านการควบคุมมลพิษทางอากาศที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้แก่ Air Pollution Control Act” โดยกำหนดมาตรการ ดังนี้

๑) การกำหนดค่ามาตรฐานการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดให้เหมาะสมกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในแต่ละเขตพื้นที่ กฎหมายควบคุมมลพิษทางอากาศดังกล่าวได้กำหนดค่ามาตรฐานความหนาแน่นของมลพิษจากแหล่งกำเนิดสำหรับมลพิษแต่ละชนิดเป็นเกณฑ์กลาง โดยในเขตพื้นที่ใดที่มีการตรวจวัดพบว่ามีค่าความหนาแน่นของมลพิษในชั้นบรรยากาศโดยทั่วไปในระดับสูง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดค่ามาตรฐานความหนาแน่นของมลพิษจากแหล่งกำเนิดให้เข้มงวดขึ้นสำหรับมลพิษแต่ละชนิดได้ และโรงงานอันเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวจะต้องควบคุมมลพิษให้ได้ตามเกณฑ์

๒) แผนลดมลพิษระดับพื้นที่ ซึ่งกำหนดมาตรการให้เหมาะสมกับเงื่อนไขในแต่ละเขตพื้นที่ที่แบ่งย่อย (Plans for Reducing the Total Quantity of Designated Soot and Smoke) ในพื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นเขตควบคุมมลพิษ ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องจัดให้มีแผนลดปริมาณมลพิษ โดยจะแบ่งพื้นที่จังหวัดออกเป็นเขตย่อย แล้วกำหนดค่ามาตรฐานมลพิษจากแหล่งกำเนิดสำหรับมลพิษแต่ละชนิดให้แตกต่างกันก็ได้ นอกจากนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมซึ่งตั้งขึ้นใหม่หรือโรงงานอุตสาหกรรมประเภทจำเพาะให้ใช้กำหนดค่ามาตรฐานมลพิษจากแหล่งกำเนิดซึ่งเข้มงวดขึ้นกว่าเกณฑ์สำหรับโรงงานที่ตั้งมาก่อนแล้วก็ได้

๓) การจัดแจ้งกิจการโรงงานอันเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษเพื่อควบคุมระบบการบำบัดอากาศเสียผู้ที่ประสงค์จะประกอบกิจการโรงงานต้องยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแจ้งแผนซึ่งระบุโครงสร้าง ผัง ระบบควบคุมมลพิษและระบบป้องกันการแพร่กระจายของฝุ่นละออง และผู้ว่า

ราชการจังหวัดสามารถสั่งให้แก้ไขหรือสั่งให้ยกเลิกแผนประกอบกิจการดังกล่าวได้หากพิจารณาแล้วเห็นว่าแผนดังกล่าวบกพร่องหรือกิจการนั้นจะก่อให้เกิดมลพิษในภาพรวมเกินกว่าค่ามาตรฐาน

๔) การจัดแจ้งกิจการซึ่งเป็นผลให้การจรรยาบรรณแน่น ผู้ใดประสงค์จะประกอบกิจการโรงภาพยนตร์ โรงแรม อาคารสำนักงาน หรืออาคารประเภทอื่นซึ่งจะเป็นผลให้การจรรยาบรรณในพื้นที่หนาแน่นขึ้นจะต้องยื่นเป็นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเสียก่อน และแจ้งระบบการลดมลพิษทางท่อไอเสียจากรถยนต์ที่จะเข้า – ออกจากอาคารด้วย (สิริโฉม พรหมโณม, ๒๕๖๖)

๕. มาตรการจากภาครัฐและวิธีการป้องกันเบื้องต้นของประชาชน

ปัจจุบันประเทศไทยมีมาตรการจากภาครัฐและวิธีการป้องกันเบื้องต้นของประชาชน ดังนี้

๑. การควบคุมฝุ่นจากการก่อสร้างไม่ให้ฟุ้งกระจายไปในบริเวณใกล้เคียง มีการคลุมพื้นที่บริเวณที่มีกิจกรรมที่ทำให้เกิดฝุ่นในปริมาณมาก

๒. กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการนำรถติดสปริงเคลือบสำหรับฉีดน้ำพ่นบริเวณที่มีฝุ่นความเข้มข้นสูง เพื่อให้ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กตกลงพื้น

๓. การกำหนด ๖๐ วันห้ามเผา ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ครอบคลุมพื้นที่ ๙ จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตาก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเพิ่มขึ้นของฝุ่นละอองในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ซึ่งมักพบการเพิ่มขึ้นของฝุ่นละอองในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

๔. หากปริมาณฝุ่นละอองมีความเข้มข้นสูงควรทำฝนเทียมเพื่อลดปัญหา

๕. หลีกเลี่ยงการออกนอกบ้านโดยไม่จำเป็นโดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง

๖. ปิดประตูหน้าต่างเพื่อป้องกันฝุ่นละอองเข้าบ้าน หากปิดหน้าต่างไม่ได้ให้ใช้ผ้าชุบน้ำบิดหมาดมาปิดแทนหน้าต่าง

๗. หากจำเป็นต้องเดินทางออกไปนอกบ้าน ให้ใช้ผ้าชุบน้ำบิดหมาดปิดจมูก และปาก หรือสวมหน้ากากกรอง ฝุ่น โดยต้องเป็นหน้ากากตามมาตรฐาน N95 ที่เป็นหน้ากากที่กรองมลพิษทางอากาศที่เป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจและร่างกายโดยเฉพาะ

๘. หมั่นดูแลสุขภาพผิวโดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติป้องกันผิวจากฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่ให้สัมผัสกับผิวหนังโดยตรง

๙. สวมใส่หน้ากากอนามัยมาตรฐาน N95 ที่สามารถกรองฝุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถกรองฝุ่นละอองขนาดเล็กมากถึงขนาด ๐.๓ ไมโครเมตร ได้มากกว่า ๙๕%

๑๐. ใช้เครื่องฟอกอากาศเข้าช่วย โดยควรเป็นเครื่องกรองอากาศที่มีแผ่นกรองอากาศ หรือแผ่นฟิลเตอร์ HEPA Filter ที่มีประสิทธิภาพในการช่วยกรองฝุ่น PM ๒.๕ ได้

๑๑. ปิดประตูหน้าต่างให้สนิทเพื่อป้องกันฝุ่นเข้าสู่ตัวบ้าน และหมั่นปิด กวาด เช็ด ถู เฟอร์นิเจอร์ด้วยผ้าชุบน้ำเพื่อป้องกันการสะสมและกระจายของฝุ่น

๑๒. หากค่าฝุ่นเกินมาตรฐาน ควรหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมหรือออกกำลังกายกลางแจ้ง หากจำเป็นควรลดเวลาให้สั้นที่สุดและสวมหน้ากากตลอดเวลา

๑๓. เฝ้าระวังสุขภาพ หากมีอาการผิดปกติ ควรปรึกษาแพทย์โดยเร็ว

๑๔. ผู้ที่มีโรคประจำตัวควรสำรองยาและอุปกรณ์ที่จำเป็นให้พร้อม และปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัด

๖. ร่างกฎหมายอากาศสะอาดในประเทศไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายอากาศสะอาดหรือกฎหมายควบคุมมลพิษทางอากาศ แต่เนื่องจากมีการผลักดันเป็นวาระแห่งชาติโดยมองเป็นกฎหมายที่สำคัญของประชาชน โดยทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านก็เห็นพ้องต้องกันที่ยอมถอยคนละก้าวเพื่อผลักดันกฎหมายอากาศสะอาดนี้ให้สำเร็จ โดยปัจจุบันมีร่างที่อยู่ในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ๗ ฉบับ ดังนี้

๑. ร่างพระราชบัญญัติกำกับดูแลการจัดการอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพแบบบูรณาการ พ.ศ. หรือ พระราชบัญญัติอากาศสะอาดฉบับประชาชน โดยเครือข่ายอากาศสะอาด หรือร่างฉบับประชาชน

๒. ร่างพระราชบัญญัติอากาศสะอาดเพื่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน พ.ศ. โดย จุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ กับคณะ หรือร่างฉบับเพื่อไทย

๓. ร่างพระราชบัญญัติอากาศสะอาดเพื่อประชาชน พ.ศ. โดย อนุทิน ชาญวีรกูล กับคณะ พรรคภูมิใจไทย

๔. ร่างพระราชบัญญัติบริหารจัดการเพื่ออากาศสะอาด พ.ศ. ของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) เสนอโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) หรือร่างฉบับรัฐบาล

๕. ร่างพระราชบัญญัติอากาศสะอาดเพื่อประชาชน โดย ตรีนุช เทียนทอง และคณะ พรรคพลังประชารัฐ

๖. ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ พ.ศ. โดย วทันยา บุนนาค และคณะ พรรคประชาธิปัตย์

๗. ร่างพระราชบัญญัติฝุ่นพิษและการก่อกมลพิษข้ามพรมแดน พ.ศ. โดย ภัทรพงษ์ ลีลาภัทร์ และคณะ พรรคก้าวไกล

๗. จุดมุ่งหมายและจุดเด่นของร่างกฎหมายอากาศสะอาดฉบับต่าง ๆ

จุดเด่นของร่างกฎหมายอากาศสะอาดฉบับต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนมีหลายประเด็น ดังนี้ รับรองสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาดเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนอย่างเป็นทางการใน มาตรา ๗ “บุคคลมีสิทธิในการได้รับอากาศสะอาด สิทธิของบุคคลในการดำรงชีวิตด้วยอากาศสะอาดที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น”^๒ มีเจ้าหน้าที่เพื่อตรวจสอบอากาศสะอาด รัฐจะต้องจัดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลอากาศสะอาดได้และรับรองสิทธิที่จะ

^๒ ร่างพระราชบัญญัติบริหารจัดการเพื่ออากาศสะอาด พ.ศ. (คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ).

เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพอากาศและยกระดับมาตรฐานคุณภาพอากาศให้ได้มาตรฐานสากล พัฒนาระบบตรวจสอบและฐานข้อมูลคุณภาพอากาศ ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์จูงใจลดการเกิดหมอกควัน เป็นเครื่องมือใหม่ให้หน่วยงานรัฐใช้ทำงานเรื่องมลพิษทางอากาศหรือตั้งหน่วยงานใหม่เพื่อทำหน้าที่โดยเฉพาะสร้างแหล่งเงินสำหรับทำงานโดยกำหนดแรงจูงใจและค่าปรับให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันสร้างอากาศสะอาด มีเจ้าพนักงานอากาศสะอาด เรียกบุคคลให้ถ้อยคำ ตรวจสอบ ควบคุมหรือสั่งยุติการก่อมลพิษทางอากาศ ทำข้อมูลดิจิทัลและข้อมูลแผนต่าง ๆ ของฝุ่นพิษ ทบทวนแผนปฏิบัติการทุกปีและเสนอสภาปีละ ๑ ครั้ง กลุ่มเปราะบางในพื้นที่หมอกควันพิษ ประชาชนมีสิทธิตรวจสอบคุณภาพจากโรงพยาบาลรัฐฟรีและให้คำแนะนำแก่ผู้ร้องเรียนในการดำเนินคดีและจัดตั้งองค์การอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ (อ.อ.ส.ส.) ตรวจสอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบริหารกองทุนอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ โรงงานและบริษัทมหาชนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ต้องจัดทำรายงานสิ่งแวดล้อมประกาศชื่อผู้ประกอบการและผลิตภัณฑ์ที่เป็นสาเหตุของฝุ่นพิษ ประกาศเขตเฝ้าระวังและเขตประสบมลพิษทางอากาศเมื่อเกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สิทธิเข้าถึงระบบสุขภาพ การแจ้งเตือนเมื่อฝุ่นเกินมาตรฐานต่อเนื่องเกิน ๒๔ ชม. และการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมลพิษ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทและนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ค่าธรรมเนียมและรายได้จากการจัดการมลพิษทางอากาศให้นำเข้ากองทุนสิ่งแวดล้อม องค์กรเอกชนสามารถเรียกค่าเสียหายในคดีอากาศสะอาดที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมได้

๘. กรณีศึกษาคุณหมอกฤตไท

นายแพทย์กฤตไท ธนสมบัติกุล อาจารย์แพทย์ประจำศูนย์ระบาดวิทยาคลินิกและสถิติศาสตร์คลินิก ภาควิชาเวชศาสตร์ครอบครัว คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าของเพจ “สูติวะ” ที่ต้องต่อสู้กับโรคร้ายอย่างไม่ย่อท้อ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคุณหมอกฤตไทได้แบ่งปันเรื่องราวชีวิตที่พลิกผันเป็นผู้ป่วยมะเร็งปอดระยะที่ ๔ พร้อมสะท้อนถึงความไม่แน่นอนของชีวิต จนเป็นแรงบันดาลใจให้กับหลายคน ย้อนกลับไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ ชีวิตหมอกฤตไท ในวัย ๒๘ ปีที่เพิ่งบรรจุเป็นอาจารย์แพทย์ได้ ๒ เดือน กำลังวิ่งตามความฝันอย่างเต็มที่ วางแผนในอนาคตอย่างงดงาม แต่แล้วคุณหมอกก็พบว่าตัวเองเป็นมะเร็งปอดในระยะสุดท้าย คุณพ่อหมอกฤตไท เพจสูติวะ แจ้งข่าวเศร้าลูกชายเสียชีวิตแล้ว อวยพรเดินทางปลอดภัย ประวัติหมอกฤตไท เพจสูติวะ อาจารย์แพทย์หนุ่มมากความสามารถต่อสู้มะเร็งปอด ตั้งแต่นั้นมาคุณหมอกฤตไทก็ตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะตัวเองไม่สูบบุหรี่และชอบออกกำลังกาย พร้อมเปิดเพจเฟซบุ๊กชื่อ “สูติวะ” เพื่อแชร์เรื่องราวการต่อสู้โรคร้าย (PPTV Online, ๒๕๖๖)

ต่อมาต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นช่วงที่จังหวัดเชียงใหม่ประสบปัญหาฝุ่นควัน PM ๒.๕ คุณหมอกฤตไท ได้โพสต์ข้อความตั้งคำถามว่า ฝุ่นควันในเชียงใหม่อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้คุณหมอป่วยเป็นมะเร็งปอด พร้อมสะท้อนถึงปัญหาฝุ่น PM ๒.๕ และเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้คนในประเทศไทยมีอากาศสะอาดและสุขภาพแข็งแรงจากข้อความดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นให้สังคมไทยตระหนักถึงภัยของฝุ่น PM ๒.๕ จนเกิดกระแสกดดันให้รัฐบาลเร่งแก้ปัญหาเป็นการด่วน

จากกรณีศึกษาข้างต้นข้อเท็จจริงพบว่าคุณหมอกฤตไทไม่สูบบุหรี่และชอบออกกำลังกายแต่ก็ยังเป็นมะเร็งปอด และในช่วงเวลาที่ผ่านมา จังหวัดเชียงใหม่ประสบปัญหาฝุ่นควัน PM ๒.๕ อาการป่วย

โรคร้ายนี้อาจเกิดจากปัจจัยปัญหาฝุ่น PM ๒.๕ นี้ก็เป็นได้ ดังนั้นกฎหมายอากาศสะอาดนี้จึงสำคัญกับประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก

๙. ตัวอย่างคำพิพากษาศาลจากคดีสิ่งแวดล้อม

๑. คดีหมายเลขแดงที่ ส. ๑/๒๕๖๔ ศาลปกครองเชียงใหม่ คดีนี้ผู้ฟ้องคดีได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าในพื้นที่หลายจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ทำให้เกิดหมอกควันหนาที่มีปริมาณเกินมาตรฐานที่กฎหมายและระเบียบกำหนดไว้ จนเป็นอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตของประชาชนในพื้นที่ภาคเหนือ จึงยื่นฟ้องต่อศาลปกครองเชียงใหม่ทางอิเล็กทรอนิกส์ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔ เป็นคดีหมายเลขดำที่ ส. ๑/๒๕๖๔ ขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ผู้ถูกฟ้องคดี) มีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอน เป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ ตามมาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแต่ผู้ถูกฟ้องคดีมิได้กระทำการดังกล่าว อันเป็นการละเลยต่อหน้าที่ ตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนดให้ต้องปฏิบัติ ศาลปกครองเชียงใหม่เห็นว่า เมื่อจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอนมีปัญหามลพิษฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน ๒.๕ ไมครอน (PM ๒.๕) จึงเป็นหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชน คุณภาพสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในการเดินทางทั้งทางบกและทางอากาศ รวมทั้งกระทบต่อสภาวะเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ จึงพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีใช้อำนาจตามมาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอนเป็นเขตควบคุมมลพิษ^๓

๒. คดีหมายเลขแดงที่ อ. ๗๓๐-๗๔๘/๒๕๕๗ ศาลปกครองสูงสุด คดีนี้ผู้ฟ้องคดีทั้ง ๑๙ สำนวนฟ้องว่าผู้ถูกฟ้องคดี (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย) ได้กระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดีด้วยการใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าทำให้เกิดการฟุ้งกระจายของฝุ่นหิน ฝุ่นละออง ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และออกไซด์ของไนโตรเจนออกสู่บรรยากาศภายนอกโรงไฟฟ้าสูงเกินกว่ามาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนดให้มีได้ในบรรยากาศ โดยผู้ถูกฟ้องคดีมิได้มีการควบคุม ดูแล หรือป้องกันมิให้เกิดมลพิษก่อนปล่อยออกสู่บรรยากาศเป็นเหตุให้ต้องเจ็บป่วยด้วยโรคปอดอักเสบจากฝุ่นหิน (โรคนิวโมโคโรไอซิส) และโรคพิษซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สัตว์เลี้ยงเจ็บป่วยล้มตาย พิษผลทางการเกษตรเสียหายจากฝุ่นละอองและก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และผู้ถูกฟ้องคดียังคงปล่อยทิ้งอากาศเสียออกสู่บรรยากาศอยู่จนถึงปัจจุบัน

^๓ คดีหมายเลขแดงที่ ส. ๑/๒๕๖๔ ศาลปกครองเชียงใหม่.

ศาลปกครองสูงสุดเห็นว่า การประกอบกิจการที่ก่อให้เกิดมลพิษคุกคามต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพของสิ่งแวดล้อม อันเป็นการกระทบสิทธิในการดำรงชีพอย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่มีได้ถูกจำกัดเฉพาะเพียงแต่การมีชีวิตอยู่เยี่ยงสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เท่านั้น แต่บุคคลย่อมมีสิทธิในการดำรงชีพอย่างปกติสุขด้วย และสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองไว้รวมถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อผู้ถูกฟ้องคดีเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโรงไฟฟ้าแม่เมาะได้ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและมีการปล่อยทิ้งอากาศเสียประเภทก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และฝุ่นละอองซึ่งเป็นมลพิษออกสู่บรรยากาศ ผู้ถูกฟ้องคดีจึงมีหน้าที่ในการควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และหากโรงไฟฟ้าของผู้ถูกฟ้องคดีซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด มลพิษได้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจนเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือรัฐ ผู้ถูกฟ้องคดีในฐานะเจ้าของหรือผู้ครอบครองโรงไฟฟ้าแม่เมาะก็มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม ทดแทนหรือค่าเสียหาย^๔

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

“อากาศ” เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ถ้าไม่มีอากาศสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ มนุษย์ พืช และสัตว์ใช้ก๊าซออกซิเจนในการหายใจ พืชใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในการสร้างอาหาร และพืชจะต้องได้อากาศที่สะอาดปลอดมลพิษที่จะไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council : UNHRC) ได้มีมติรับรองให้สิทธิในการมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สะอาด ถูกสุขอนามัย และยั่งยืนเป็นสิทธิมนุษยชน ประชาชนจึงมีสิทธิเข้าถึงสิ่งแวดล้อมและอากาศที่สะอาดโดยปราศจากมลพิษ โดยรัฐมีหน้าที่เข้ามาจัดการดูแล ออกกฎหมายเพื่อกำกับดูแลและการจัดการมลพิษทางอากาศและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายและไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพของประชาชนในระยะยาวเพราะอากาศถือเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่ประชาชนควรจะได้รับอย่างสะอาด และยั่งยืน

ประเทศไทยในปัจจุบันประสบปัญหามลพิษทางอากาศ ควีนพิษจากฝุ่น PM ๒.๕ โดยคนไทยเจอปัญหา PM ๒.๕ มาแล้วร่วม ๒๐ ปี มาจนถึงปัจจุบัน โดยฝุ่นควีนมีผลกระทบกับสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตซึ่งเกิดขึ้นติดต่อกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมีแนวโน้มว่ามลพิษทางอากาศจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีการขยายตัวของมลพิษไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่มลพิษทางอากาศรุนแรงอาจได้รับอันตรายและผลเสียต่อสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ และสตรีตั้งครรภ์อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและยับยั้งการเจริญเติบโตของสมองเด็กเล็กและทารกในครรภ์และความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาของสติปัญญาและอารมณ์ตั้งแต่แรกเกิด เมื่อหายใจฝุ่นที่มีขนาดเล็ก

^๔ คดีหมายเลขแดงที่ อ. ๗๓๐-๗๔๘/๒๕๕๗ ศาลปกครองสูงสุด.

ก็สามารถเข้าสู่ร่างกายทางจมูกและปากได้อย่างง่ายดาย และยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ งบประมาณในการรักษา งบประมาณในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเสียหายต่อธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะสะท้อนได้ถึงความล้มเหลวในการบริหารจัดการของรัฐบาลในการจัดการมลพิษทางอากาศและ คุณภาพของประชาชน ฝุ่น PM ๒.๕ เป็นผลพวงที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมหลายชนิด อาทิ การเผาไหม้ ของเครื่องยนต์ การก่อสร้าง ไฟไหม้ป่า การเผาป่า ควันจากการเผาขยะ หรือมลพิษจากโรงงาน ไปจนถึง การสูบบุหรี่ การจุดธูปเทียน การเผากระดาษ การจุดพลุ การทำอาหารประเภทปิ้งย่าง ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้ว แต่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น รัฐจึงต้องออกกฎหมายที่มีประสิทธิภาพอันนำไปสู่การจัดการมีอากาศ ที่สะอาด เพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่มีสิทธิที่จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และรัฐมีหน้าที่ตาม รัฐธรรมนูญที่จะต้องดำเนินการเพื่อสิทธิของประชาชน จึงมีความจำเป็นที่ต้องออกกฎหมายว่าด้วยอากาศ สะอาดเพื่อประชาชน โดยปัจจุบัน ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนก็ได้เสนอร่างกฎหมายว่าด้วยอากาศสะอาด ด้วยกัน ๗ ฉบับ ซึ่งเป็นสัญญาณอันดีในการเดินหน้าของกฎหมายเพื่อประชาชนโดยปราศจากความขัดแย้ง

ทั้งนี้ ร่างกฎหมายว่าด้วยอากาศสะอาดที่เข้าสู่สภาทั้ง ๗ ฉบับ มีจุดเด่นหลายประการและล้วนแต่ ส่งเสริมสภาพปัญหาที่มีลักษณะเดียวกัน และเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีหลักการและกระบวนการ บังคับใช้ที่สอดคล้องกับมาตรการทางสิ่งแวดล้อมและบริบทของสังคมไทย เช่น การบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมภายใต้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย การใช้ระบบการจัดการมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม การป้องกันและควบคุมปัญหาหมอกควันข้ามแดน รวมถึงการจัดการมลพิษเชิงพื้นที่ และมีการนำ มาตรการฉลากสิ่งแวดล้อมของสิ่งค์โปรมาปรับใช้ (Transboundary Haze Pollution Act 2014) โดยมีการ เเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบพร้อมกับการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชนใส่ใจในการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชน ที่จะบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และได้รับการรับรองกระบวนการ ผลิตที่ใส่ใจกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคในประเทศที่ต้องการสนับสนุนสินค้าที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้สินค้า และอาจทำให้เกิดการณรงค์ให้เลิกใช้ หรือไม่ซื้อสินค้าที่มีการเผาทางการเกษตรหรือมีการทำลายสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ดังนั้น นอกจากที่รัฐบาลจะเร่งออกกฎหมายเพื่อควบคุมมลพิษทางอากาศและหน่วยงาน ที่เข้ามาแก้ไขตรวจสอบ ดูแลแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศแล้ว ประชาชนก็มีหน้าที่ที่จะต้องรักษา สิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพอากาศที่ดีและสะอาดอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมควบคุมมลพิษ. ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง ดัชนีคุณภาพอากาศของไทย พ.ศ. ๒๕๖๖. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.pcd.go.th/laws/29909/>
- กรีนพีซ. (๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๖). กฎหมายที่ขาดหายไปใต้ฝุ่นพิษข้ามพรมแดน. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.greenpeace.org/thailand/story/27353/food-agriculture-missing-law-transboundary-haze/>
- กลุ่มเฝ้าระวังฝุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๖๗). เรียนรู้ อยู่กับฝุ่น PM ๒.๕. สืบค้นเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.chula.ac.th/wp-content/uploads/2019/10/chula-pm25-booklet-1.pdf>
- คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (๒๕๖๓). หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับ “สิทธิในสิ่งแวดล้อม” (Right to Environment) และ “สิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาด” (Right to Breathe Clean Air) ของประชาชน. สืบค้นเมื่อ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก [oline.me/FTPx5](https://www.oline.me/FTPx5).
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวิศวกรรมศาสตร์. ค่า AQI ดัชนีคุณภาพอากาศ (Air Quality Index) คืออะไร. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.eng.chula.ac.th/th/29782>
- ชัชชนก รักษ์บางแหลม. (๒๕๖๔). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของพื้นที่เมืองกับการเกิดมลพิษทางอากาศฝุ่น PM ๒.๕ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๓ กรณีศึกษา: กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศาลปกครองเชียงใหม่. (๒๕๖๔). แพ้มคตีเด่น...ศาลปกครองเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.admincourt.go.th/admincourt/cmi/#!&page=content&menuid=167&id=3038&rowperpage=10&start=0>
- ศิวัช พงษ์เพียจันทร์. (๒๕๖๖). ภูมิหลังของการร่าง พ.ร.บ. อากาศสะอาด Background on the Clean Air Act สืบค้นเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก https://khonthai4-0.net/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_459_1.pdf?date=2023-08-30%2011:17:55.1.
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. WHO ออกเกณฑ์แนะนำคุณภาพอากาศใหม่ในรอบ ๑๕ ปี หวังช่วยลดการเสียชีวิตจาก PM2.5 ได้หลายล้านคนต่อปี. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.sdgmove.com/2021/09/23/who-revision-new-air-quality-guidelines-to-curb-deaths/>
- สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. ดัชนีคุณภาพอากาศ. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก https://pm2_5.nrct.go.th/definition
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (๒๕๖๔). คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ รับรองให้ “สิ่งแวดล้อมสะอาด” เป็น “สิทธิมนุษยชนสากล”. สืบค้นเมื่อ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://lawforasean.krisdika.go.th/Content/w?Id=858&Type=1>

- สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๖๒). รู้จักฝุ่นพิษ PM ๒.๕ ที่มากับมลภาวะ และวิธีการเลือกหน้ากากป้องกัน. สืบค้นเมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.mnre.go.th/om/th/news/detail/31459>.
- สิริโฉม พรหมโฉม. (๒๕๖๖). มาตรการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและฝุ่นละออง PM ๒.๕ ตามกฎหมายต่างประเทศ. สืบค้นเมื่อ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๗ จาก https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/S%E0%B9%88ub_Jun/12know/k171.pdf.
- องค์การอนามัยโลก. (๒๕๖๒). มลพิษทางอากาศคืออะไร. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก https://www.who.int/docs/default-source/thailand/air-pollution/briefing-on-air-pollution-th-thai.pdf?sfvrsn=408572d4_2
- อรจิรา วงศ์อาษา. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารและพฤติกรรมสุขภาพในการป้องกันฝุ่น PM ๒.๕ ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา และการออกกำลังกาย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุมล โชติพงศ์. (๒๕๖๑). ฝุ่น PM ๒.๕ ในประเทศไทย. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒(๔), ๑-๗.
- Pitchaya K. (๙ มีนาคม ๒๕๖๖). เปิดวิธีกำจัดฝุ่นสโตร์ลิ่งคอปอร์ ใช้กฎหมายควบคุมมลพิษข้ามแดน จัดการกับแหล่งมลพิษทั้งในและนอกประเทศ. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://brandinside.asia/singapore-transboundary-haze-pollution-act/>
- PPTV Online. (2566). ย้อนไทม์ไลน์ “หมอกฤดูไท” เจ้าของเพจ “สู้ดีวะ” ต่อสู้กับมะเร็งปอด. สืบค้นเมื่อ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/211875>
- THE STANDARD. (๑๕ มกราคม ๒๕๖๒). เปิดสถิติ มลพิษทางอากาศ อันตรายกว่าที่คุณคิด. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://thestandard.co/air-pollution-analysis/>
- VOAThai. (๒๕๖๑). อนามัยโลกเผย มีผู้เสียชีวิตจากมลพิษทางอากาศ ๗ ล้านคนต่อปี. สืบค้นเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ จาก <https://www.voathai.com/a/who-air-pollution/4374721.html>

มาตรการที่เหมาะสมกับการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษา ในคดียาเสพติดกับผู้ค้าและเหยื่อ

Appropriate measures for enforcing fines according to judgments
in drug cases for dealers and Victims (users)

วรรณฤดี แสงเขียว*
ปรีวัฒน์ ช่างคิด**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ปัญหาค่าปรับปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด เพื่อหามาตรการในการบังคับค่าปรับปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดให้ได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนด ลดปัญหาการทำงานซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ เพื่อบังคับกับเงินหรือทรัพย์สินของผู้กระทำผิด โดยเฉพาะผู้ค้า เพื่อตัดวงจรการที่จะหมุนกลับมากระทำความผิดซ้ำ ตลอดจนการศึกษาเพื่อหามาตรการที่เหมาะสมสำหรับเหยื่อ(ผู้เสพ) เพื่อคืนคนดีและสภาพจิตใจปกติสู่สังคม ซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิดทฤษฎี โดยการรวบรวม ทบทวนข้อมูลที่เป็นเอกสารทางวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาความ ผลการวิจัยพบปัญหาสำคัญ ดังนี้ ๑) ปัญหาค่าปรับปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดมีกรอบเวลาที่จำกัด ๒) ปัญหาความเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ๓) ปัญหาความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ในการบังคับค่าปรับปรับตามคำพิพากษา ๔) เจ้าพนักงานศาลไม่มีอำนาจ

* นิติกรชำนาญการพิเศษ ส่วนบริการประชาชนและประชาสัมพันธ์ ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

** อาจารย์ประจำหลักสูตรอนุปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัย

ในการบังคับค่าปรับได้ หากปราศจากคำสั่งศาล ๕) เหยื่อ(ผู้เสพ)ยังคงมีบทลงโทษจำคุกและปรับ บทความนี้เสนอมาตรการทางกฎหมายในการแก้ปัญหาและเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดที่เหมาะสมกับผู้ค้าและเหยื่อ

คำสำคัญ : โทษปรับ, ผู้ค้า, เหยื่อ

ABSTRACT

The objective of this article is to study the causes, impacts, and solutions regarding the enforcement of fines as adjudicated in drug-related cases. The aim is to find measures to ensure that fines are fully enforced according to legal objectives, reduce redundancy in the duties of state officials in seizing the money or assets of offenders, especially dealers, to prevent reoffending, Furthermore, it explores appropriate measures for victims (users) to rehabilitate them back to society as good citizens with normal mental states. This study involves theoretical concepts by gathering and reviewing academic documents, articles, and related research. The descriptive findings highlight significant issues as follows: 1) Limited time frame for enforcing fines in drug-related cases; 2) Issues regarding creditor status under adjudication; 3) Redundancy of duties in enforcing fines in drug-related cases; 4) Court officers lack authority to enforce fines without a court order; 5) Victims (users) still face imprisonment and fines. The article proposes legal measures to address these issues and recommends appropriate enforcement of fines for dealers and Victims (users) in drug-related cases.

Keywords: fine, dealer, Victims (users)

บทนำ

โทษปรับในคดียาเสพติด เป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่งใน ๕ ประเภท ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ ซึ่งบัญญัติว่าโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ประกอบกับคดีเกี่ยวกับยาเสพติดมีเป็นจำนวนมาก การแพร่ระบาดของยาเสพติดในไทยยังคงทำทลาย ผลสำรวจชี้ผู้ติดยาเสพติดอายุน้อยลง ยาบ้าฮิตอันดับ ๑ ในไทย (ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชน ภูฟ้าเรสท์โฮม, ๒๕๖๖) นับว่าเป็นหนึ่งในปัญหาสังคมที่รุนแรงที่สุดในแต่ละประเทศทั่วโลกโดยจากข้อมูลรายงาน World Drug Report 2022 ของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC : United Nations Office on Drugs and Crime) พบว่าในปี ๒๕๖๓ มีจำนวนประชากรกว่า ๒๘๔ ล้านคนจากทั่วโลก ในช่วงอายุ ๑๕-๖๔ ปี ที่ติดยาเสพติด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๒๖ เพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับสิบปีที่ผ่านมาจากข้อมูลรายงานเรื่อง Synthetic Drugs in East and Southeast Asia 2022 ของสำนักงาน

ว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC : United Nations Office on Drugs and Crime) พบว่าในพื้นที่แถบแม่น้ำโขงตอนล่างมีปริมาณการจับกุมยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีนสูงขึ้นในทุก ๆ ปี โดยในปี ๒๕๖๔ จับกุมได้ปริมาณกว่า ๑๗๑.๕ ตัน คิดเป็น ๘๙% ของการจับกุมยาเสพติดทั้งหมดในพื้นที่ทางฝั่งของประเทศไทยเองเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการขยายตัวของยาเสพติดในพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ โดยพบว่ามีกรณีเคลื่อนย้ายยาเสพติดจากแหล่งผลิตประเทศเมียนมาและนำเข้าผ่านสปป.ลาว ก่อนเข้าสู่ประเทศไทย จึงทำให้ยาเสพติดแพร่กระจายในพื้นที่ชายแดนที่ติดกับสปป.ลาวได้มากขึ้น ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา ตลอดจนจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดเลยหนองคาย และมุกดาหาร เป็นต้น ซึ่งการบังคับค่าปรับในคดียาเสพติดสวนทางกับปริมาณคดียาเสพติดที่เพิ่มสูงขึ้น เห็นได้จากสถิติการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ของกรมบังคับคดี กองนโยบายและแผน ประจำเดือนตุลาคม ๒๕๖๖ - พฤษภาคม ๒๕๖๗ พบว่ามีหนี้ค่าปรับค้างมา ๒,๐๘๔ เรื่อง เป็นเงิน ๖,๓๙๙,๑๖๓,๘๑๗.๕๓ บาท เกิดใหม่ ๒๑๐ เรื่อง เป็นเงิน ๑๒๔,๔๘๕,๑๙๑.๙๒ บาท รวม ๒,๒๙๔ เรื่อง รวมหนี้ค้าง ๖,๕๒๓,๖๔๙,๐๐๙.๔๕ บาท บังคับคดีแล้วเสร็จ ๗๐ เรื่อง เป็นเงิน ๔๔,๒๐๑,๒๒๕.๒๔ บาท ค้างไป ๒,๒๒๔ เรื่อง คิดเป็นเงินคงค้าง ๖,๔๗๙,๔๔๗,๗๘๔.๒๑ บาท ซึ่งเห็นได้ว่าการบังคับคดีได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนค่าปรับที่เพิ่มสูงขึ้น ในอดีตมีกฎหมายหลายฉบับที่นำมาบังคับใช้ และการดำเนินกระบวนการตามกฎหมายยังคงไม่ได้ผลเท่าที่ควร กระบวนการที่ไม่ชัดเจน อาทิ การนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กระบวนการนำตัวผู้เสพเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา การบังคับโทษหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ตลอดจนกระบวนการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดที่มุ่งต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เพื่อตัดวงจรการกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกหลังพ้นโทษ หากการบังคับโทษปรับไม่สามารถบังคับได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีการตรากฎหมายยาเสพติดขึ้นใหม่โดยให้นำประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับกับการดำเนินการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษา ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘๖ เพื่อมุ่งให้การดำเนินการต่างๆ ของรัฐเป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว แต่การดำเนินการยังไม่ประสบผลสำเร็จและเกิดปัญหาหลายด้าน โดยสภาพปัญหาเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดในการนำกฎหมายอาญามาปรับใช้นั้น มีปัญหาหลายด้าน ดังนี้

๑) ปัญหาการบังคับโทษปรับ(ค่าปรับ)คดียาเสพติดมีกรอบเวลาที่จำกัด ให้นำประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับกับการบังคับค่าปรับในคดียาเสพติดด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับค่าปรับ ดังนี้ มาตรา ๒๙ ได้บัญญัติว่า ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะถูกยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินเพื่อใช้ค่าปรับหรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ (ประกาศฎีกาฯ ขอบไปบูลย์, ๒๕๕๘) ซึ่งอยู่ในบังคับ ๕ ปี นับแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายใต้กรอบอายุความในคดีอาญามาตรา ๙๙ แห่งประมวลกฎหมายอาญา ทำให้ไม่สามารถบังคับคดีกับผู้ค้ายาเสพติดบางรายได้เนื่องจากมีเทคนิคในการชุกซ่อน ยักยัก ถ้ายกทรัพย์สิน เป็นต้น

๒) ปัญหาความเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๙/๑ วรรคสองบัญญัติว่า “ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้เจ้าพนักงานศาล

ที่ได้รับแต่งตั้งและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี” ซึ่งถือเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทั้งสองหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาข้อ ๓

๓) ปัญหาความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ในการบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด เห็นได้ชัดว่าอำนาจของเจ้าพนักงานศาลที่ได้รับแต่งตั้งและพนักงานอัยการซ้ำซ้อนกัน ไม่มีการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนว่าให้หน่วยงานใดทำหน้าที่ก่อนหรือหลัง ทำให้กระบวนการบังคับคดีเกิดการล่าช้า

๔) เจ้าพนักงานศาลไม่มีอำนาจในการบังคับค่าปรับได้หากปราศจากคำสั่งศาล อาทิตติซึ่งมีโทษปรับเล็กน้อย ก็จะไม่มีการดำเนินการแต่งตั้งเจ้าพนักงานศาลเพื่อบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติด เป็นต้น

๕) เหี่ยว (ผู้เสพ) ยังคงมีบทลงโทษจำคุกและปรับ โทษจำคุกควรลงโทษกับผู้กระทำความผิดที่รุนแรง เป็นภัยต่อสังคม และประชาชนโดยรวม เช่น พ่อค้ายาเสพติด เพื่อช่วยยับยั้งให้เสพติดไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก แต่สำหรับเหี่ยวในคดีอาญาเสพติด (ผู้เสพ) ควรได้รับการรักษาที่ถูกต้องเพื่อปรับพฤติกรรมให้เลิกเสพยาเสพติด เพราะการเสพยาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงอิสระ แต่เกิดจากสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เช่น ครอบครัว ชุมชน และการเสพซ้ำทำให้เสพติด (วรรณฤดี แสงเขียว, ๒๕๖๖) ไม่สามารถใช้มาตรการอื่นแทนโทษจำคุกและปรับ เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ เช่น ศาลไม่อาจสั่งให้บริการสังคมแทนค่าปรับหากไม่มีการร้องขอตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐/๑ หรือกรณีมีภาวะจิตเวชไม่สามารถส่งไปรักษาได้หากปราศจากความยินยอม

จากปัญหาข้างต้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา เพื่อหาแนวทางแก้ไขและเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายปรับปรุงพัฒนากฎหมาย มาตรการที่เหมาะสมกับการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติด ให้เกิดความครอบคลุมและบังคับใช้กฎหมายให้สัมฤทธิ์ผลอันเป็นประโยชน์แก่ประชาชน และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่นำไปสู่ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปรับปรุงมาตรการที่เหมาะสมในการบังคับโทษปรับในคดีอาญาเสพติดกับผู้ค้าและเหี่ยว

๑. เพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษปรับ กฎหมายและมาตรการบังคับโทษปรับรูปแบบของการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติด

๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติดและเสนอแนะแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับโทษปรับในคดีอาญาเสพติด

ขอบเขตการศึกษา

ดำเนินการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎี กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หลักการลงโทษปรับ ขั้นตอนบังคับโทษปรับ อำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจบังคับชำระค่าปรับ ผลการยึดอายัดทรัพย์สิน ตลอดจนจนปัญหาและ

อุปสรรคของการบังคับโทษปรับในคดียาเสพติด เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนากฎหมายและมาตรการที่เหมาะสมในการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษานี้ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ตำรากฎหมาย บทความ แนวคิดทฤษฎี โดยศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการบังคับโทษปรับตามประมวลกฎหมายยาเสพติด พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔ และกระบวนการและวิธีการบังคับโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๙, ๒๙/๑ และมาตรา ๓๐ มาตรา ๓๐/๑ เพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไข

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษปรับ กฎหมายและมาตรการบังคับโทษปรับรูปแบบของการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด

๑. ความหมายและความเป็นมาของโทษ

“โทษ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไป หมายถึงความผิด หรือผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย ความหมายในทางอาญา หมายถึงมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยแนวคิดในการกำหนดโทษและความผิดที่มีโทษทางอาญาอาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตามแต่สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

๒. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการกำหนดโทษ การบังคับโทษ

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๗๗ วรรคสาม บัญญัติว่า รัฐพึงใช้ระบอบอนุญาตและระบบคณะกรรมการในกฎหมายเฉพาะกรณีที่เป็น พึงกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ และพึงกำหนดโทษทางอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับ

โทษปรับมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อผ่านยุคการแก้แค้นทดแทน นักกฎหมายได้กำหนดโทษปรับและริบทรัพย์สินขึ้น ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้เองกฎหมายกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเสียเงินค่าปรับหรือให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียหายเป็นการตอบแทนการกระทำความผิด (กานดา ปานดำ, ๒๕๕๗)

ศาสตราจารย์เกอฮาร์ท เกรบิง (Gerhard Grebing) (โกเมน ภัทรภิรมย์, ๒๕๓๔) กล่าวว่าโทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทอนที่ในการที่ผู้เสียหาย จะทำร้ายผู้กระทำความผิดเป็นการแก้แค้นทดแทน เห็นได้จากกฎหมาย

ฮัมมูราบี กฎหมายอินเดียโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ เมื่ออำนาจรัฐมีความมั่นคงจนสามารถเลิกลัทธิระบบความยุติธรรมโดยเอกชน และนำเอาระบบความยุติธรรมโดยมหาชนเข้าแทนที่ รัฐได้บัญญัติให้ความผิดที่เสียหายต่อสังคมเป็นความผิดต่อมหาชนขึ้น

กฎหมายเยอรมันโบราณมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนจึงได้แยกโทษปรับออกจากการใช้ค่าเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุก โดยให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่าง หรือใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกหวาดกลัวต่อการลงโทษ เป็นการพัฒนาการลงโทษปรับให้ห่างไกลการแก้แค้นทดแทน (ชวกุล สาครรัตน์, ๒๕๕๗) ถือเป็นกรณข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวมากยิ่งขึ้น เพราะต้องถูกลงโทษทั้งจำคุกและปรับควบคู่กันไป

สำหรับประเทศไทย โทษปรับได้มีการพัฒนาเริ่มจากปรับเป็น “สินไหมพินัย” โดยแบ่งได้ดังนี้ ถ้าปรับเป็น “สินไหม” จะชดใช้แก่ผู้เสียหาย หากปรับเป็น “พินัย” ก็จะทำให้แก่หลวง ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ โทษปรับถือเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐจึงต้องตกเป็นของหลวงทั้งหมด ส่วนสินไหมถือเป็นค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง หากผู้เสียหายต้องการให้มีการชดใช้ค่าเสียหายก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางละเมิด หรือในปัจจุบันสามารถร้องขอเข้ามาในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๔๔/๑

๔. วัตถุประสงค์ของโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการแต่ทุกประการมีวัตถุประสงค์เหมือนกันคือ ต้องการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) หรือเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกฎหมายอาญาและการบังคับใช้กฎหมายในประเทศนั้น ๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลักในการแก้ปัญหาอาชญากรรมในประเทศ จากการศึกษาค้นคว้าทางด้านอาชญาวิทยา ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษเปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งหมายเอาตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมให้มากที่สุด การอบรมบ่มนิสัย การฝึกฝนอาชีพในระหว่างต้องขังเป็นวิธีหนึ่งในการนำมาตรการอื่นมาใช้เพื่อให้การลงโทษเกิดความเหมาะสม ในลักษณะทำนองเดียวกับโทษปรับ เพื่อลงโทษในคดีความผิดเล็กน้อย ต่อมาแนวคิดในเรื่องการลงโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไปโดยรัฐลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปิดกั้นอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งเป็นอันตรายที่ไม่รุนแรงมากนัก และเพื่อเป็นการทดแทนโทษที่ได้กระทำต่อเสรีภาพ ต่อชีวิตหรือต่อร่างกาย ไม่จำเป็นต้องลงโทษถึงขั้นจำกัดเสรีภาพ การลงโทษจำคุกหรือกักขังเพื่อให้เกิดความหลาบจำ การลงโทษจำคุกระยะสั้นไม่เพียงพอให้เกิดความหลาบจำ อาจเป็นผลเสียให้เกิดปมด้อยและถูกตีตราจากสังคมอาจก่อให้เกิดกระทำผิดซ้ำสืบเนื่องจากการลอกเลียนพฤติกรรม (ปรีวิวัฒน์ ช่างคิด และรณพงษ์ ทรายแก้ว, ๒๕๖๖) ดังนั้นจึงมีการเสนอโทษปรับ ซึ่งเป็นการลงโทษในทางทรัพย์สินและเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น และเป็นการประหยัดงบประมาณให้แก่รัฐ

๕. ลักษณะของโทษปรับ

โทษปรับถือเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สิน โดยในมาตรา ๒๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา ของศาล” โทษปรับ

จึงได้แก่ โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษามาชำระต่อศาล โดยโทษปรับมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

๕.๑ โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ทรัพย์สินที่จะบังคับเอานั้นคือเงิน หากเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินอื่นๆ ก็ไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินเสียค่าปรับอาจถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินอันเกี่ยวกับการกระทำความผิด

๕.๒ ค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดิน แนวความคิดนี้มาจากความคิดที่ว่า “ระบบความยุติธรรมของรัฐ” กล่าวคือรัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหาย แนวคิดเรื่องเงินค่าปรับในทางอาญาแตกต่างจากแนวคิดเรื่องค่าสินไหมในทางแพ่ง ดังนี้ ๑) ค่าสินไหมในทางแพ่งเป็นการชดเชยความเสียหายแก่เอกชนผู้เสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเป็นโทษ ๒) ค่าสินไหมในทางแพ่งคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญากฎหมายบังคับให้ปฏิบัติ ๓) ค่าสินไหมในทางแพ่งจะกักกันแทนค่าปรับไม่ได้ แต่ในทางอาญาสามารถกักกันเงินค่าปรับได้ ๔) การปรับในทางอาญาเป็นโทษส่งผลต่อเกียรติยศชื่อเสียงแก่ผู้ถูกปรับ แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่ส่งผลต่อเกียรติยศชื่อเสียง ๕) เงินค่าปรับในทางอาญาที่ตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่งตกแก่เอกชนหรือผู้เสียหายผู้ถูกกระทำละเมิด เป็นต้น

๕.๓ โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่น หรืออาจใช้ควบคู่กันไปกับโทษสถานอื่นได้ ในต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย แต่อาจลงโทษปรับที่สูงขึ้น เช่น ความผิดทางเศรษฐกิจ ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันโทษปรับจัดเป็นโทษที่อยู่อันดับสี่ของความรุนแรงซึ่งโทษปรับจัดอยู่ประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงจัดอยู่ในโทษสถานเบา โดยกฎหมายเห็นว่าถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สินคือโทษปรับแทน

๕.๔ หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือเป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรพิจารณาหรือตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการลงโทษปรับนี้เป็นโทษหลักที่ใช้มากที่สุดเพราะกำหนดภาระแก่สังคมน้อยที่สุด โดยอยู่ภายใต้หลักการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ

๕.๔.๑ หลักความยุติธรรม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมต่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด หลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๑ (๒) กล่าวคือ “จะถือว่าบุคคลใดมีความผิดอาญาเพราะเหตุการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใดอันยังมีได้ถือว่าเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่กระทำการนั้นหาได้ไม่ และจะลงโทษให้หนักไปกว่าโทษที่ใช้ในขณะที่กระทำความผิดทางอาญานั้นมิได้” ดังนั้นจะออกกฎหมายที่มีโทษปรับย้อนหลังไม่ได้และที่สำคัญโทษจะต้องบังคับใช้ต่อผู้กระทำความผิดโดยองค์กร หรือกระบวนการที่เป็นกลางและได้รับมอบหมายไว้โดยเฉพาะเท่านั้น ซึ่งโดยปกติทั่วไปก็คือศาลห้ามผู้เสียหายเป็นผู้ลงโทษหรือเป็นผู้บังคับคดีเอง แต่เป็นอำนาจของรัฐ มอบให้หน่วยงานอื่นนอกจากศาลเป็นผู้บังคับได้ภายใต้หลักเกณฑ์กำหนด “การเปรียบเทียบ”

๕.๔.๒ หลักมนุษยธรรม นอกจากหลักความยุติธรรมแล้ว โทษทางอาญาต้องสอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมด้วย โทษต้องไม่ทารุณโหดร้ายไม่ว่าประเภทของโทษหรืออัตราโทษ รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา บทแก้ไข บทที่ ๘ ได้บัญญัติในทำนองเดียวกันว่า “จะกำหนดโทษปรับให้เกินสมควรไม่ได้ (Excessive Fine) และจะลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายและวิถาวรผิดปกติไม่ได้” ถ้ากำหนดโทษปรับเกินสมควรแล้วย่อมตัดโอกาสของผู้กระทำผิด จะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างทำนองเดียวกับการเรียกประกันเกินสมควร (Excessive Bail) ซึ่งถือเป็นการตัดโอกาสไม่ได้รับประกันตัวนั่นเอง หลักมนุษยธรรมที่สำคัญอีกหลักคือจะลงโทษการกระทำครั้งเดียวกันซ้ำมิได้ หลักนี้เกิดจากหลักที่ว่าโทษทางอาญาย่อมทำให้บุคคลตกอยู่ในทุกข์ทรมาน หลักนี้เรียกว่าหลัก privilege against double jeopardy ซึ่งตรงหลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญา (ประกาญจน์ ขอบไพบุลย์, ๒๕๕๘)

๕.๔.๓ หลักความแน่นอนแต่ยืดหยุ่นของโทษ ความแน่นอน (Certainty) คือความแน่ชัดแต่มีนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ตายตัวซึ่งดูจะสวนทางกับความยืดหยุ่นหรือผ่อนปรนแต่ที่จริงหลักทั้งสองใช้ควบคู่กันได้เพราะความแน่นอนของโทษ ก็คือความชัดเจน เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดจะต้องสามารถกำหนดโทษได้แน่นอนว่าเขาจะได้รับโทษประเภทใดแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษเท่ากัน แต่อยู่ภายในกรอบหรือระวางโทษเท่ากัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ เช่น พฤติการณ์ที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดนั้น การคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ นี้เองที่เรียกว่าความยืดหยุ่น

๕.๔.๔ หลักการกำหนดโทษให้สมกับผู้กระทำความผิด ในการลงโทษไม่ว่าสถานใดก็ตาม ศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ประกอบ โดยศาลมักใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษความผิดทั่ว ๆ ไปในทางที่ไม่สูงเกินไปนัก ในสหรัฐอเมริกาโทษประหารชีวิตจะมีใช้น้อยในขณะที่ศาลมักลงโทษจำคุกหรือปรับมีฉะนั้นก็ใช้วิธีคุมประพฤติซึ่งแพร่หลายที่สุด (ประกาญจน์ ขอบไพบุลย์, ๒๕๕๘)

ในไทยโทษที่ศาลนิยมใช้มากที่สุดคือโทษปรับและโทษจำคุก ส่วนโทษอื่นๆ อยู่ในลำดับรองลงมา โดยเฉพาะโทษกักขังนั้นใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการกักขังแทนโทษปรับ เพราะไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลให้ลงโทษกักขังโดยตรง (สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง, ๒๕๓๙)

๖. ประเภทของโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับและการลงโทษปรับทางอาญานั้นในหลายประเทศได้พัฒนา ระบบการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม หลายรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับประเทศของตนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงตัวผู้กระทำ ความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนผลกระทบต่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสังคม การลงโทษปรับในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๖.๑ การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary Fine) โดยแยกออกเป็นขั้นสูงสุดและขั้นต่ำสุด การลงโทษปรับตามอัตราขั้นสูงสุดและต่ำสุดที่มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับที่แน่นอน (Fixed Sum) กล่าวคือจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด และต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดอัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนและเหมาะสม โดยพิจารณาถึงความเป็นอยู่ ฐานะทางการเงิน ของผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ซึ่งการลงโทษปรับให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกับผู้กระทำความผิด ยังคงมีปัญหาในเรื่องการใช้ดุลยพินิจ

ของศาล ว่าจะมีหลักเกณฑ์อย่างไรที่จะกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดแต่ละคน โดยอาจกำหนดได้ดังนี้

๖.๑.๑ การกำหนดสัดส่วนหรืออัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt) เกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนนั้น อาจใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดโทษจำคุกให้ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการกำหนดอัตราโทษอาจคำนึงถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับด้วย

๖.๑.๒ การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงิน (Proportionment according to Economy or Financial Circumstances) Filangieri และBentham โดยนักนิติศาสตร์ ทั้ง ๒ ท่าน มีความเห็นว่าบุคคลสองคนที่กำหนดความผิดร้ายแรงเท่ากัน จะได้รับโทษเสมอภาคกันแม้ว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองจะถูกปรับในจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่เทียบสัดส่วนของทุนทรัพย์ที่มีอยู่แล้ว เช่น โทษในการกระทำความผิดอาจถูกกำหนดให้ เป็นโทษปรับ ๑ ใน ๓ หรือ ๑ ใน ๔ ของจำนวนทรัพย์สินที่ผู้ต้องหาถืออยู่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงการลงโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) วิธีการดังกล่าวก็อาจมีใช้วิธีการที่ทำให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่า ๑ ใน ๑๐ ของ ผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งล้านบาท ย่อมมีค่าต่างจาก ๑ ใน ๑๐ ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งแสนบาท ซึ่งมีผู้โต้แย้งความเห็นของสำนักนิติศาสตร์นี้ว่าการลงโทษดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงิน (พิรุฬห์ โตศกุลวรรณ, ๒๕๓๑; อานนท์ ชื่นบุญ, ๒๕๕๕)

๖.๒ การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดในการลงโทษปรับที่กำหนด อัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษ ปรับแก่ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีก ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) โดยแนวความคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดใหม่ที่จะช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม เพราะเป็นการคำนวณค่าปรับจากรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิด ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๓ ข้อ ดังนี้

๖.๒.๑ รายได้ต่อวันของผู้ที่จะถูกปรับ (Day Income) ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการจะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยในคดีนั้น ๆ ว่ามีรายได้วันละเท่าใด

๖.๒.๒ จำนวนวัน (Amount of Day) จำนวนวันที่ศาลเห็นสมควรจะปรับ โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิด หากความผิดที่ก่อมีความร้ายแรงจำนวนวันก็จะสูงขึ้น โดยจำนวนวันจะเป็นตัวตั้งเพื่อนำไปคูณกับรายได้ต่อวันของจำเลย

๖.๒.๓ จำนวนค่าปรับ (Amount of Fine) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการนำจำนวนวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดีความผิด จึงถือวาระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่มีความยุติธรรมทั้งต่อสังคมและต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคน และมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบการลงโทษปรับแบบอื่น ๆ ปัจจุบันระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีการบังคับใช้ในประเทศต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในกลุ่มประเทศที่ในระบบ Common Law อย่าง

สหรัฐอเมริกา หรือสหราชอาณาจักร และประเทศในระบบ Civil Law เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นต้น แต่หลักเกณฑ์ในการคิดคำนวณค่าปรับตามวันและรายได้ของแต่ละประเทศยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป

๖.๓ การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีกำหนดไว้ตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ของสาธารณะ เช่น ตามมาตรา ๒๙๖ แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๒๓๘ มาตรา ๒๓๙ มาตรา ๒๔๐ มาตรา ๒๔๑ หรือมาตรา ๒๔๓ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกิน ๒ เท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับเพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวโดยกำหนดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ โดยการกำหนดโทษปรับที่หนักเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence) ทั้งนี้การลงโทษปรับโดยกำหนดตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับ เป็นการกำหนดอัตราโทษปรับเพื่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด ซึ่งการปรับในลักษณะนี้นำมาใช้ในคดีอาชญากรรมด้วย โดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดแก่รัฐ

๗. วิธีการกำหนดโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด การกำหนดโทษปรับในทางกฎหมายจึงถือเป็นเรื่องนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้ออกกฎหมายต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวม เช่น การกำหนดโทษปรับขั้นสูงสุดต้องสัมพันธ์กับสภาพทางเศรษฐกิจค่าของเงินในประเทศ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาลใช้กฎหมายเพื่อความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดแต่ละราย การกำหนดโทษปรับมี ๓ แนวทาง ได้แก่

๗.๑ การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด (definite) เป็นการระบุจำนวนค่าปรับไว้ตายตัว โดยศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๙ มาตรา ๒๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๙๐ มาตรา ๓ ซึ่ง กำหนดให้ปรับ ๔ เท่าของราคาของและค่าอากรรวมกัน (สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง, ๒๕๓๙)

๗.๒ การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์ (relative) เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในกำหนดอัตราค่าปรับภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การกำหนดขั้นสูงแต่ไม่กำหนดขั้นต่ำ หรือการกำหนดขั้นต่ำแต่ไม่กำหนดขั้นสูง ตลอดจนการกำหนดทั้งขั้นสูงและขั้นต่ำก็ได้

๗.๓ การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน เป็นการกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอนว่าปรับเท่าใด กฎหมายที่จะกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้มักจะเป็นโทษสถานเบา

๘. ทฤษฎีการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ทฤษฎีใหญ่ๆ ได้แก่

๘.๑ ทฤษฎีทดแทน (Retributive Theory)

๘.๒ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

การแบ่งแยกความแตกต่างของทฤษฎีทั้งสองนี้เคยมีผู้เสนอว่าทฤษฎีทดแทนเป็นทฤษฎีที่มองในอดีตโดยการลงโทษเพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้กระทำผิดได้กระทำแล้ว ในขณะที่ทฤษฎีอรรถประโยชน์เป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอนาคต (ยงยุทธ ชูช่วย, ๒๕๖๓) โดยมุ่งที่ผลของการลงโทษ ซึ่งทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่าการลงโทษก่อให้เกิดผลดีเพราะรากฐานของ แนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์เชื่อกันว่าการแก้แค้นหรือลงโทษบุคคลไม่ควรจะพิจารณาถึงความร้ายแรงอันเกิดจากความน่าตำหนิของผู้นั้นในอดีต แต่ควรพิจารณาถึงผลดีที่สุดที่ตามมาจากการลงโทษด้วย

๙. ทฤษฎีที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

๙.๑ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) ตามแนวคิดในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคม ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละชุมชนที่ต่างกันไป จากเดิมที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย แก้แค้นทดแทน และข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกรงกลัวต่อการลงโทษ ปัจจุบันได้เน้นหลักการป้องกันภัยของสังคม และการแก้ไขพฤติกรรมให้กลับมาประพฤติตนเป็นคนดี การลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำผิดรับผลร้ายมีลักษณะไปในทางลบ (Negative) ปัจจุบันมีการพัฒนาและนำเอาการอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้

การลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้ ๑) เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) ๒) เพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิด (Incapacitation) ๓) เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation and Rehabilitation) การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการหลากหลายและเป็นการเฉพาะรายไปเพราะสาเหตุของการที่บุคคลกระทำความผิด แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกันแต่อาจมีสาเหตุที่ต่างกันไปขึ้นอยู่กับการจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องบำบัดแก้ไขเป็นการเฉพาะราย โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านสังคม จิตวิทยา และทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลาตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม การนำแนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์มาปรับใช้กับการบังคับโทษผู้กระทำความผิด ทำงานแทนค่าปรับเป็นการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาสั่งลงโทษปรับแต่เพียงทางเดียว เนื่องจากบุคคลแต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ฉะนั้นการพิจารณาสั่งลงโทษโดยคำนึงถึงความแตกต่างของตัวบุคคลย่อมเป็นการลงโทษที่เหมาะสม

จากการศึกษาจึงเห็นว่าการลงโทษเพื่อให้รับผลร้ายจากการกระทำของตนก็ยังคงเป็นสาระสำคัญของการลงโทษอยู่ ซึ่งต้องดูวัตถุประสงค์ว่าลงโทษว่าลงโทษเพื่ออะไร ปัญหานี้มีผลไม่แต่เฉพาะในทางทฤษฎีหรือทางปรัชญาเท่านั้นแต่ยังมีผลต่อการปฏิบัติตามกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งแต่ละทฤษฎีจะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่ต่างกันไป

การศึกษาถึงหลักการที่เหมาะสมในการลงโทษ รูปแบบของการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดีอาชญากรรม การบังคับโทษปรับตามกฎหมายอาชญากรรม

๑. หลักการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

หลักการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศส โดยมีวิวัฒนาการออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงแรกในยุคก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ มีลักษณะเป็นการลงโทษตามอำเภอใจ ไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษ และในช่วงหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสมีประมวลกฎหมายได้มีการบัญญัติถึงอัตราโทษไว้ตายตัวทำให้ผู้พิพากษาต้องลงโทษภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น และช่วงท้ายหลังจากบังคับใช้ประมวลกฎหมายไประยะหนึ่งได้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการกำหนดโทษของศาลที่ต้องจำกัดตายตัวเคร่งครัด ไม่อาจพิจารณาโทษยืดหยุ่นตามความเหมาะสมได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายโดยกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามหลัก "Individualization" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศอื่น ๆ ในเวลาต่อมาการลงโทษตามหลักการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) จะต้องมีการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) โดยมีแนวความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นแบบแห่งความประพฤติของบุคคล (Pattern of Behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกัน อาจเป็นไปได้ในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมอยู่ในตัวบุคคลทุกคน การลงโทษตามหลักการนี้จะมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงและมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้เรียกหลักการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า "หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล" (Individualization) (สมบัติ ชัยวณิชย์, ๒๕๖๓)

๒. รูปแบบของการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดีอาชญากรรม

มาตรการที่ใช้ในการบังคับคดีโทษปรับอาจแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบคือ

๒.๑ การชำระค่าปรับด้วยเงิน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ใดต้องโทษปรับแล้วผู้นั้นมีหน้าที่ต้องนำเงินมาชำระค่าปรับภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หมายความว่า สิ่งที่จะนำมาชำระค่าปรับได้จะต้องเป็นเงินเท่านั้นและเงินค่าปรับที่นำมาชำระต้องเป็นเงินตราสกุลไทยคือเงินบาทผู้มีหน้าที่เก็บค่าปรับรับชำระค่าปรับคือศาล

๒.๒ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หากจำเลยไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้วมาตรการทางกฎหมายในการบังคับ คือการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับโดยในมาตรา ๓๐ แห่งประมวลกฎหมายอาญาให้ตีความว่าเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับภายใน ๓๐ วัน จะต้องยึดทรัพย์สินของผู้นั้นมาขายทอดตลาดเอาเงินใช้ค่าปรับ เพราะวัตถุประสงค์ของโทษปรับมุ่งหมายกับตัวเงินหรือทรัพย์สินของจำเลย สำหรับขั้นตอนและวิธีการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะจึงต้องนำวิธีการยึดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม

๒.๓ การกักขังแทนค่าปรับ เป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมการไม่ชำระค่าปรับ เป็นวิธีการเร่งรัดค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับจะพึงทำได้ต่อเมื่อไม่มีทางที่จะได้เงินค่าปรับในวันที่ศาลอ่านคำพิพากษาเนื่องจากเป็นมาตรการที่สะดวกและมีผลบังคับทันที

๒.๔ การทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ เป็นสิทธิของผู้ต้องโทษปรับที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับหากผู้ต้องโทษปรับไม่ประสงค์จะทำงานแทนค่าปรับศาลจะบังคับให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับไม่ได้ คดีที่ศาลมีคำพิพากษา ที่จะเข้าเกณฑ์ให้ทำงานบริการสังคมได้นั้นต้องเป็นไปตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันและแนวปฏิบัติในการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับและการเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. ๒๕๔๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๐ และศาลอาจมีดุลพินิจไม่อนุญาตให้ให้บริการสังคมในคดีที่เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือประชาชนเป็นจำนวนมากหรือเป็นภัยต่อสังคม เช่น ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน เป็นต้น ซึ่งสิทธิในการขอทำงานบริการสังคมนั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐/๑วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีศาลพิพากษาปรับ ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมีเงินติดบุคคลและไม่มีเงินชำระค่าปรับ อาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับหรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคดีว่าผู้ต้องโทษปรับรายใดอยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ และถ้าผู้ต้องโทษปรับยินยอม ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้” จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้การจะสั่งให้บริการสังคมได้นั้นต้องเกิดจากความยินยอมของจำเลยหรือผู้ต้องโทษปรับเท่านั้น

นอกจากนี้ การบังคับโทษปรับโดยศาล ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ ในประเทศไทย ศาลใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัวโดยศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำผิดประกอบกับอัตราโทษ เมื่อศาลพิพากษาปรับกรณีจำเลยมีญาติมาร่วมฟังการพิพากษา เจ้าหน้าที่จะแจ้งให้ญาติของจำเลยชำระค่าปรับและปล่อยตัวจำเลยแต่ถ้าปรากฏว่าไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ศาลจะกักขังแทนค่าปรับจำเลย ทั้งๆ ที่การบังคับโทษปรับโดยศาลตามมาตรา ๒๙ และ ๓๐ มีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการเพื่อให้ได้มา ซึ่งกำหนดไว้ในการใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทำให้บทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง

จึงเห็นได้ว่า การกักขังแทนค่าปรับจึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของโทษปรับที่ต้องการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและต้องการหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น และการชำระค่าปรับดังกล่าวอาจเป็นเงินของญาติซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินของจำเลยซึ่งขัดต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งจะบังคับกับเงินหรือทรัพย์สินของจำเลย

๓. การบังคับโทษปรับตามกฎหมายยาเสพติด

ประมวลกฎหมายยาเสพติดปรับแนวคิดเพื่อให้ทันสมัยและเป็นสากลโดยเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่จะปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ รวมทั้งปรับปรุงบทบัญญัติให้สอดคล้องกับผลการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยพิเศษว่าด้วยปัญหาอาชญากรรมโลก โดยยึดหลักผู้เสพ คือ ผู้ป่วย การนำพืชเสพติดมาใช้ประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ และทางการแพทย์ และการลงโทษให้เหมาะสมกับพฤติกรรมในการกระทำความผิด รวมไปถึงการพิจารณาตีความของศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาการลงโทษที่เหมาะสม หรือใช้มาตรการทางเลือกอื่นได้ตามระดับความร้ายแรงของการกระทำความผิด “ลงโทษตามพฤติการณ์ของผู้กระทำผิด

จำแนกผู้ค้า/ผู้เสพชัดเจน ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดออกเป็น ๓ กลุ่ม ๑) ผู้เสพ ๒) ผู้รับจ้างขน และ ๓) กลุ่มนักค้า ซึ่งนายทุน ผู้สั่งการ นักค้ารายใหญ่ต้องใช้มาตรการลงโทษอย่างเด็ดขาด และยึดทรัพย์สิน

ด้านการปราบปรามยาเสพติด การสืบสวนเส้นทางการเงิน เพื่อยึดทรัพย์สินและตัดวงจร เป็นแนวทางสำคัญของรัฐบาลเพื่อใช้ทำลายผู้อยู่เบื้องหลังองค์กรการค้ายาเสพติด ซึ่งประมวลกฎหมายยาเสพติดใหม่จะเป็นเครื่องมือสำคัญเพิ่มประสิทธิภาพในการยึดทรัพย์สิน ซึ่งจะยึดทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) โดยการกำหนดให้การดำเนินคดีทรัพย์สินไม่ผูกติดกับคดีอาญา และการทำลายของกลางยาเสพติดให้เร็วขึ้น ไม่ต้องรอศาลพิพากษาตัดสินคดี เพียงแค่มีผลตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นยาเสพติด ก็สามารถนำไปทำลายได้เลย ไม่ต้องเก็บรักษาไว้ภายหลังจากประมวลกฎหมายยาเสพติดฉบับใหม่นี้มีผลบังคับใช้ ณ วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๔ มีผู้ต้องขังที่ได้รับประโยชน์ประมาณ ๓๐,๐๐๐ ราย ซึ่งศาลจะนำกฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำผิดมาใช้พิจารณา โดยในภาพรวมการแก้ไขปัญหายาเสพติดจะมีประสิทธิภาพขึ้น การทำงานจะลดความซ้ำซ้อน และมีการบูรณาการร่วมกันทำงาน ประชาชนจะเข้าใจและเข้าถึงกฎหมายยาเสพติดได้สะดวกยิ่งขึ้น ผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติดได้รับการดูแลตามกระบวนการสาธารณสุข รวมถึงโอกาสผู้เสพสามารถสมัครใจเข้ารับ การบำบัดรักษาแทนการดำเนินคดีอาญา แต่ผู้อยู่เบื้องหลังการค้ายาเสพติดที่เป็นผู้ทำลายอนาคตของชาติ จะไม่แค่ติดคุก แต่ถูกยึดทรัพย์สินหมดตัว ซึ่งเป็นหนึ่งในจุดเน้นสำคัญของประมวลกฎหมายนี้ เพื่อจัดการกับผู้ที่อยู่เบื้องหลังยาเสพติดอย่างเด็ดขาด โดยตรงนี้ เป็นความตั้งใจของรัฐบาลที่ต้องการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อลดความเดือดร้อนแก่ประชาชนและประเทศชาติต่อไป

ประมวลกฎหมายยาเสพติด มาตรา ๑๘๕ บัญญัติว่า บรรดาความผิดตามภาคนี้ซึ่งมีโทษปรับสถานเดียว ให้คณะกรรมการ ป.ป.ส. หรือผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ส. มอบหมาย ...ถ้าผู้ต้องหาได้ชำระเงินค่าปรับตามค่าเปรียบเทียบภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ให้ถือว่าคดีนั้นเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๑๘๖ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับ ให้เงินที่ได้จากค่าปรับตามคำพิพากษากลับเป็นของกองทุน ทั้งนี้เฉพาะส่วนที่นำส่งคลังโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง หากจำเลยไม่ชำระค่าปรับตามวรรคหนึ่งและมีการดำเนินการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายอาญา ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. อำนาจความสะดวกหรือให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการบังคับคดีด้วย

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๔ มาตรา ๓ วรรคสอง บัญญัติว่า บทบัญญัติหรือวิธีพิจารณาใดซึ่งพระราชบัญญัตินี้มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติหรือวิธีพิจารณาคดีความอาญามาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๗ (๗) บัญญัติว่า

“พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๗) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเฉพาะในส่วนของการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับตามคำพิพากษา ในกรณีมิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ”

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการบังคับโทษปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติดของไทย

๑. ปัญหาการบังคับโทษปรับ (ค่าปรับ) คดียาเสพติดมีกรอบเวลาที่จำกัด โทษเป็นมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๗๗ วรรคสาม บัญญัติว่า ...พึงกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ... ประกอบกับประมวลกฎหมายยาเสพติด ให้นำประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับกับการบังคับค่าปรับในคดียาเสพติดด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับค่าปรับ ดังนี้ มาตรา ๒๙ ได้บัญญัติว่า ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้นจะถูกยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินเพื่อใช้ค่าปรับหรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ (ประกาศฎีกาฯ ขอบไปบูลย์, ๒๕๕๘) แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้ โดยมาตรา ๓๐ ได้บัญญัติว่า ในการกักขังแทนค่าปรับ (ให้ถืออัตรา ๕๐๐ บาทต่อหนึ่งวัน และ...ห้ามกักขังเกินกว่า ๑ ปี เว้นแต่กรณีศาลมีคำสั่งให้ปรับตั้งแต่ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป ศาลจะสั่งกักขังเกินกว่า ๑ ปีแต่ไม่เกิน ๒ ปี ก็ได้ การปรับเป็นโทษทางอาญาจึงต้องเร่งบังคับค่าปรับโดยไม่ชักช้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๔๕ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ และตามมาตรา ๙๙ วรรคหนึ่งบัญญัติว่า การยึดอายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินเพื่อใช้ค่าปรับ **ถ้ามิได้ทำภายใน ๕ ปี** นับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดจะยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สิน หรือกักขังไม่ได้ จึงทำให้เห็นได้ว่าจากแนวนโยบายแห่งรัฐที่มุ่งปราบปรามวงจรการค้ายาเสพติด ซึ่งผู้ค้าจะได้รับโทษจำคุกและปรับในอัตราที่สูง หากคิดคำนวณจากเกณฑ์ในการคิดอัตรา ๕๐๐ บาทต่อวัน ผู้ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับ ๑ ปี (๓๖๕ วัน) คิดเป็นเงิน ๑๘๒,๕๐๐ บาท ซึ่งกรณีค่าปรับเกินกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท เช่นหากศาลพิพากษาปรับ ๕๐๐,๐๐๐ บาท กรณีต้องกักขังแทนค่าปรับจะกักขังได้ไม่เกิน ๒ ปี คิดเป็นเงิน ๓๖๕,๐๐๐ บาท ก็จะมีส่วนต่างคิดเป็นเงิน ๑๓๕,๐๐๐ บาท ดังกล่าวก็เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาต่อไป กรณีนี้อาจเห็นได้ว่าในปัจจุบันเมื่อศาลพิพากษาจำคุกและมีโทษปรับที่มียอดเงินสูง จำเลยจำนวนไม่น้อยจำพวกพ่อค้ายาเสพติด ที่ยอมชำระค่าปรับ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกยึดอายัดทรัพย์สิน หรือกรณีสืบทรัพย์สินแล้วเจอทรัพย์สินจำนวนมากอาจเข้าข้อสันนิษฐานในทางกฎหมายที่สูงขึ้น เช่น การฟอกเงิน จึงหลีกเลี่ยงโดยเร่งชำระค่าปรับตามคำพิพากษาให้เร็วขึ้นเพื่อหลบหลีกการสืบทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่รัฐ การกำหนดโทษตามกฎหมายยาเสพติด สำหรับผู้ผลิตนำเข้า ส่งออกจะมีโทษทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษปรับจะกำหนดโทษไว้สูง เพื่อป้องปรามการกระทำความผิดซ้ำอีกทั้งเป็นการกระทำความผิดที่เป็นภัยต่อสังคม และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐในการสืบสวนเส้นทางการเงิน เพื่อยึดทรัพย์สินและตัดวงจรการค้ายาเสพติด เป็นแนวทางสำคัญของรัฐบาลเพื่อใช้ทำลายผู้อยู่เบื้องหลังองค์กรการค้ายาเสพติด โดยอาศัยประมวลกฎหมายยาเสพติดใหม่เป็นเครื่องมือสำคัญเพิ่มประสิทธิภาพในการยึดทรัพย์สิน ซึ่งจะยึดทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) โดยกำหนดให้การดำเนินคดีทรัพย์สินไม่ผูกติดกับคดีอาญา **แต่เห็นได้ว่าการดำเนินการของ**

พนักงานงานอัยการและเจ้าพนักงานศาลที่ได้รับแต่งตั้ง มีการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาสมากรกระทำได้เพียง ๕ ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๙ ซึ่งสวนทางกับนโยบายดังกล่าว จึงทำให้รัฐไม่สามารถบังคับหรือสืบทรัพย์สินของผู้ค้ายาเสพติดได้ทัน ควรนำกรอบระยะเวลาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๗๗ วรรคสามมาประกอบเพื่อพิจารณาปรับปรุงกฎหมาย เพื่อป้องปรามผู้ค้ายาเสพติดไม่ให้มีเงินทุน หรือทรัพย์สินที่สามารถสนับสนุนการกระทำความผิดอีกภายหลังพ้นโทษ เพราะการค้ายาเสพติดเป็นภัยต่อสังคมโดยรวม มีผลต่อเด็ก เยาวชน ทำให้ตกเป็นทาสของยาเสพติด ควรลงโทษตามหลักการกำหนดโทษให้สมกับผู้กระทำความผิด ตามทฤษฎีทดแทน (Retributive Theory) เพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) และทฤษฎีอรรถประโยชน์ เพื่อข่มขู่ยับยั้งหรือยับยั้ง (Deterrence) และเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) และปัจจุบันยังนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการสืบทรัพย์ ยึดทรัพย์ ตลอดจนวิธีการขายทอดตลาด โดยอนุโลมซึ่งการดำเนินการอาจล่าช้าจนอาจเกิดความเสียหายต่อรัฐ หากมีแนวทางการสืบทรัพย์ ยึดทรัพย์ เพื่อขายทอดตลาด เป็นการเฉพาะ การดำเนินการอาจทำให้การบังคับเพื่อให้ได้ค่าปรับจากผู้ค้ายาที่รวดเร็วขึ้น

๒. การกำหนดโทษปรับที่จะลงแก่ผู้ค้ายาเสพติด คดีค้ายาเสพติดเป็นความผิดต่อมหาชน มีความเสียหายในวงกว้างและเป็นปัญหาระดับโลก การกำหนดโทษปรับควรคำนึงถึงรายได้ของผู้ค้ายาเสพติด และกำหนดจำนวนที่สูง เพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) โดยการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีการบังคับใช้กันในประเทศต่างๆ มากขึ้น ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้แนวคำพิพากษาของศาลเป็นบรรทัด เช่น ประเทศในระบบ Common Law อย่างสหรัฐอเมริกา หรือสหราชอาณาจักร และในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร ประเทศในระบบ Civil Law เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นต้น อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดีประเทศต่างๆ เหล่านี้จะมีระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เหมือนกันในการบังคับต่อผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับ ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อป้องปรามผู้ค้ายาให้หมดสิ้นไป

๓. ปัญหาความเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ในการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษา ตามมาตรา ๒๙/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ในกรณีผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับในกำหนดเวลาตามมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจออกหมายบังคับคดีเพื่อยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องของผู้นั้นเพื่อใช้ค่าปรับ วรรคสองบัญญัติว่า ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้เจ้าพนักงานศาลที่ได้รับแต่งตั้งและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี และเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องของผู้ต้องโทษปรับและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากศาลและพนักงานอัยการ ประกอบกับพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๗ (๗) ประกอบข้อบังคับของอัยการสูงสุดว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการตรวจสอบหาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับ พ.ศ. ๒๕๖๐ ข้อ ๙ และหากพนักงานอัยการตรวจสอบพบผู้ต้องโทษปรับมีทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินที่สามารถยึดหรืออายัดมาใช้ค่าปรับก็ชอบที่จะดำเนินการยื่นคำแถลงต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีเพื่อพิจารณาสั่งให้บังคับคดีต่อไป จะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการบังคับโทษปรับ ซึ่งในการดำเนินการบังคับโทษปรับนั้น กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ตรวจสอบหาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับตลอดจนมีอำนาจและหน้าที่

ในการตั้งเรื่องยึดทรัพย์สินหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับเพื่อใช้ค่าปรับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งต่อศาลด้วย และมาตราดังกล่าวก็กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานศาลผู้ได้รับแต่งตั้งดำเนินการเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ จากบทบัญญัติของกฎหมายทำให้เห็นว่ามีสองหน่วยงานเป็นเจ้าของตามคำพิพากษา กระบวนการขั้นตอนก็เปลี่ยนไปโดยสามารถออกหมายบังคับคดีได้ทั้งสองหน่วยงาน หากมีการกำหนดกฎหมายหรือมาตรการที่ชัดเจนว่าหน่วยงานได้รับผิดชอบเรื่องใดก่อนหลังที่ชัดเจน โดยตราเป็นกฎหมายจะทำให้ลดปัญหาความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ในการบังคับค่าปรับคดียาเสพติด และเร่งรัดการบังคับคดีแก่ผู้ค้า

๔. เจ้าพนักงานศาลไม่มีอำนาจในการบังคับค่าปรับได้ หากปราศจากคำสั่งศาล เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙/๑ วรรคสองบัญญัติว่า “ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้เจ้าพนักงานศาลที่ได้รับแต่งตั้งและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี และเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องของผู้ต้องโทษปรับและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากศาลและพนักงานอัยการ” จึงเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานศาลจะปฏิบัติหน้าที่ได้ต้องได้รับแต่งตั้งก่อน จึงจะมีอำนาจในการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษา หากไม่คำสั่งแต่งตั้งให้บังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด ก็จะไม่สามารถดำเนินการบังคับกับทรัพย์สินในคดียาเสพติดได้ หากมีมาตรการเช่นกำหนดให้เจ้าพนักงานศาลมีอำนาจตามกฎหมาย โดยไม่รอคำสั่งแต่งตั้งจากศาลจะช่วยให้เกิดความรวดเร็วในการบังคับคดี

๕. เหยื่อ (ผู้เสพ) ยังคงมีบทลงโทษจำคุกและปรับ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๗๗ วรรคสาม กำหนดว่า... “รัฐพึงกำหนดโทษทางอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง” โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่น หรืออาจใช้ควบคู่กันไป กับโทษสถานอื่นก็ได้ ในต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย หรือมีฉะนั้นก็มักจะนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ เช่น ความผิดของกรรมการในกรณีนิติบุคคลรับโทษทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันโทษปรับจัดเป็นโทษที่อยู่อันดับสี่ของความรุนแรงซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักรองมาจากโทษประหารชีวิตโทษจำคุก และโทษกักขัง ซึ่งบังคับต่อชีวิต ต่อร่างกาย ต่อเสรีภาพ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินจัดอยู่ประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจึงจัดอยู่ในโทษสถานเบา โทษปรับจึงเหมือนกับเป็นโทษที่ใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายเห็นว่าถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพ ก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สินคือโทษปรับแทน หากพิจารณาถึงคดียาเสพติดที่ผู้เสพเป็นเพียงเหยื่อของอาชญากรรม หรือกรณีกระทำความผิดครั้งแรก บทกำหนดโทษอาจกำหนดเพียงโทษปรับสถานเดียว แต่ปัจจุบันพบว่าประเทศไทยยังคงมีทั้งโทษจำคุกและปรับ ซึ่งควรพิจารณาถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงประกอบหลักมนุษยธรรมทางกฎหมาย กรณีผู้ตกเป็นเหยื่อจากอาชญากรรมเหล่านี้ ควรกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม เพื่อปรับปรุงแก้ไข (Reformation) เพื่อฟื้นฟูบำบัดรักษาให้ผู้เสพยาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และกลับเป็นคนดีของสังคม อยู่ร่วมกับชุมชน และสังคมโดยปกติสุข นอกจากนี้กฎหมายไม่เปิดช่องให้ศาลใช้มาตรการอื่นแทนโทษจำคุกและปรับ เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ ศาลจึงไม่อาจกระทำได้ เช่น ไม่อาจสั่งให้บริการสังคมหากไม่มีการร้องขอหรือยินยอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐/๑ ไม่สามารถส่งไปตรวจสภาพจิตก่อนพิพากษา เป็นต้น อันอาจส่งผลเสียหายในภายหน้ามากยิ่งขึ้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติด เป็นส่วนหนึ่งของการบังคับโทษตามคำพิพากษา มุ่งกับทรัพย์สินอันได้แก่เงินและทรัพย์สินอื่นของจำเลย เพื่อตัดวงจรการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ที่พ้นโทษ โดยเฉพาะผู้ค้า เพื่อไม่ให้มีทรัพย์สินมาใช้หมุนเวียนในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อันเป็นภัยต่อประชาชนและบ้านเมือง โดยมีกฎหมายบัญญัติรองรับอำนาจให้แก่เจ้าหน้าที่ให้สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายได้ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายยาเสพติด พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาเสพติด ประมวลกฎหมายอาญา ตลอดจนพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจในการปราบปรามและป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมลักษณะนี้

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙/๑ และพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๗ (๗) ประกอบข้อบังคับของอัยการสูงสุด ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการตรวจสอบหาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับ พ.ศ. ๒๕๖๐ ข้อ ๙ และหากพนักงานอัยการตรวจสอบพบผู้ต้องโทษปรับมีทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินที่สามารถยึดหรืออายัดมาใช้ค่าปรับก็ชอบที่จะดำเนินการยื่นคำแถลงต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีเพื่อพิจารณาสั่งให้บังคับคดีต่อไป จะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการบังคับโทษปรับ ซึ่งในการดำเนินการบังคับโทษปรับนั้น กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ตรวจสอบหาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับตลอดจนมีอำนาจและหน้าที่ในการตั้งเรื่องยึดทรัพย์สินหรืออายัดทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับเพื่อใช้ค่าปรับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งต่อศาลด้วย และมาตราดังกล่าวก็กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานศาลผู้ได้รับแต่งตั้ง เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ในการบังคับค่าปรับคดีอาญาเสพติด ทั้งเจ้าพนักงานศาลต้องได้รับการแต่งตั้งก่อน จึงจะมีอำนาจในการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาได้ อันเป็นปัญหากรณีที่ไม่มีคำสั่งแต่งตั้ง เจ้าพนักงานก็ไม่สามารถบังคับค่าปรับกับเงินหรือทรัพย์สินของผู้กระทำผิดได้ เพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) และตัดโอกาสให้มีผู้ขึ้นกระทำผิด (Incapacitation) ตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ ทำให้ไม่สามารถบังคับ ยึดอายัดทรัพย์สินของผู้ค้ายาเสพติดได้ทันทั่วทั้งที่ ซึ่งเป็นความเสียหายที่เกิดต่อรัฐ นอกจากนี้การลงโทษผู้ค้าควรลงโทษที่รุนแรงเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิดอีก สำหรับเหยื่อการลงโทษสถานเบาโดยกำหนดโทษปรับสถานเดียวหรือกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสม จะทำให้สามารถฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Reformation and Rehabilitation) ได้ และคืนคนดีสู่สังคม

ข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการแก้ปัญหาการบังคับโทษปรับ

๑. เสนอให้มีบทกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานศาลหรือพนักงานอัยการให้ชัดเจน เพื่อสามารถดำเนินการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดีอาญาเสพติดได้อย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นประโยชน์แก่รัฐและประชาชนโดยรวมยิ่งกว่า เพื่อตัดวงจรการกลับมากระทำผิดซ้ำตามทฤษฎีอรรถประโยชน์

๒. การกำหนดระยะเวลาในการบังคับคดีไม่ควรยึดติดกับอายุความในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๙๙ ควรปรับให้มีการแก้ไขให้มีระยะเวลาบังคับคดีอย่างคดีแพ่งและสามารถขยายเวลาในการบังคับค่าปรับได้ เนื่องจากการที่นำอายุความทางอาญามาจำกัดทำให้การบังคับกับทรัพย์สิน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ปราบปรามผู้ค้า อันอาจต้องใช้เวลาในการสืบทรัพย์สิน เพราะผู้กระทำความผิดเหล่านี้มีเทคนิค

และวิธีการในการชูก่อนทรัพย์สินต่าง ๆ หลากหลายวิธีการ

๓. เสนอให้มีกฎหมายเฉพาะในการบังคับคดีกับคดียาเสพติดเพื่อให้กระบวนการบังคับคดีเกิดความรวดเร็ว ลดช่องว่างในการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินโดยเฉพาะผู้ค้า ซึ่งเป็นประโยชน์แก่รัฐในการป้องกันอาชญากรรมและนำเงินจากการบังคับคดีมาพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ และเป็นการตัดทอนโอกาสในการกลับมากระทำผิดซ้ำ

๔. การลงโทษผู้ค้าเห็นควรกำหนดโทษที่รุนแรง ทั้งจำคุกและโทษปรับที่สูง เพราะคดีค้ายาเสพติดเป็นความผิดต่อมหาชน มีความเสียหายในวงกว้างและเป็นปัญหาระดับโลก การกำหนดโทษปรับควรคำนึงถึงรายได้ของผู้ค้ายาเสพติดและกำหนดจำนวนที่สูง เพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) โดยการลงโทษปรับตามวันและรายได้ ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อป้องปรามผู้ค้าให้หมดสิ้นไป เพื่อให้เกิดความเช็ดหลาบตามทฤษฎีทดแทน (Retributive Theory) เพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) และเพื่อข่มขู่ยับยั้งหรือยับยั้ง (Deterrence) และเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) ตามทฤษฎีอรรถประโยชน์

๕. ในกรณีโทษที่จะลงแก่เหยื่อ (ผู้เสพ) ควรกำหนดโทษใหม่ให้ศาลลงโทษปรับสถานเดียวหรือมาตรการอื่นแทนโทษจำคุก เช่น มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ โดยผู้กระทำความผิดไม่ต้องยื่นคำร้องขออีกหรือต้องรอความยินยอม เพราะในปัจจุบันศาลไม่สามารถลงโทษและใช้มาตรการบังคับให้บริการสังคมได้หากไม่มีการร้องขอเข้ามาหรือหากจำเลยหรือผู้ต้องโทษปรับไม่ยินยอมตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีศาลพิพากษาปรับ ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมีไชนิติบุคคลและไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ หรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคดีว่าผู้ต้องโทษปรับรายได้อยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ และถ้าผู้ต้องโทษปรับยินยอม ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้” จึงเสนอแนะให้ปรับปรุงกฎหมายมาตรานี้ โดยใช้ความดังต่อไปนี้

มาตรา ๓๐/๑ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีศาลพิพากษาปรับ ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมีไชนิติบุคคลและไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลอาจกำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับหรือกรณีมีสภาวะทางจิตให้พบจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือถ้าความปรากฏแก่ศาลในขณะที่พิพากษาคดีว่าผู้ต้องโทษปรับรายได้อยู่ในเกณฑ์ที่จะทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ให้สั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือมีสภาวะทางจิตเนื่องจากยาเสพติดให้พบจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ โดยไม่ต้องรอความยินยอม และให้ถือว่าการปฏิบัติตามคำสั่งศาลตามมาตรานี้เป็นการชำระค่าปรับตามคำพิพากษาแทนการชำระค่าปรับด้วยเงินและทรัพย์สิน”

การเสนอแก้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐/๑ นี้ เพื่อประโยชน์และมอบความยุติธรรมให้แก่เหยื่อของกระบวนการค้ายาเสพติด และควรกำหนดมาตรการเชิงบังคับให้ศาลมีคำสั่งให้พบจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้น ได้รับการรักษาด้านสภาพจิต เพื่อเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูรักษา เพื่อส่งผู้กระทำผิดเหล่านั้นไปสถานพยาบาลเฉพาะทางเพื่อทำการรักษา หากแก้ไขได้จะเป็นการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดได้ไม่หวนกลับมาเสพยา จะเป็นไปตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ด้านการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อไม่ให้บุคคลเหล่านั้นไม่กลับมาเป็นผู้เสพและอาจกลายเป็นผู้ค้าในอนาคตได้ อันจะเป็นคุณกับคนเหล่านั้นมากกว่า และเป็นการคืนคนดีและสภาพจิตใจปกติสู่สังคม อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

กานดา ปานดา. (๒๕๕๗). การบังคับโทษปรับ : ศึกษากรณีการทำงานแทนค่าปรับ. วิทยานิพนธ์นิติ

ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, คณะนิติศาสตร์
ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ชวกุล สาครรัตน์. (๒๕๕๗). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับโทษปรับ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประกายจัน ขอบไพบูลย์. (๒๕๕๘). ปัญหาการบังคับใช้โทษปรับในคดียาเสพติด. วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิรุฬห์ โตศกุลวรรณ. (๒๕๓๑). การลงโทษปรับทางอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา
นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณฤดี แสงเขียว. (๒๕๖๖). มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทารกในครรภ์มารดาที่ติด
ยาเสพติด. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก.

สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (๒๕๓๙). การบังคับโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานนท์ ชื่นบุญ. (๒๕๕๕). ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินศึกษากรณีการกำหนดโทษปรับ. สารนิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.

วารสาร บทความ

โกเมน ภัทรภรณ์. (๒๕๓๔). โทษปรับ. *วารสารอัยการ*, ๑๖๓ (๑๔).

ปรีวัฒน์ ช่างคิด, รณพงษ์ ทรายแก้ว. (๒๕๖๖). จองจำแต่อย่าตีตรา. *รัฐสภาสาร*. ปีที่ ๗๑
ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

ยงยุทธ ชูช่วย. (๒๕๖๓). การกำหนดความรับผิดทางอาญา: ศึกษาความผิดฐานฉ้อโกงบริการ
สาธารณะที่เหมาะสมในประเทศไทย The Stipulation of Criminal Liability: A Study of
Appropriate Offenses Relating to Public Service Fraud in Thailand.
วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑
(เดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓).

สมบัติ ชัยวณิชย์. (๒๕๖๓). ปัญหาในการลงโทษให้เหมาะสมกับบุคคล*INDIVIDUALIZATION OF
PUNISHMENT. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๙ (กันยายน
๒๕๖๓).

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายยาเสพติดให้โทษ.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔.

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓.

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายใน และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของ
หน่วยงานในสำนักงานยุติธรรม.

แนวทางการบังคับค่าปรับตามคำพิพากษาในคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๔.

สื่อออนไลน์

กรมบังคับคดี กองนโยบายและแผน. สถิติการบังคับโทษปรับคดียาเสพติด. สืบค้นเมื่อ

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๗ จาก <https://uat.led.go.th/plan/?p=3078>.

ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชน ภูฟ้าเรสท์โฮม. ปัญหายาเสพติดในไทยและแนวทางแก้ไขปี ๒๕๖๖. สืบค้นเมื่อ

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๗ จาก <https://www.phufaresthome.com/blog/drugs-problem-in-thailand-2566>.

เอกสารภาษาอังกฤษ

World Drug Report 2022.

Synthetic Drugs in East and Southeast Asia 2022.

การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย*

The Acquisition of Senators under the Constitutions of the Kingdom of Thailand

กานต์ วรรณิตร**

บทนำ

วุฒิสภา มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ เช่น ในสหราชอาณาจักร (United Kingdom) เรียกว่า สภาสูง (Upper House) หรือ สภาขุนนาง (House of Lords) หรือ สภาที่สอง (The Second Chamber) ในสหรัฐอเมริกา (United States of America) เรียก วุฒิสภา (Senate) ส่วนสาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India) เรียก ราชยสภา (Rajya Sabha) เป็นต้น ส่วนประเทศไทย เคยเรียก “พฤษสภา” แต่ปัจจุบันเรียก “วุฒิสภา” อย่างไรก็ตาม วุฒิสภาถือได้ว่าเป็นรูปแบบของระบบรัฐสภาที่ใช้กันอยู่ในหลายประเทศ

* ข้อเขียนและความเห็นของผู้เขียน ไม่ผูกพันกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

** อดีตผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด อดีตผู้ตรวจการเลือกตั้ง อดีตกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดในการเลือกสมาชิกวุฒิสภา

ระบบรัฐสภา (Parliamentary System) เป็นกลไกการปกครองที่ฝ่ายบริหารมีที่มาจากรัฐสภา โดยตำแหน่งประมุขแห่งรัฐและตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลนั้นแยกจากกัน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาล ส่วนตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ ถ้าเป็นกษัตริย์จะเป็นการปกครองรูปแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) หรือปริมิตตาญาสิทธิราชย์ (Limited Monarchy) ที่กษัตริย์อยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญโดยไม่มีบทบาททางการเมือง เช่น สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ถ้าเป็นประธานาธิบดี จะปกครองแบบสาธารณรัฐระบบรัฐสภา (Parliamentary Republic) เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐอินเดีย เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๖)

การปกครองระบบรัฐสภาเกิดขึ้นครั้งแรกในศตวรรษที่ ๑๗ ในสหราชอาณาจักร และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิวัฒนาการการใช้อำนาจรัฐมาโดยตลอด จนกลายเป็นต้นแบบของรัฐสภาในหลาย ๆ ประเทศ ปัจจุบันแบ่งระบบรัฐสภาได้เป็นระบบสภาเดียว (Unicameralism) ระบบสองสภา หรือสภาคู่ (Bicameralism) ระบบสามสภา (Tricameralism) ที่ใช้ในสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (Republic of South Africa) ในปี ค.ศ. ๑๙๘๕ ที่มีสภาคนผิวขาว สภาคนผิวสีและสภาคนชาวเอเชีย และระบบสี่สภา (Tetracameralism) ที่ใช้ในสแกนดิเนเวียยุคกลาง ที่มีสภาชนชั้นสูง สภานักบวช สภาชาวเมือง และสภาชาวนา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๖)

ประเทศไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ระบบรัฐสภาที่ใช้มีทั้งระบบสภาเดียว (Unicameralism) และระบบสองสภา (Bicameralism) ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การเมืองการปกครองและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในช่วงนั้น ๆ ซึ่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ กำหนดให้ปกครองในระบบสองสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา โดยสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่หลักในการตรากฎหมาย ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน (วัชรภาพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.) ส่วนวุฒิสภาทำหน้าที่พิจารณากลับกรองร่างกฎหมาย ให้คำแนะนำในการสรรหาและแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งในตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอิสระ การแสดงความคิดเห็นในการบริหารราชการแผ่นดิน การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อให้คณะรัฐมนตรีชี้แจงโดยไม่มีการลงมติ การเข้าชื่อกล่าวหากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติทุจริตต่อหน้าที่ (พนารัตน์ มาศฉมาตล และ ภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐) วุฒิสภาจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายนิติบัญญัติที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบการเมืองการปกครองของไทย

แต่การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่ละฉบับนั้นมีที่มาแตกต่างกัน มีทั้งการแต่งตั้ง การเลือกตั้ง การเลือกตั้งผสมการสรรหา และการเลือก ซึ่งแต่ละครั้งล้วนทำให้เกิดปัญหาที่เกิดจากการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นสภาถ่วงดุลได้อย่างแท้จริง ไม่เว้นแม้แต่การเลือกสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ที่ประกาศผลการเลือกท่ามกลางกระแสการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในเรื่องการ “จัดตั้ง-บล็อกโหวต-ฮั้ว” (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, ๒๕๖๗) เพราะผลคะแนนที่เกาะกลุ่มกันและมีสัญญาณความเกี่ยวข้องกันกับกลุ่มการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ (दनพร สุปัญญา, ๒๕๖๗)

บทความนี้เป็นบทความต่อเนื่องจากบทความ “การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๗” ที่ผู้เขียนพบข้อสังเกตที่เกิดขึ้นในการเลือกสมาชิกวุฒิสภา จึงทำให้สนใจศึกษาแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในต่างประเทศ และรูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราช

อาณาจักรไทย ตลอดจนปัญหาการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาของประเทศไทย แล้วสรุปรูปแบบที่เหมาะสมที่ต้องคำนึงถึงบริบทที่แท้จริงของสังคมไทยที่มีความแตกต่างจากประเทศอื่นด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และพัฒนาการทางกฎหมาย และสัมพันธ์กับบทบาทอำนาจหน้าที่ในสถานการณ์การเมืองปัจจุบันที่ต้องทำให้ประชาชนเชื่อมั่นศรัทธาในการเป็นตัวแทนปวงชนชาวไทยในการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศชาติ

หลักการเป็นผู้แทนของปวงชน

บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยในระดับประเทศ เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิดว่า เมื่อสมาชิกแต่ละคนมาจากการสมัครและคัดเลือกจากแต่ละกลุ่มแต่ละจังหวัดแล้ว สมาชิกจะต้องปกป้องและรักษาแต่เฉพาะประโยชน์ของกลุ่มของตนหรือจังหวัดของตน เพราะเจตนารมณ์ที่แท้จริงมุ่งหมายประสงค์ให้สมาชิกทุกคนใช้ความรู้ ประสบการณ์ที่หลากหลายมาหลอมรวมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศและประชาชน (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๒) ดังนั้น ประเด็นแรกจึงต้องทำความเข้าใจหลักการเป็นผู้แทนของปวงชนในการใช้อำนาจอธิปไตย

ความหมายของ “อำนาจอธิปไตย” นั้น ฌอง โบแดง (Jean Bodin) นักปรัชญาการเมืองคนแรกที่ริเริ่มใช้คำนี้ ได้ให้ความหมายว่า เป็นการอยู่ร่วมกันเป็นพลเมืองของรัฐที่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง และยอมรับในอำนาจการปกครองของพลเมือง (ปิยะวรรณ ปานโต, ๒๕๕๒) ซึ่งต่อมาได้มีการขยายความถึง อำนาจที่แสดงความเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อใคร หรือต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใดที่เหนือตนโดยปราศจากความยินยอม (มานิตย์ จุมปา, ๒๕๔๓)

อำนาจอธิปไตย ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความเป็นรัฐ ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยจะเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๗) หลักการนี้เน้นให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ที่อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ประชาชนมีอิสระที่จะเลือกทำหรือไม่ทำกิจกรรมใด ๆ ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นพื้นฐานคือ การเลือกตั้ง (Election) การรวมกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) การจัดตั้งพรรคการเมือง (Political Party) และการถอดถอนผู้แทนของประชาชนออกจากตำแหน่งได้ ขณะเดียวกันเสียงข้างมากต้องเคารพเสียงข้างน้อย (Majority Rule with Respect to Minority Rights) ยอมรับการมีฝ่ายค้าน (Acceptance of Opposition) ตลอดจนสิทธิในการเสนอร่างกฎหมายและการออกเสียงประชามติ (นงา สีนอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

หากพิจารณาตามหลักการข้างต้น ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สมาชิกวุฒิสภาซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของใช้อำนาจอธิปไตยในทางนิติบัญญัติ จึงควรต้องมีวิธีการได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่การกำหนดให้มีวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบาทของการแสดงออกในสภาก็จะไม่แตกต่างกัน ยากที่จะสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ของ

การมีวุฒิสภา ดังนั้น จึงมีแนวโน้มที่จะกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาที่มีมาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม เพื่อเป็นการประสานระหว่างหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยกับหลักการของระบบสองสภา (อำนาจพรมนันต์, ๒๕๓๔) แต่อย่างไรก็ตาม การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่มีมาจากการเลือกตั้งก็อาจเป็นประชาธิปไตยได้ หากเสียงตัดสินชี้ขาดสุดท้ายในการพิจารณาร่างกฎหมายอยู่ที่สภาผู้แทนราษฎรที่ประกอบด้วยบุคคลที่ประชาชนเลือกตั้งมาทั้งหมด (หยุด แสงอุทัย, ๒๕๑๑)

แนวคิดหรือเหตุผลของการ “มีวุฒิสภา” หรือ “ไม่ควรมีวุฒิสภา”

การพิจารณาถึงแนวคิดหรือเหตุผลของการมีวุฒิสภาหรือไม่ควรมีนั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น รูปแบบของรัฐ ระบบรัฐสภา เหตุผลทางประวัติศาสตร์ การก่อกำเนิดรัฐ ตลอดจนเศรษฐกิจสังคมและสถานการณ์การเมือง ซึ่งแต่ละประเทศต่างมีเหตุผลที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. รูปแบบของรัฐ (Form of State) แสดงถึงลักษณะการใช้อำนาจอธิปไตยภายในประเทศว่าใช้ในลักษณะใด แบ่งได้สองรูปแบบ คือ

๑.๑ รัฐเดี่ยว (Unitary State) คือ รัฐที่มีศูนย์กลางการเมืองการปกครองรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ภายใต้รัฐบาลระดับเดียว เป็นรัฐที่มีเอกภาพ มีการใช้อำนาจสูงสุดโดยองค์กรเดียวทั่วดินแดน มีระบอบการปกครองและอยู่ภายใต้บทบัญญัติกฎหมายเดียวกัน (สฤกษ์ชัย เอนกเวียง, ๒๕๕๗) เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน (People’s Republic of China) ปกครองในระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communist System) มีสภาประชาชนแห่งชาติเป็นสภาเดียวของประเทศ สาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic) ที่ปกครองด้วยระบอบกึ่งประธานาธิบดี (Semi-Presidential Republic) มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐมีอำนาจในการบริหารสูงสุด และเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาล รัฐสภาประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรที่เรียกว่า สมัชชาแห่งชาติ (Assemblée Nationale) และวุฒิสภา (Senat), สหราชอาณาจักร (United Kingdom) ที่ปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) รัฐสภาประกอบด้วย “สภาสูง” หรือ “สภาขุนนาง” (House of Lords) และ “สภาผู้แทนราษฎร” หรือ “สภาล่าง” หรือ “สภาสามัญ” (House of Commons) จะเห็นได้ว่า ประเทศที่มีการปกครองในลักษณะรัฐเดี่ยว มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ไม่ได้เกิดจากการรวมตัวของรัฐต่าง ๆ จึงไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องมีสภาที่สองหรือวุฒิสภา เพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละรัฐ ประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยวจึงอาจมีวุฒิสภาหรือไม่ก็ได้ ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน (นฤา สินอนันต์วัฒน์, ๒๕๕๓)

๑.๒ รัฐรวม (Federal State) คือ ประเทศที่ใช้ระบบรัฐบาล ๒ ระดับที่รัฐตั้งแต่ ๒ รัฐขึ้นไปเข้าร่วมกันภายใต้อำนาจสูงสุดเด็ดขาดเดียวกัน แบบสหพันธรัฐ (Federalism) มีการแบ่งแยกอำนาจ (Division of Power) ระหว่างรัฐบาลกลาง (Central Government) กับรัฐบาลแต่ละรัฐ (State Government) มีรัฐบาลกลาง รัฐสภา และศาลสูงสุด ด้วยความสมัครใจเพื่อประโยชน์ร่วมกัน แต่ละรัฐต่างยังคงมีสภาพเป็นรัฐอยู่อย่างเดิม เพียงแต่การใช้อำนาจอิสระบางประการถูกจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยเอาอำนาจบางส่วนนี้มาให้รัฐบาลเป็นผู้ใช้ (สฤกษ์ชัย เอนกเวียง, ๒๕๕๗) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในการก่อกำเนิดรัฐในสหรัฐอเมริกา (United States of America) เป็นสหพันธรัฐรูปแบบรัฐสภาในระบบประธานาธิบดี (Presidential System) มีลักษณะเป็นรัฐรวม (Federal State) ที่มาจากอาณานิคมของสหราชอาณาจักรที่ชาวอเมริกันได้ประกาศอิสรภาพและอ้างสิทธิในการปกครองเพื่อกำหนดชะตาตนเอง แนวคิดการมีสภา

“

การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยแต่ละฉบับนั้นมีที่มาแตกต่างกัน มีทั้งการแต่งตั้ง การเลือกตั้ง การเลือกตั้งผสมการสรรหา และการเลือก

”

ผู้แทนราษฎร (United States House of Representatives) และวุฒิสภา (United States Senate) เกิดขึ้นจากการประนีประนอม เนื่องจากข้อเสนอในการมีสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียวที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชนนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะรัฐขนาดเล็กเสียเปรียบรัฐขนาดใหญ่ จึงประนีประนอมให้มี สภาที่สองหรือวุฒิสภาที่มีสมาชิกจากแต่ละรัฐจำนวนเท่ากัน (นภา สอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

๒. ระบบรัฐสภา (Parliamentary System) จำแนกเป็นระบบใหญ่ ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปได้ สองระบบ คือ ระบบสภาเดียว และระบบสภาคู่ ซึ่งแต่ละรัฐมีเหตุผลที่แตกต่างกัน ดังนี้

๒.๑ ระบบสภาเดียว (Unicameral Parliament) คือ ระบบที่มีสมาชิกสภานิติบัญญัติมี ฝ่ายเดียวหรือประเภทเดียว แม้จะต่างพรรคหรือต่างสังกัดก็ตาม ประชุมพร้อมกันในเวลาและสถานที่ เดียวกัน มีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกัน อีกทั้งมีวิธีการได้มาอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการได้มาจากการเลือกตั้ง หรือการแต่งตั้งอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่บางกรณีอาจมีรูปแบบที่แบ่งสมาชิกสภาออกเป็นสองประเภทตามวิธี การได้มาซึ่งแตกต่างกัน โดยประเภทหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง ส่วนอีกประเภทหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง (วิชญ์ เครืองาม, ๒๕๓๐) ประเทศที่ใช้ระบบสภาเดียว เช่น สภาประชาชนแห่งชาติ (National People's Congress) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China) สภาผู้แทนราษฎรไซปรัส (House of Representatives of Cyprus) ของสาธารณรัฐไซปรัส (Republic of Cyprus) สมัชชาประชาชน (Folketing) ของราชอาณาจักรเดนมาร์ก (Kingdom of Denmark) เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๖)

การนำระบบสภาเดียวมาใช้โดยไม่ต้องมีสภาสูงหรือวุฒิสภา เป็นการแสดงถึงเอกภาพ (Unity) โดยไม่ต้องกังวลว่าจะเกิดการขัดแย้งระหว่างสภา กฎหมายคือเจตจำนงของราษฎร ที่เจตจำนงของ ประชาชนมีเพียงหนึ่งเดียว ดังนั้น สภานิติบัญญัติซึ่งเป็นผู้แสดงเจตจำนงของราษฎรจึงมีได้แค่สภาเดียว อีกทั้งการมีวุฒิสภาอาจทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สำนึกในความรับผิดชอบ อาจผ่านร่างกฎหมายไป อย่างลวก ๆ โดยคาดหมายว่าวุฒิสภาคงจะไม่เห็นชอบหรือคงจะแก้ไขข้อบกพร่องเอง นอกจากนี้ รูปแบบ

การได้มาของสมาชิกสภาทั้งสองสภา ถ้าได้รับเลือกตั้งเข้ามาด้วยวิธีเดียวกัน การมีสภาสูงก็ไม่มีประโยชน์ มีแต่ความสิ้นเปลือง ทำให้การพิจารณาร่างกฎหมายล่าช้าโดยไม่จำเป็น แต่ถ้าวิธีการได้มาของสมาชิกสภาใช้วิธีที่แตกต่างกัน สภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งย่อมเป็นผู้แทนเจตจำนงของราษฎรผู้เลือกตั้งมากกว่าวุฒิสภา อำนาจในทางนิติบัญญัติจึงควรตกอยู่กับสภาล่างนี้แต่สภาเดียว (หยุด แสงอุทัย, ๒๕๒๖)

การที่สภาสูงและสภาล่างมีองค์ประกอบเหมือนกัน วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกสภาเหมือนกัน อำนาจหน้าที่คล้ายกัน ก็ไม่อาจอธิบายความชอบธรรมของสภาสูงได้ การมีสองสภาจะมีประโยชน์อันใด เพราะไม่ได้แตกต่างจากระบบสภาเดี่ยวเลย ชำร่วยจะเป็นการสร้างปัญหา ตัวอย่างระบบสภาของอิตาลี ซึ่งทั้งสองสภาต่างได้รับการเลือกตั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน กระบวนการเลือกตั้งคล้ายกัน สภาทั้งสองจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลเดียวกัน ลักษณะของสมาชิกสภาทั้งสองไม่ต่างกัน นอกจากนี้ยังมีอำนาจเสมอกัน (พนิต ดั่งจิตลี, ๒๕๕๙)

๒.๒ ระบบสภาคู่หรือระบบสองสภา (Bicameral Parliament) คือ ระบบที่สมาชิกสภานิติบัญญัติแบ่งออกเป็นสองฝ่ายหรือสองประเภท ประชุมแยกกันคนละเวลา คนละสถานที่ มีอำนาจหน้าที่ที่ต่างกันหรือแตกต่างกัน อาจมีวาระการดำรงตำแหน่งที่แตกต่างกัน และอาจมีการกำหนดให้ทั้งสองสภาประชุมร่วมกันหรือพร้อมกันได้ (วิชญ์ เครืองาม, ๒๕๓๐) ระบบสองสภาอาจประกอบด้วย สภาล่างหรือสภาผู้แทนราษฎรที่มีบทบาทที่แท้จริงในการออกกฎหมาย ส่วนสภาสูงหรือวุฒิสภาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคอยยับยั้ง กลั่นกรองการใช้อำนาจของสภาผู้แทนราษฎร (คณิน บุญสุวรรณ, ๒๕๒๐)

ระบบสองสภานี้มีวิวัฒนาการมาจากสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ที่ต้องการให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) แต่ในความเป็นจริงสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาล่าง (House of Commons) มีอำนาจสูงมากจนเห็นได้ชัด ขณะที่สภาสูงหรือสภาขุนนาง (House of Lords) แทบไม่มีอำนาจหรือบทบาทอะไรเลย จนอาจเรียกได้ว่าเป็นอำนาจที่ขาดดุลยภาพ ในทางตรงข้ามกับสหรัฐอเมริกา (United States of America) สภาผู้แทนราษฎร (United States House of Representatives) และวุฒิสภา (United States Senate) มีอำนาจที่ไม่แตกต่างกันมากนักและยังคงรักษาสถานะของบทบาทสภาสูงได้ จนอาจกล่าวได้ว่ามีอำนาจสมดุลระหว่างสองสภา อีกทั้งผู้ที่มีโอกาสได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีมักเป็นสมาชิกวุฒิสภามาก่อน (พนิต ดั่งจิตลี, ๒๕๕๙) ตัวอย่างเช่น บาร์ก โอบามา (Barack Hussein Obama II) อดีตประธานาธิบดีสหรัฐฯ (คนที่ ๔๔) เคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาจากรัฐอิลลินอย (Illinois) และโจ ไบเดน (Joseph Robinette Biden, Jr) ประธานาธิบดีสหรัฐฯ คนปัจจุบัน (คนที่ ๔๖) เคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาจากรัฐเดลาแวร์ (Delaware) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗)

เหตุผลของการนำระบบสองสภามาใช้ ก็เพื่อช่วยตรวจสอบ (Check) และยับยั้งการบัญญัติกฎหมายที่รีบร้อนจนเกินไป ซึ่งบ่อยครั้งกฎหมายได้รับการพิจารณาอย่างลวก ๆ ภายใต้อำนาจรัฐที่รีบร้อนขาดความระมัดระวัง วุฒิสภาจะช่วยหยุดยั้งแนวโน้มดังกล่าว และจะทำให้การพิจารณาร่างกฎหมายเป็นไปอย่างรอบคอบ ช่วยตรวจสอบความบกพร่อง อีกทั้งเป็นการคานอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรด้วยการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติด้วยกันเอง ป้องกันระบบเผด็จการรัฐสภา (Parliament Dictatorship) เพราะหากมีสภาเดียว และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นฝ่ายรัฐบาล จะทำให้รัฐบาลสามารถครอบงำรัฐสภาได้และอาจเกิดการใช้อำนาจเด็ดขาดในรัฐสภา วุฒิสภาจึงเป็นเครื่องประกันเสรีภาพและคุ้มครอง

การใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องของสภาผู้แทนราษฎร ถ่วงดุล (Balance) ในการใช้อำนาจนิติบัญญัติ กฎหมายที่ออกมาโดยผ่านการพิจารณาของทั้งสองสภาย่อมเป็นหลักประกันในการคุ้มครองราษฎรมากกว่ากฎหมายที่ผ่านการพิจารณาจากสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียว อีกทั้งวุฒิสภาจะช่วยให้คำแนะนำด้วยมุมมองที่หลากหลายในการพิจารณากลับกรองร่างกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย, ๒๕๒๖) ประเด็นนี้จึงทำให้คุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภาควรมีคุณสมบัติด้านอายุ ความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่แตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้เหมาะสมกับการให้คำแนะนำทั้งดิ่ง และเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญ เข้ามามีโอกาสทางการเมืองในการแสดงความคิดเห็น (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ม.ป.ป.) ซึ่งวิธีการได้มาก็ควรแตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะหากมาจากการเลือกตั้งเหมือนกัน มีความเป็นไปได้สูงที่ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญจะพ่ายแพ้แก่นักเลือกตั้งมีอาชีพที่เป็นฝ่ายการเมือง (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๒)

๓. เหตุผลทางด้านประวัติศาสตร์ (Historical Reasoning) ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการทางการเมืองของแต่ละประเทศ ย่อมเป็นเครื่องกำหนดว่าประเทศนั้นควรมีสภาสูงหรือวุฒิสภาหรือไม่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ สภาสูง (Upper House) หรือสภาขุนนาง (House of Lords) หรือสภาที่สอง (The Second Chamber) ของสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ที่เกิดจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่มีวิวัฒนาการมายาวนานจากการต่อสู้เพื่อจำกัดอำนาจของกษัตริย์ตั้งแต่อังกฤษสมัยแองโกลแซกซอน (Anglo-Saxon England) ที่เห็นว่ากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเพราะได้รับอำนาจมาจากพระเจ้า แต่กษัตริย์ไม่ควรปฏิบัติโดยพลการ ควรได้รับความยินยอมหรือปรึกษาราษฎรก่อน จึงให้มีสภาที่ชื่อว่าสภา “Witenagemot” ที่เริ่มแรกมีฐานะเป็นเพียงสภาที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ แต่ก็ได้ผู้กษัตริย์จะต้องขอความยินยอมหรือขอความเห็นชอบก่อน (ดิเรก ชัยนาม, ๒๔๙๓)

ต่อมาได้มีการจัดตั้ง “มหาสภา” (Magnum Concilium) ขึ้นมาแทนสภา “Witenagemot” เพื่อแสดงให้เห็นว่ากิจการสำคัญต่าง ๆ กษัตริย์ไม่ได้ทรงเป็นผู้ตัดสินใจเอง แต่ได้ปรึกษากับคณะที่ปรึกษามาแล้ว (สมบัติ จันทรวงศ์, ๒๕๔๓) เดิมสภานี้จะมีแต่ขุนนางและพระราชอาคันตุกะชั้นสูง แต่เมื่อระบบเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้ามากขึ้นทำให้สามัญชนมีฐานะดีขึ้น จึงให้สามัญชนเข้ามามีตัวแทนในสภา สภาจึงประกอบด้วยขุนนาง พระและสามัญชน แต่อำนาจของสภานี้มีเพียงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกษัตริย์ในการจัดเก็บภาษีเท่านั้น (นงา สีนอนันต์วัฒน์, ๒๕๕๓)

หลังจากนั้นได้เกิดความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างขุนนางกับสามัญชน นำไปสู่การแยกเป็นระบบสองสภา (Bicameral System) ที่ทำให้มี “สภาขุนนาง” (House of Lords) และให้มี “สภาสามัญ” (House of Commons) โดยในช่วงแรกสภาขุนนางมีบทบาทและอำนาจในการปกครองประเทศมากกว่าสภาสามัญ ทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ แต่ภายหลังการปฏิรูปสภาขุนนางในปี ค.ศ. ๑๙๔๙ ส่งผลให้สภาขุนนางถูกลดทอนอำนาจลงไปมาก จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๒๐๐๖ เกิดกรณีอื้อฉาวเกี่ยวกับการใช้เงินเพื่อแลกกับบรรดาศักดิ์ (Cash for Peerages) เพื่อก้าวเข้าสู่การเมือง และสภาขุนนางพยายามขัดขวางการตรากฎหมายของสภาสามัญ (นงา สีนอนันต์วัฒน์, ๒๕๕๓) จึงมีการหยิบยกประเด็นการปฏิรูปสภาขุนนางขึ้นมาหารือกันอีกครั้งในปี ค.ศ. ๒๐๑๑ เพื่อที่จะจำกัดจำนวนสมาชิกสภาขุนนาง และให้มีที่มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งผสมกันทุก ๆ ๕ ปี และห้ามมิให้ผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาขุนนางลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาสามัญชน เพื่อป้องกันการใช้สภาขุนนางเป็นฐานในการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งในรัฐสภา

แต่แนวคิดดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับ (เสมียนอารีย์, ๒๕๖๗) แต่ทว่าในปัจจุบันสภาสามัญเป็นฝ่ายที่กุมอำนาจในรัฐสภา ส่วนสภาขุนนางถูกลดทอนบทบาทลงให้เป็นเพียงทำหน้าที่ที่กลั่นกรองการปฏิบัติงานของสภาสามัญเท่านั้น

๔. การก่อกำเนิดรัฐ (Origin of the State) เมื่อพิจารณาถึงการก่อตัวของระบบสภาเดี่ยว ในลักษณะที่รัฐไม่เคยมีสภาสูงเป็นสภาที่สองเลยนับตั้งแต่การก่อกำเนิดรัฐ ประเด็นที่น่าสนใจคือ รัฐต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นรัฐที่เพิ่งได้รับเอกราชในทศวรรษ ๑๙๕๐ ส่วนใหญ่อยู่ในภูมิภาคทวีปเอเชีย แอฟริกา เอเชีย แคริบเบียน และแปซิฟิก เช่น สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ (People's Republic of Bangladesh) สาธารณรัฐบัลแกเรีย (Republic of Bulgaria) สาธารณรัฐแคเมอรูน (Republic of Cameroon) รัฐอิสราเอล (State of Israel) สาธารณรัฐฟินแลนด์ (Republic of Finland) สาธารณรัฐตูนิเซีย (Tunisian Republic) เป็นต้น รัฐเหล่านี้เลือกใช้ระบบสภาเดี่ยว ไม่มีสภาสูงหรือวุฒิสภา เพราะรัฐเหล่านี้ล้วนเป็นรัฐเดี่ยว มีประชากรหรือดินแดนอาณาเขตไม่มาก ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวแปรที่เอื้อต่อระบบสภาเดี่ยว และมองเห็นว่าสภาสูงไม่ได้เป็นสภาที่พึงปรารถนา เป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่องช้า ความเป็นอนุรักษ์นิยมสูง และเป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้น รัฐเหล่านี้โดยมากมักมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี จึงไม่ต้องการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายกับสภาสูง อีกทั้งยังคุ้นเคยกับระบบสภาเดี่ยวมาตั้งแต่ต้น นอกจากนี้ ยังคงกังวลต่อเสถียรภาพทางการเมืองที่เกรงว่าหากมีสภาสูงเป็นสภาที่สองอาจกลายเป็นสภาของตัวแทนชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ และจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความแตกแยกภายในรัฐ ข้ำเติมกับความเปราะบางที่มีอยู่แล้ว (พนัด ด้วงดิลี, ๒๕๕๙)

ขณะเดียวกันก็มีบางประเทศที่มีวุฒิสภาเป็นสภาที่สอง แต่ก็มีได้เป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง หากแต่จัดตั้งขึ้นเพื่ออำพรางว่ามีความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น (พนัด ด้วงดิลี, ๒๕๕๙) เช่น วุฒิสภาในสาธารณรัฐคิวบา (Republic of Cuba) ในยุคก่อนประธานาธิบดีฟิเดล คาสโตร (Fidel Alejandro Castro Ruz) หรือวุฒิสภาของสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ (Arab Republic of Egypt) ในสมัยพระเจ้าฟารุก เป็นต้น วุฒิสภาดังกล่าวไม่ได้จัดตั้งตามหลักการของระบบสภาคู่และไม่มีบทบาทอย่างอิสระในทางการเมือง เมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหาร วุฒิสภาก็จะถูกยกเลิกไป อีกทั้งประชาชนก็ไม่ได้เห็นความสำคัญของการมีวุฒิสภา

ในทางตรงข้าม บางรัฐภายหลังจากการก่อกำเนิดรัฐ รัฐเหล่านี้ได้จัดตั้งสภาที่สองขึ้นโดยคาดหวังให้ทำหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย แต่ภายหลังการพัฒนาการอันยาวนานกลับพบว่าวุฒิสภาเป็นองค์กรที่สิ้นเปลือง ข้ำซาก เป็นอุปสรรคและเป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย จึงมีการยกเลิกวุฒิสภา (พนัด ด้วงดิลี, ๒๕๕๙) เช่น นิวซีแลนด์ (New Zealand) ที่เคยใช้ระบบสภาคู่ แต่ภายหลังจากการได้รับเอกราชจากสหราชอาณาจักรแล้ว จึงได้ยกเลิกสภาสูง เพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องมี เช่นเดียวกับราชอาณาจักรเดนมาร์ก (Kingdom of Denmark) ที่มีวุฒิสภา “Landstinget” และสภาผู้แทนราษฎร “Folketing” แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ ทำให้บทบาทของวุฒิสภา (Landstinget) สิ้นสุดลง และราชอาณาจักรสวีเดน (Kingdom of Sweden) ที่มีสภาล่าง “Forsta kammaren” และสภาสูง “Andra kammaren” ในระบบสภาคู่ แต่ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เกิดการต่อต้านระบบสภาคู่ ที่ถูกมองว่าเป็นสภาที่ข้ำซ้อนและล้าหลัง ระบบสภาคู่จึงสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ และกลายเป็นระบบสภาเดี่ยว “Riksdag” (สำนักข่าว Lanner, ๒๕๖๖)

๕. สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (Economy, Society and Politics) สถานการณ์ทางการเมือง สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมก็เป็นตัวกำหนดรูปแบบของรัฐสภาว่าควรมีวุฒิสภาหรือไม่ สำหรับประเทศที่เพิ่งได้เอกราชเพิ่งก่อกำเนิดรัฐ หรือเพิ่งผ่านพ้นสงคราม หรือเพิ่งฟื้นฟูเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มักต้องการให้มีระบบสภาเดี่ยว (Unicameral Parliament) โดยไม่จำเป็นต้องมีสภาสูงหรือวุฒิสภา ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อย เสถียรภาพ ความเป็นเอกภาพและรวดเร็วในการทำงานนั่นเอง (วิษณุ เครืองาม, ๒๕๓๐) ตัวอย่างเช่น รัฐอิสราเอล (State of Israel) ที่อยู่ในช่วงสงครามมาโดยตลอด จึงปกครองในรูปแบบรัฐเดี่ยว ระบบสภาเดี่ยว มีสภา “Knesset” ทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร โดยมีสมาชิกสภา ๑๒๐ คน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗)

นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยวขนาดเล็กที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ วิกฤตการณ์การเงิน ภาวะเงินเฟ้อ ภาวะเงินแข็ง และภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ตลอดจนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม มักนิยมใช้ระบบสภาเดี่ยว เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการตรากฎหมาย และเห็นว่าการมีสภาที่สองหรือวุฒิสภาเป็นเรื่องสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น ทั้งยังมองว่าเป็นการบ่อนทำลายความเป็นเอกภาพของประเทศ (พนัด ด่วงดีลี, ๒๕๕๙) ตัวอย่างเช่น รัฐเอกราชปาปัวนิวกินี (Independent State of Papua New Guinea) ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของออสเตรเลียร่วม ๖๐ ปี เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุดในโลก และเป็นหนึ่งในประเทศที่มีพื้นที่ชนบทมากที่สุด และถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา จึงมีการปกครองระบบรัฐสภาเดี่ยวเรียกว่า “รัฐสภาแห่งชาติ” (National Parliament) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗) แต่ขณะเดียวกันบางประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยวขนาดเล็กก็นำระบบสองสภามาใช้ โดยมีวุฒิสภาเป็นสภาที่สอง ด้วยเหตุผลต้องการให้เป็นสภาที่ทำหน้าที่กลั่นกรองการทำงานของสภาผู้แทนราษฎร และต้องการให้เป็นสภาที่ทำหน้าที่คอยถ่วงดุลอำนาจในทางนิติบัญญัติ

รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในต่างประเทศ

ประเทศต่าง ๆ ที่ใช้รูปแบบรัฐสภาแบบสองสภา โดยมีสภาสูงหรือวุฒิสภาเป็นสภาที่สอง ต่างมีแนวคิดหรือเหตุผลของการมีวุฒิสภาที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในต่างประเทศ สามารถแบ่งรูปแบบการได้มา ได้ ๔ รูปแบบ คือ แบบได้มาโดยการแต่งตั้ง แบบเลือกตั้งโดยตรง แบบเลือกตั้งโดยอ้อม และแบบผสมการเลือกตั้งกับการแต่งตั้ง สำหรับประเทศที่นำมาศึกษามีทั้งประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยวและรัฐรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการมีวุฒิสภาจากที่มาที่แตกต่างกัน

๑. รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการแต่งตั้ง ประเทศที่มีสมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง เช่น สาธารณรัฐตรินิแดดและโตเบโก (Republic of Trinidad and Tobago) เป็นรัฐที่เป็นหมู่เกาะที่ตั้งอยู่ในทะเลแคริบเบียน (Caribbean Sea) รัฐสภาประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) จำนวน ๔๑ คน และวุฒิสภา (Senate) ที่มาจากการแต่งตั้งโดยพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา ๑๖ คน และประธานาธิบดีแต่งตั้งอีก ๙ คน ขณะที่ราชอาณาจักรเลโซโท (Kingdom of Lesotho) ประเทศขนาดเล็กในทวีปแอฟริกา (Africa) ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นประมุข มีนายกรัฐมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร รัฐสภาประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๖๕ คน และ

วุฒิสภา จำนวน ๓๓ คน กษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้ง ๑๑ คน และพรรครัฐบาลเป็นผู้แต่งตั้งจากหัวหน้าเผ่าต่าง ๆ อีก ๒๒ คน ส่วนจาเมกา (Jamaica) ประเทศที่เป็นเกาะในทะเลแคริบเบียน และเคยเป็นอาณานิคมของ สหราชอาณาจักร ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และเป็นประเทศในเครือจักรภพ ที่กษัตริย์ สหราชอาณาจักรใช้พระราชอำนาจผ่านทางผู้สำเร็จราชการ (Governor-General) รัฐสภาเป็นแบบสภาคู่ ที่มีวุฒิสภา จำนวน ๒๑ คน นายกรัฐมนตรีเสนอชื่อเพื่อแต่งตั้ง ๑๓ คน และมาจากการเสนอชื่อของผู้นำ ฝ่ายค้านเพื่อแต่งตั้งอีก ๘ คน ส่วนสภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิกจำนวน ๖๐ คน มาจากการเลือกตั้งของ ประชาชน (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๕ก)

แต่ประเทศที่ควรเป็นตัวอย่งนำมาศึกษาคือ สหราชอาณาจักร (United Kingdom: UK) ที่สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง โดยประเทศมีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary state) มิได้เกิดจากการ รวมตัวของรัฐต่าง ๆ มีวิวัฒนาการทางการปกครองมายาวนาน ปัจจุบันปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้ รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ที่กษัตริย์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ แต่ไม่มีบทบาททางการเมือง และอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญ รัฐสภาเป็นระบบสองสภา (Bicameralism) ประกอบด้วย สภาสามัญ (House of Commons) หรือสภาผู้แทนราษฎร และสภาขุนนาง (House of Lords) หรือสภาสูง (Upper House) หรือสภาที่สอง (The Second Chamber) ร่วมกันทำหน้าที่เป็นองค์กรนิติบัญญัติ โดยสมาชิก สภาสามัญมาจากการเลือกตั้งทั้งหมด ๖๕๐ คน ส่วนสมาชิกสภาขุนนางมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด ๗๖๒ คน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗ค)

การมีสภาขุนนางเป็นสภาสูง เป็นเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่มีวิวัฒนาการมาจากสภา ที่ปรึกษาของกษัตริย์ เดิมสภานี้มีแต่ขุนนางและพระราชาคณะชั้นสูง แต่ต่อมาได้ให้สามัญชนเข้ามามี ตัวแทนในสภา ปัจจุบัน สภาขุนนางเป็นสภาสูงที่มีสมาชิกสภาที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งหมดแบ่งได้ ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่ ขุนนางสืบตระกูล (Hereditary Peers) ซึ่งเป็นขุนนางที่ได้ตำแหน่งสืบทอดจากบรรพบุรุษ ตระกูลเก่าแก่ของอังกฤษ จำนวน ๙๒ คน กลุ่มที่สอง ได้แก่ ขุนนางศาสนา (Lords Spiritual) เป็นสมาชิก สภาขุนนางโดยตำแหน่งได้แก่ มุขนายก (Bishop) และอัครมุขนายก (Archbishop) ซึ่งเป็นตำแหน่งระดับ สูงในคริสตจักรทั่วประเทศ จำนวน ๒๖ คน และกลุ่มที่สาม ได้แก่ ขุนนางตลอดชีพ (Life Peerages) เป็น ขุนนางที่มาจากการแต่งตั้ง เนื่องจากมีความดีความชอบหรือเป็นบุคคลสำคัญของประเทศ ตามกฎหมาย การแต่งตั้งสมาชิกสภาขุนนาง ค.ศ. ๑๙๕๘ (เสมียนอารีย์, ๒๕๖๗)

บทบาทอำนาจหน้าที่ของสภาขุนนางคือ การพิจารณาร่างกฎหมาย ซึ่งทุกร่างกฎหมายต้องได้ รับการพิจารณาโดยรัฐสภาทั้งสองสภาก่อนจึงจะกลายเป็นกฎหมาย นอกจากนี้สภาขุนนางยังมีอำนาจ ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสืบสวนสอบสวนนโยบายต่าง ๆ หรือพิจารณารวบรวมข้อมูล ตรวจสอบและจัดทำ รายงานเพื่อประกอบการพิจารณาร่างกฎหมาย ต่อมาเกิดการปฏิรูปสภาขุนนาง อำนาจของสภาขุนนางนั้น ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติรัฐสภา ค.ศ. ๑๙๑๑ ซึ่งถูกจำกัดและลดทอนอำนาจมาโดยตลอด โดยหาก สภาสามัญผ่านร่างกฎหมายให้สภาขุนนางพิจารณา ถ้าผ่านไปแล้ว ๑ เดือน สภาขุนนางยังไม่มีความเห็นใด ๆ ถือว่าร่างกฎหมายนั้นเป็นกฎหมายทันที และห้ามสภาขุนนางแก้ไขร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเงิน เพียง แต่มีหน้าที่ให้ความเห็นชอบตามสภาสามัญเท่านั้น ต่อมาพระราชบัญญัติรัฐสภา ค.ศ. ๑๙๔๙ ยิ่งลดอำนาจ สภาขุนนางลงไปอีก กล่าวคือ สภาขุนนางไม่สามารถยับยั้งร่างกฎหมายได้ เพียงแต่ชะลอได้ ๒ ปี จนกระทั่ง

ในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ได้มีการพระราชบัญญัติรัฐสภา (Parliament Act 1999) จำกัดจำนวนขุนนางประเภท สิบตระกูลให้เหลือเพียง ๙๒ คน โดยให้มีการสรรหากันเองภายในสมาชิกตระกูลขุนนางเหล่านั้น และ ขุนนางกลุ่มนี้ไม่มีสิทธิสืบทอดตำแหน่งจากรุ่นสู่รุ่นอีกต่อไป และไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมสภาหรือ ออกเสียงลงคะแนน (เสมียนอารีย์, ๒๕๖๗)

นอกจากนี้ ในอดีตสภาขุนนางเปรียบเสมือนศาลสูงสุดของประเทศอังกฤษ เพราะมีอำนาจ ในการพิจารณาฎีกาในกรณีที่เป็นคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่มีความสำคัญต่อสาธารณชน แต่เมื่อมีการปฏิรูป รัฐธรรมนูญในปี ค.ศ. ๒๐๐๕ (Constitutional Reform Act 2005) อำนาจนี้ถูกโอนให้ศาลฎีกาสูงสุดแห่ง สหราชอาณาจักรที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาใหม่ (เสมียนอารีย์, ๒๕๖๗)

ดังนั้น เห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิรูปรัฐธรรมนูญและการออกกฎหมายต่าง ๆ ที่ถูกผลักดันโดย สภาสามัญ เป็นความพยายามที่จะปฏิรูปสภาขุนนางและพยายามจำกัดลดทอนอำนาจของสภาขุนนาง ลงมาเรื่อย ๆ เพราะสภาขุนนางมิได้เป็น “ตัวแทน” ของประชาชนทั้งประเทศ สภาขุนนางจึงถูกวางไว้บน หลักการว่าควรมีอำนาจอย่างจำกัด และควรทำหน้าที่เพียงส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของสภาสามัญ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการผ่านร่างกฎหมายต่าง ๆ เท่านั้น

๒. รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกตั้งโดยตรง ประเทศที่มีรูปแบบ การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาจากการเลือกตั้งโดยตรงที่ควรนำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาได้แก่ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

สหรัฐอเมริกา (United States of America: U.S.A.) เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีป อเมริกาเหนือที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของโลก ก่อกำเนิดขึ้นจากการประกาศอิสรภาพของรัฐอธิปไตย ๑๓ รัฐ เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๗๖ และอังกฤษยอมรับในความเป็นเอกราชเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ค.ศ. ๑๗๘๙ (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๕ข) นับได้ว่าเป็นประเทศที่เพิ่งก่อตั้งมาได้เพียง ๒๐๐ ปีเศษ แต่ได้กลายเป็นประเทศที่ถือว่าเป็นต้นแบบประชาธิปไตยให้หลายประเทศนำรูปแบบการปกครองไปศึกษา และประยุกต์ใช้

สหรัฐอเมริกามีลักษณะเป็นรัฐรวม (Federal State) ที่ระบอบการปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federal Republic) โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขและเป็นหัวหน้ารัฐบาล (Chief Executive) ภายใต้ รัฐธรรมนูญ ซึ่งแบ่งการปกครองเป็น ๕๐ รัฐ ฝ่ายบริหารมีประธานาธิบดีเป็นประมุขมาจากการเลือกตั้งผ่าน คณะผู้เลือกตั้ง (Electoral College) ดำรงตำแหน่งไม่เกิน ๒ สมัย สมัยละ ๔ ปี ส่วนรัฐสภาหรือฝ่าย นิติบัญญัติใช้ระบบสองสภาหรือสภาคู่ ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร (United States House of Representatives) และวุฒิสภา (United States Senate) โดยสภาผู้แทนราษฎร มีสมาชิก ๔๓๕ คน แบ่งตามสัดส่วนของประชากรแต่ละรัฐ ดำรงตำแหน่งสมัยละ ๒ ปี (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๕ข)

ส่วนวุฒิสภา รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้กำหนดคุณสมบัติที่สำคัญของ “สมาชิก วุฒิสภา” เอาไว้ คือ (๑) ต้องมีอายุอย่างน้อย ๓๐ ปี (๒) ต้องมีสัญชาติสหรัฐอเมริกาและต้องได้สัญชาติมา แล้วอย่างน้อย ๙ ปี (ไม่จำเป็นต้องมีสัญชาติอเมริกันโดยกำเนิด) (๓) ต้องมีถิ่นที่อยู่ในรัฐที่ลงสมัครเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งทั้งหมด ๑๐๐ คนจากแต่ละรัฐ รัฐละ ๒ คน วาระ ดำรงตำแหน่งสลับฟันปลา (Staggered Term) สมัยละ ๖ ปี กล่าวคือจะครบวาระไม่พร้อมกัน โดยทุก ๒ ปี

จะมีจำนวนสมาชิกวุฒิสภา ๑ ใน ๓ ครบวาระและต้องลงสมัครรับเลือกตั้งใหม่ และนี่คือเหตุผลที่ทำให้เรียกวุฒิสภาว่า “สภาที่ไม่มีวันตาย” (The House that Never Dies) (จักรกฤษณ์ สิริริน, ๒๕๖๖) ลักษณะเช่นนี้ทำให้วุฒิสภามีความต่อเนื่อง เนื่องจากสมาชิกวุฒิสภามีได้ครบวาระพร้อมกันทั้งหมด การที่วุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่งที่ยาวนานกว่าสภาผู้แทนราษฎร ทำให้วุฒิสภามีบทบาทในการสร้างความมั่นคงในการทำงานระยะยาวแบบมองการณ์ไกลซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ไม่อาจคาดหมายได้ในสภาผู้แทนราษฎร (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, ๒๕๔๙)

สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยใช้ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก (Plurality/Majority Systems) ระบบนี้อาจเรียกว่า ระบบแบ่งเขตคะแนนสูงสุด (First Past The Post: FPTP) ซึ่งมีหลักการที่เรียบง่ายที่สุด ผู้ที่ได้คะแนนเสียงมากกว่าผู้สมัครคนอื่น คือผู้ที่ชนะการเลือกตั้ง แม้ว่าคะแนนเสียงที่ได้จะมีเสียงข้างมากเด็ดขาด ระบบนี้อาจมีการลงคะแนนแบบตัวเลือกเดียว (Single-Choice Voting) แบบเขตเดียว เบอร์เดียว ซึ่งเป็นคะแนนเสียงที่เหนือกว่าอย่างง่าย (Simple Plurality) แต่ถ้าใช้ในเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนหลายคน อาจเรียกว่าเป็นแบบผู้ชนะกินรวบ หรือ “Winner-Takes-All” (IDEA, 2008)

บทบาทอำนาจหน้าที่หลักของวุฒิสภาคือ ภารกิจในการตรวจสอบถ่วงดุลสภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเท่าเทียมกัน และยังมีอำนาจในทางนิติบัญญัติ (Legislative Functions) การออกกฎหมายได้เช่นเดียวกันอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวุฒิสภามีอำนาจในการให้สัตยาบันในสนธิสัญญาที่ลงนามโดยประธานาธิบดี ซึ่งหากไม่ผ่านการให้สัตยาบันโดยวุฒิสภา สนธิสัญญานั้นจะถือว่าเป็นอันตกไป ขณะที่ประธานวุฒิสภามีบทบาทสำคัญในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการ ให้มีอำนาจที่จะพิจารณากฎหมายและการรับรองหรือแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงการตรวจสอบและควบคุมหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสนอชื่อผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ เช่น ทูต ผู้พิพากษาศาลสูง หรือการตั้งคณะสืบสวนการกระทำผิดของฝ่ายบริหาร รวมไปถึงการตั้งคณะไต่สวนพิจารณาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (Impeachment) ซึ่งประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาถึง ๒ คน ก็เคยถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งนี้ด้วย อีกทั้งยังมีบทบาทในการพิจารณารายชื่อคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลกลางของกระทรวงต่าง ๆ ที่ประธานาธิบดีเสนอขึ้นมา ทั้งหมดต้องได้รับการรับรองจากวุฒิสภา ผู้ที่ไม่ได้รับการอนุมัติจะไม่สามารถรับตำแหน่งได้ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการทำงานร่วมกับสภาผู้แทนราษฎรในการรับรองผลคะแนนจากคณะผู้แทนเลือกตั้ง (Electoral College) ในการเลือกประธานาธิบดี จะเห็นได้ว่าการที่สมาชิกวุฒิสภาของสหรัฐอเมริกา มาจากการเลือกตั้งของประชาชนจึงทำให้มีอำนาจมาก แต่อย่างไรก็ดี มีบางกรณีที่สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง กรณีที่เกิดเหตุคาดไม่ถึงที่ทำให้ตำแหน่งว่างลง เพราะลาออกหรือเสียชีวิตระหว่างที่ยังไม่ครบวาระ ผู้ว่าการรัฐจะทำการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาคนใหม่ให้ขึ้นมาทำหน้าที่แทน แต่อย่างไรก็ตาม ก็ต้องลงเลือกตั้งในเวลาต่อมาเพื่อให้สามารถดำรงตำแหน่งต่อไปได้ (จักรกฤษณ์ สิริริน, ๒๕๖๖)

ขณะที่ประเทศญี่ปุ่น (Japan) เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชียในมหาสมุทรแปซิฟิก นอกฝั่งตะวันออกของแผ่นดินใหญ่เอเชีย ประกอบด้วยเกาะหลัก ๕ เกาะ มีประวัติศาสตร์อยู่อาศัยมาตั้งแต่

ยุคหินเก่า (Paleolithic) มีการกล่าวถึงญี่ปุ่นครั้งแรกเป็นลายลักษณ์อักษรในบันทึกของราชสำนักจีน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑ ญี่ปุ่นรวมกันเป็นอาณาจักรที่มั่นคงภายใต้การปกครองของจักรพรรดิและราชวงศ์ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ถูกปกครองด้วยระบบทหารเจ้าขุนมูลนายโชกุน จนกระทั่งในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ มีการสถาปนาจักรวรรดิญี่ปุ่นซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นยุคเมจิ (Meiji Restoration) มีการขยายจักรวรรดิ และมีชัยชนะในสงครามกับจีนและรัสเซีย ก้าวสู่การเป็นชาติมหาอำนาจของโลก

รัฐธรรมนูญเมจิ (The Meiji Constitution) ประกาศใช้ในปี ค.ศ. ๑๘๙๐ ให้จักรพรรดิ (Tenno) มีอำนาจในทางนิติบัญญัติและบริหาร ทั้งยังเป็นผู้นำประเทศและผู้นำกองทัพ ตลอดจนมีอำนาจในการประกาศสงคราม ส่วนโครงสร้างของรัฐสภา (Imperial Diet) แบ่งออกเป็นสองสภา คือ สภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) และสภาขุนนาง (House of Peers) โดยนำรูปแบบของประเทศอังกฤษมาใช้ เพื่อให้สภาขุนนาง (โรมาจิ) เป็นสภาสูงของสภานิติบัญญัติแห่งสมเด็จพระจักรพรรดิ (ประกอบด้วย อดีตขุนนางในราชสำนัก ขุนนางตระกูลฟูจิวาระ และรวมไปถึงอดีตไต่ต๋อเมียวที่เป็นตำแหน่งเจ้าเมืองรองจากโชกุน ที่องค์จักรพรรดิแต่งตั้งขึ้นจากบุคคลใกล้ชิดที่มีความจงรักภักดี) เพื่อให้เป็นสภาถ่วงดุลอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามแม้ว่าในยุคนี้จะกำหนดให้มีสองสภาตามรูปแบบของระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่ในทางเนื้อหาแล้ว รัฐสภาไม่ได้มีอำนาจอย่างที่ควรจะเป็น เพราะมีแต่ชนชั้นสูงที่เข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนสภาขุนนางก็ล้วนแล้วแต่เป็นคนที่ยกย่องจักรพรรดิแต่งตั้งและทั้งสองสภาก็ไม่มีอำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารที่นายกรัฐมนตรีมาจากการแต่งตั้งของจักรพรรดิ (นงา สึอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

ภายหลังที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง (World War II) และตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสัมพันธมิตรเป็นเวลา ๗ ปี สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาปฏิรูประบบการปกครองใหม่ ให้มีรูปแบบที่ผสมผสานกันระหว่างอังกฤษกับสหรัฐอเมริกา และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในวันที่ ๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๗ ให้เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) หรือปรimitตาญาสิทธิราชย์ (Limited Monarchy) ที่ยังคงรักษาระบบกษัตริย์เอาไว้ แต่ลดทอนอำนาจทางการเมืองให้องค์จักรพรรดิเป็นเพียงสัญลักษณ์ของรัฐที่มีกษัตริย์เป็นประมุข แต่ไม่มีบทบาททางการเมืองและต้องอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญ (นงา สึอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary State) มีศูนย์กลางการปกครองรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการใช้อำนาจอธิปไตยได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการอย่างมีเอกภาพ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบสองสภา (Bicameralism) รัฐสภาโตเอทแห่งชาติ (นิฮง โนะ คึกโค) (National Diet) ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร (ชูกิอิน) และวุฒิสภา (ซังกิอิน) สมาชิกสภาทั้งสองมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน (ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ, ๒๕๖๕) แต่เดิมสหรัฐอเมริกาต้องการให้รัฐสภาญี่ปุ่นมีเพียงสภาเดียว แต่ญี่ปุ่นคัดค้านและต้องการให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง ดังนั้นเพื่อเป็นการประนีประนอมระหว่างแนวคิด จึงกำหนดให้มีวุฒิสภาแต่ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำให้วุฒิสภาไม่ได้เป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมเหมือนสภาขุนนางสมัยก่อน (นงา สึอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

การเลือกตั้งทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาใช้ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนาน (Parallel Systems/Combined-Independent System) เป็นระบบการเลือกตั้งผสม (Mixed Systems) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งการเลือกสมาชิกแต่ละสภาของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะแสดงออกผ่านระบบที่ต่างกันสองระบบ คือ ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (List Proportional Representation: List PR) และอีกระบบหนึ่ง จะเป็นระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตคะแนนสูงสุด (First Past The Post: FPTP) ซึ่งเป็นระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก (Plurality/Majority Systems) โดยในการจัดสรรที่นั่งจากบัญชีรายชื่อ จะไม่นำผลคะแนนจากระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากมาคิดคำนวณ ระบบการเลือกตั้งแบบนี้เป็นการประสานข้อดีของระบบตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อกับข้อดีของระบบตัวแทนแบบคะแนนเสียงข้างมากที่ให้ผลลัพธ์ล้วน ๆ ตกอยู่กับแต่ละระบบ (IDEA, 2008) ส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป แต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีอายุ ๒๕ ปีขึ้นไป ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาต้องมีอายุ ๓๐ ปีขึ้นไป (ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ, ๒๕๖๕)

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนทั้งสิ้น ๔๖๕ คน มาจากระบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ๒๘๙ คน ระบบบัญชีรายชื่อ ๑๗๖ คน วาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี ส่วนสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนทั้งสิ้น ๒๔๘ คน แบ่งได้สองประเภทเช่นเดียวกัน มาจากระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน ๑๔๘ คน และมาจากระบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองจำนวน ๑๐๐ คน วาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๖ ปี มีการกำหนดให้กึ่งหนึ่งของสมาชิกวุฒิสภาหมดวาระทุกๆ ๓ ปี ซึ่งจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่จำนวนกึ่งหนึ่งของแต่ละประเภททุก ๆ ๓ ปี (ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ, ๒๕๖๕)

ส่วนบทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา มีสิทธิในการพิจารณาร่างกฎหมายแต่ไม่มีสิทธิออกกฎหมาย มีสิทธิในการแก้ไขร่างกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร แล้วส่งกลับคืนให้พิจารณาใหม่ หากสภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นด้วย ร่างที่แก้ไขนั้นไม่สามารถตราเป็นกฎหมายได้ สภาผู้แทนราษฎรจะพิจารณาร่างกฎหมายฉบับเดิมใหม่อีกครั้ง หากได้รับความเห็นชอบ ๒/๓ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ร่างกฎหมายนั้นจะถูกตราเป็นกฎหมาย นอกจากนี้วุฒิสภามีสิทธิในการร่วมพิจารณางบประมาณ แต่ไม่มีสิทธิในการอนุมัติงบประมาณ มีสิทธิในการสืบสวน สอบสวน กิจกรรมของรัฐบาล และลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี (ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ, ๒๕๖๕)

๓. รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกตั้งโดยอ้อม ประเทศที่มีสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยอ้อมที่นำมาศึกษาได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส (French Republic) เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันตกของทวีปยุโรป มีลักษณะเป็นรัฐเดี่ยว (Unitary state) ปกครองด้วยระบอบกึ่งประธานาธิบดี (Semi-Presidential Republic) ซึ่งเป็นระบบที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศส โดยประธานาธิบดีเป็นประมุขของรัฐมีอำนาจในการบริหารสูงสุด และเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาล โดยนายกรัฐมนตรีต้องเสนอรายชื่อคณะรัฐมนตรีให้ประธานาธิบดีพิจารณาอนุมัติ ส่วนอำนาจนิติบัญญัติ มีรัฐสภาประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ส่วนอำนาจตุลาการ จะแยกอิสระจากทุกฝ่าย ระบอบกึ่งประธานาธิบดีนี้เกิดขึ้นเพราะความวุ่นวายและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสภา และทำให้ต้องยุบสภาและเลือกตั้งใหม่บ่อยครั้ง ลึ้นเปลืองงบประมาณ จึงได้มีการพัฒนารูปแบบการปกครองที่ผสมผสานกันระหว่างระบอบรัฐสภาและระบอบประธานาธิบดีให้เป็นระบอบกึ่งประธานาธิบดี (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗ข)

รัฐสภาฝรั่งเศส (Parlement Francais) เป็นองค์กรนิติบัญญัติที่มีวิวัฒนาการเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีสภาที่เรียกว่า “สภาฐานันดร” (Etats Generaux) สมาชิกของสภาแบ่งออกเป็นสามชนชั้น คือ ขุนนาง พระ และสามัญชน โดยขุนนางและพระจะมีอภิสิทธิ์มากกว่าสามัญชน สภาที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ เกิดการปฏิวัติโดยสามัญชนที่ไม่พอใจกษัตริย์ที่ไม่ให้ความเสมอภาคเท่าขุนนางและพระ จึงประกาศตั้ง “สภาแห่งชาติ” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกในปี ค.ศ. ๑๗๙๑ กำหนดให้รัฐสภาใช้ระบบสภาเดียว (Unicameralism) เพื่อลดทอนอำนาจของกษัตริย์ แต่ภายหลังการยกเลิกระบอบกษัตริย์และเปลี่ยนไปปกครองระบอบสาธารณรัฐ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี ค.ศ. ๑๗๙๕ และให้รัฐสภาเปลี่ยนมาใช้ระบบสองสภา (Bicameralism) คือ สภาอาวุโสหรือสภาสูง (Conseil des Anciens) และสภาห้าร้อยหรือสภาผู้แทนราษฎร (Conseil des Cinq-cents) หลังจากนั้นได้เปลี่ยนเป็นวุฒิสภา (Senat) และองค์กรนิติบัญญัติ (Corps Legislatif) ภายหลังจากรัฐประหารโดยนายพลนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติในปี ค.ศ. ๑๘๔๘ กลับไปใช้ระบบสภาเดียวที่มีสมาชิกสภามาจากการเลือกตั้ง ครั้งล่าสุดภายหลังจากที่พ้นจากการถูกยึดครองโดยเยอรมันในปี ค.ศ. ๑๙๔๖ จนถึงปัจจุบัน รัฐสภาฝรั่งเศสใช้ระบบสองสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรที่เรียกว่า สมัชชาแห่งชาติ (Assemblée Nationale) ที่มีสมาชิกสภามาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน โดยใช้ระบบสองรอบ (Two Round System) จำนวน ๕๗๗ คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๕ ปี และวุฒิสภา (Senat) ที่มีสมาชิกสภาจำนวน ๓๔๘ คน ทำหน้าที่เป็นผู้แทนท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม (Indirect Election) ผ่านคณะผู้เลือกตั้ง (Electoral College) มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๖ ปี และกึ่งหนึ่งของสมาชิกวุฒิสภาจะหมดวาระทุกๆ ๓ ปี (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗ข)

สมาชิกวุฒิสภาจะมีที่มาจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสโดยตรง และจากจังหวัดโพ้นทะเลและดินแดนโพ้นทะเลจากชาวฝรั่งเศสที่อยู่นอกประเทศ โดยต้องมีอายุตั้งแต่ ๓๕ ปีขึ้นไป จะสังกัดหรือไม่สังกัดพรรคการเมืองก็ได้ การลงคะแนนเพื่อเลือกสมาชิกวุฒิสภาจะกระทำโดยผ่านคณะผู้เลือกตั้ง (Electoral College) ที่ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดนั้น สมาชิกสภาภาคที่ได้รับเลือกตั้งในจังหวัดนั้น สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาเทศบาล โดยจังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสภาได้ไม่เกิน ๓ คน จะใช้วิธีการลงคะแนนเสียงข้างมากสองรอบ (Two Round System) โดยรอบแรกจะต้องได้คะแนนเสียงข้างมากและต้องไม่น้อยกว่า ๑/๔ ของจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียง ส่วนในรอบที่สอง ผู้ได้รับเลือก คือผู้ที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดเรียงตามลำดับ ส่วนจังหวัดใดที่มีสมาชิกวุฒิสภาตั้งแต่ ๔ คนขึ้นไป ใช้การเลือกตั้งระบบสัดส่วน (Proportional Representation: PR) ที่แบ่งจำนวนผู้แทนที่ได้รับเลือกตามสัดส่วนคะแนนที่ได้รับทั่วประเทศ โดยคิดเป็นสัดส่วนของจำนวนที่นั่งในสภา (วีรพล โรจนรววัฒน์, ๒๕๖๐)

ส่วนอำนาจหน้าที่ที่สำคัญของวุฒิสภาฝรั่งเศส มีอำนาจในทางนิติบัญญัติที่จำกัด ตรากฎหมายได้เฉพาะเรื่องที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐบาลเป็นองค์กรหลัก ที่มีอำนาจบัญญัติกฎหมาย สามารถตรากฎหมายได้ทุกเรื่อง แต่วุฒิสภาก็มีอำนาจในการริเริ่มเสนอร่างกฎหมาย แต่ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริงในการเห็นชอบหรืออนุมัติ มีอำนาจเพียงพิจารณาถ้อยแถลงเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารด้วยการตั้งกระทู้ถามแต่ไม่มีอำนาจ

ลงมติไม่ไว้วางใจ และมีอำนาจในการให้ความยินยอมในการประกาศสงครามและการประกาศกฎอัยการศึก (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐)

๔. รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการผสมการแต่งตั้งและการเลือกตั้ง ประเทศที่นำมาศึกษาได้แก่ ราชอาณาจักรเบลเยียม (Kingdom of Belgium) เป็นประเทศในยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดอันดับ ๒๒ ของโลกและเป็นอันดับ ๖ ของทวีปยุโรป เบลเยียมเป็นประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้การยึดครองของหลายประเทศ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สเปน ออสเตรีย และเนเธอร์แลนด์ ต่อมาแยกตัวเป็นเอกราชและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกในปี ค.ศ. ๑๘๓๑ ระบอบการปกครองได้รับอิทธิพลจากสาธารณรัฐฝรั่งเศส จึงมีการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ที่มีกษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ แต่ไม่มีบทบาททางการเมืองและอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๔)

เบลเยียมปกครองแบบสหพันธรัฐ มีรัฐสภาเป็นสภานิติบัญญัติใช้ระบบสองสภา (Bicameralism) ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวน ๑๕๐ คน มาจากการเลือกตั้ง ๑๑ เขตเลือกตั้ง โดยใช้ระบบสัดส่วนแบบบัญชีรายชื่อ (Party-List Proportional Representation) แบบเปิด (Open List) ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกผู้สมัครที่ชอบ (Preference Vote) จากรายชื่อของพรรคการเมืองในบัญชีรายชื่อของพรรคได้ ซึ่งเป็นการเลือกตัวบุคคลมากกว่าพรรคแตกต่างจากแบบปิด (Closed List) ที่กำหนดให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งที่ต้องการ ซึ่งแต่ละพรรคได้จัดทำบัญชีรายชื่อของผู้สมัครไว้แล้ว ผู้สมัครที่อยู่ในบัญชีของพรรคนั้นจะได้รับเลือกตามสัดส่วนคะแนนเสียงที่ได้รับ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่สามารถเลือกบุคคลตามประสงค์ได้นอกจากลำดับที่จัดไว้ ซึ่งพรรคการเมืองมีอำนาจเต็มในการตัดสินใจจัดอันดับผู้สมัครในบัญชีรายชื่อ ดังนั้น ผู้สมัครที่มีชื่อในลำดับต้นจะได้รับเลือกก่อน ขณะที่ผู้สมัครที่อยู่ในลำดับท้ายแทบจะไม่มีโอกาสได้รับเลือกเลย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๔)

ส่วนวุฒิสภา มีสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๖๐ คน แบ่งตามที่มาได้สองประเภท คือ สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งของรัฐบาลแคว้นต่าง ๆ ของเบลเยียม จำนวน ๕๐ คน ประกอบด้วยรัฐบาลเฟลมมิช จำนวน ๒๙ คน รัฐบาลประชาคมฝรั่งเศส จำนวน ๑๐ คน รัฐบาลวอลลูน จำนวน ๘ คน รัฐบาลแคว้นนครหลวงบรัสเซลส์ จำนวน ๒ คน และรัฐบาลประชาคมผู้พูดภาษาเยอรมัน จำนวน ๑ คน ส่วนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง มีจำนวน ๑๐ คน แต่งตั้งโดยสมาชิกวุฒิสภาทั้ง ๕๐ คน โดยมีคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาเหมือนกัน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๔)

บทบาทอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาแห่งราชอาณาจักรเบลเยียมที่สำคัญคือ การให้การรับรองหนังสือสำคัญและตัดสินข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น สิทธิในการอภิปราย และการออกเสียงลงคะแนน เสนอร่างกฎหมาย และการคัดเลือกสมาชิกเป็นประธานในการประชุมที่เปิดเผยต่อสาธารณะ (Chairing of Public Sittings) (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐) ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า วุฒิสภามีบทบาทด้านนิติบัญญัติน้อยลงในรัฐสภา แต่ก็ยังเป็นโครงสร้างสำคัญในรัฐธรรมนูญที่ควบคู่ไปกับสภาผู้แทนราษฎรในการตรากฎหมายที่เกี่ยวกับรัฐบาลกลาง

การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

แนวคิดการมีวุฒิสภาในประเทศไทย

แนวคิดการมีวุฒิสภาขึ้นในประเทศไทย เริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่เห็นควรปรับปรุงการปกครองประเทศให้เป็นไปตามแบบตะวันตก จึงให้มีการจัดตั้ง “สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน” (Council of State) และ “สภาองคมนตรี” (Privy Council) ขึ้น แต่ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่อย่างรัฐสภาในต่างประเทศ ในที่สุดก็ล้มเลิกไปเพราะไม่มีใครกล้าแสดงความคิดเห็น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ข้าราชการที่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศกลับมากราบบังคมทูลขอให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่พระองค์เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงควรต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงสร้างเมืองจำลอง “ดุสิตธานี” ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ เพื่อทดลองการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีลักษณะการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาล โดยดัดแปลงมาจากสหราชอาณาจักร จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้พระยาภักดีฉัตร นายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ และพระยาศรีวิสารทิกิจวาจา ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นสองฉบับ เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมในการใช้ระบบรัฐสภาที่ประกอบด้วยสมาชิกสภา ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ราษฎรเลือกตั้ง และประเภทที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (นฎา สีนอนันต์วณิช, ๒๕๕๓)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีรัฐสภาที่เป็นสถาบันที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา มีทั้งระบบสภาเดียว (Unicameralism) และระบบสองสภา (Bicameralism) โดยระบบสภาเดียวมักจัดตั้งขึ้นภายหลังการปฏิวัติรัฐประหาร โดยสมาชิกสภาอาจมาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง ส่วนระบบสองสภา ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร (Lower House) และวุฒิสภา (Upper House) เดิมเรียกว่า “พฤฒสภา” ซึ่งสมาชิกมาจากทั้งการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ (สุทธิรา ชมเจริญ, ๒๕๖๗)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสมาชิกวุฒิสภาจะมาจากวิธีการใด แต่แนวคิดอันเป็นรากฐานสำคัญของการมีสมาชิกวุฒิสภา คือ การตรวจสอบการใช้เสียงข้างมากของสภาผู้แทนราษฎร อันเนื่องมาจากการไม่ไว้วางใจการใช้เสียงข้างมาก และเป็นการคานอำนาจหรือยับยั้งการดำเนินงานของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากไม่ไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรว่าจะปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและเรียบร้อย อีกทั้งเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบหรือทักท้วงการออกกฎหมายให้มีความรอบคอบและถูกต้องมากขึ้น ตลอดจน เพื่อเป็นเวทีหรือเปิดโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มได้มีโอกาสทางการเมืองอันอาจก่อให้เกิดประเด็นหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันถือว่าเป็นการกระจายอำนาจและคานกันเองในสังคม (วิษณุ เครืองาม, ๒๕๓๐) และเพื่อให้ท้องถิ่นต่าง ๆ มีตัวแทนเป็นของตนเอง หรือการให้วุฒิสภาเป็นตัวแทนโดยตรงของท้องถิ่นต่าง ๆ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๑)

ปัจจุบันประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ จำนวน ๒๐ ฉบับ แยกเป็นระบบสภาเดียว ๑๐ ฉบับ และระบบสองสภา ๑๐ ฉบับ ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงระบบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	ระบบรัฐสภา	รัฐสภา
พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕	สภาเดียว	สภาผู้แทนราษฎร
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕	สภาเดียว	สภาผู้แทนราษฎร
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙	สองสภา	พฤฒสภาและสภาผู้แทน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไข พ.ศ. ๒๔๙๕	สภาเดียว	สภาผู้แทนราษฎร
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒	สภาเดียว	สภาร่างรัฐธรรมนูญ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทน
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๕	สภาเดียว	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๙	สภาเดียว	สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๐	สภาเดียว	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทน
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔	สภาเดียว	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔	สองสภา	วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐	สองสภา	สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๔๙	สภาเดียว	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐	สองสภา	สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๕๗	สภาเดียว	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐	สองสภา	สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

ที่มา: สุทธิรา ชมเจริญ. (๒๕๖๗). สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ใช้ระบบสองสภา พบว่า มีรูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภามีทั้งการแต่งตั้ง การเลือกตั้งโดยตรง การเลือกตั้งโดยอ้อม ผสมการเลือกตั้งและการสรรหา และการเลือก ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงที่มาของสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	ระบบรัฐสภา	ที่มาของสมาชิกวุฒิสภา
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙	สองสภา	เลือกตั้งโดยอ้อม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐	สองสภา	เลือกตั้งโดยตรง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐	สองสภา	เลือกตั้งและการสรรหา
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (บทเฉพาะกาล)	สองสภา	แต่งตั้ง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐	สองสภา	เลือก

รูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกตามวิธีการได้มาได้ ดังนี้

๑. วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการแต่งตั้ง

๑.๑ **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐** รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๔ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ภายหลังจากการรัฐประหารโดยพลโท ผิน ชุณหะวัณ เพียง ๑ วัน ให้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวไปพลางก่อน จนกว่าจะได้มีการตรารัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕) โดยก่อนมีการรัฐประหารได้มีการร่างรัฐธรรมนูญนี้เตรียมไว้ หลวงกาจสงครามนำไปซ่อนไว้ใต้ตุ่มน้ำ เพราะเกรงจะถูกค้นพบและถูกจับข้อหากบฏ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงถูกเรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม” (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗ก) รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย วุฒิสภา และสภาผู้แทน วุฒิสภามาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งให้มีจำนวนเท่าสมาชิกสภาผู้แทน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๖ ปี เฉพาะวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนด ๓ ปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลาก ประธานวุฒิสภาเป็นประธานของที่ร่วมประชุมของรัฐสภา ส่วนประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับได้เพียง ๑ ปี ๔ เดือน ๑๔ วัน ก็ถูกยกเลิกไป เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ร่างขึ้นโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ

๑.๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๒ โดยมีการตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๑ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย วุฒิสภาและสภาผู้แทน วุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง โดยพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้ง จำนวน ๑๐๐ คน จากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีบริบูรณ์ ที่ทรงเห็นว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๖ ปี เฉพาะในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนด ๓ ปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิกจำนวนกึ่งหนึ่งโดยวิธีการจับสลาก แต่พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะเลือกและแต่งตั้งผู้ที่ออกตามวาระเป็นสมาชิกอีกได้ ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธานรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับได้เพียง ๒ ปี ๘ เดือน ๖ วัน ก็ถูกรัฐประหารโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำการ “รัฐประหารเงียบ” (รัฐประหารตนเอง) (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๑.๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๘ ประกาศใช้เมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญ ภายหลังจากการปฏิวัติโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีบริบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภาให้มีจำนวน ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทน หากจำนวนที่คำนวณได้มีเศษให้ปิดเศษทิ้ง สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๖ ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง แต่ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนด ๓ ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกเป็นครั้งแรก ให้มีการจับสลากเพื่อให้สมาชิกพ้นจากตำแหน่งเป็นจำนวนกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด และให้ถือว่าการสิ้นสุดแห่งสมาชิกภาพโดยการจับสลากเป็นการออกตามวาระด้วย แต่พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะแต่งตั้งผู้ที่ออกตามวาระเป็นสมาชิกอีกได้ ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธานรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้เพียง ๓ ปี ๔ เดือน ๒๘ วัน ก็ถูกปฏิวัติโดยจอมพล ถนอม กิตติขจร (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๑.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๑๐ ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ภายหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๑๐๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน โดยต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปีบริบูรณ์ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีกำหนดคราวละ ๖ ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง เฉพาะในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนด ๓ ปี ให้สมาชิกออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลาก ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้เพียง ๒ ปี ก็ถูกยกเลิกโดยประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๑.๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๑๓ ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีที่มาภายหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นำไปสู่การยึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายใต้การนำของพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ และได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ พ.ศ. ๒๕๑๙ และ พ.ศ. ๒๕๒๐ และร่างฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๑ ขึ้นมาใช้แทนเพื่อหวังให้เป็นฉบับถาวร (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๗) ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภามาจากสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใด สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่เกิน ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกภาพมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๖ ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบ ๒ ปี ให้สมาชิกออกจากตำแหน่ง ๑ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดโดยวิธีจับสลาก และเมื่อครบ ๔ ปี ให้สมาชิกวุฒิสภาในจำนวนที่เหลือออกจากตำแหน่ง ๑ ใน ๒ ของจำนวนดังกล่าวโดยวิธีจับสลาก ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นรองประธานรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้ ๑๒ ปี ๑๒ เดือน ๑ วัน ก็ถูกยกเลิกโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ภายใต้การนำของพลเอก สุนทร คงสมพงษ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๑.๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๑๕ ร่างโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับ รสช. ภายหลังจากการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ เพื่อใช้แทนธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรืออาชีพต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดินในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี ไม่เป็นสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่หรือที่ปรึกษาของพรรคการเมือง ไม่เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งได้รับเลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภามีจำนวน ๒๗๐ คน สมาชิกภาพมีกำหนดเวลาคราวละ ๖ ปี เมื่อครบ ๓ ปี ให้สมาชิกวุฒิสภาจำนวนกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดออกจากตำแหน่งโดยวิธีจับสลาก และให้ถือเป็นการออกตามวาระ และพระมหากษัตริย์จะได้ทรงแต่งตั้งสมาชิกเท่าจำนวนที่ต้องออกไปเข้าแทนที่ เมื่อครบ ๖ ปี สมาชิกส่วนที่เหลือจากการจับสลากต้องพ้นจากตำแหน่ง และมีการแต่งตั้งสมาชิกจำนวนเท่าที่ต้องออกไปเข้ามาแทนที่ทุก ๓ ปี ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นรองประธานรัฐสภา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้ ๕ ปี ๑๐ เดือน ๒ วัน ก็ถูกยกเลิกโดยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ อันมาจากกระแสการปฏิรูปการเมืองภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. ๒๕๓๕ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๑.๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (บทเฉพาะกาล) รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๒๐ ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ผ่านการออกเสียงประชามติโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๙ แล้วสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ความเห็นชอบนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

เพื่อลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา ในวาระเริ่มแรก ตามบทเฉพาะกาล ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๒๕๐ คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ โดยให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า ๙ คน แต่ไม่เกิน ๑๒ คน มีหน้าที่สรรหาบุคคลซึ่งสมควรเป็นสมาชิกวุฒิสภา โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ๒๐๐ คน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาคัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมจำนวนไม่เกิน ๔๐๐ คน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติคัดเลือกผู้ได้รับเลือกจากรายชื่อที่ได้รับจากคณะกรรมการการเลือกตั้งให้ได้จำนวน ๕๐ คน และคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อที่ได้รับการสรรหาจากคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาให้ได้จำนวน ๑๙๔ คน รวมกับผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็น ๒๕๐ คน อายุของวุฒิสภามีกำหนด ๕ ปี (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๒. วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกตั้งโดยตรง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๑๖ ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสนอให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ ภายหลังกระแสการปฏิรูปการเมืองภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้รัฐสภา ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งจำนวน ๒๐๐ คน นับเป็นมิติใหม่ทางการเมืองที่กำหนดให้วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชน โดยใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งได้ ๑ คน การเลือกตั้ง ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ กรณีจังหวัดใดมีสมาชิกวุฒิสภาได้มากกว่า ๑ คน ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดเรียงตามลำดับจนครบจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่จะพึงมีได้ในจังหวัดนั้น เป็นผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ส่วนการคำนวณเกณฑ์จำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่แต่ละจังหวัดจะพึงมี ให้คำนวณเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก ๑ คน จากจำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง เฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกวุฒิสภา ๒๐๐ คน ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง และต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อายุของวุฒิสภามีกำหนดคราวละ ๖ ปี นับแต่วันเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้ ๘ ปี ๑๑ เดือน ๙ วัน ภายหลังจากการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าคณะ ยึดอำนาจจากรักษาการนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งขณะนั้นอยู่ในระหว่างการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งชาติที่นิวยอร์ก (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ๒๕๖๗)

๓. วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกตั้งโดยอ้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๓ มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ เสนอญัตติให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาและลงมติให้ความเห็นชอบและนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ รูปแบบของรัฐสภามีการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มใช้ระบบ ๒ สภาเป็นครั้งแรก กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภา และสภาผู้แทน โดยพฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งจำนวน ๘๐ คน โดยสมาชิกพฤฒสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาให้ใช้วิธีลงคะแนนเสียงโดยทางอ้อมและลับ กล่าวคือ สมาชิกพฤฒสภามาจากการเลือกตั้งขององค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากราษฎรเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ดำเนินการจัดกาเลือกตั้งโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร มีนายแนบ พหลโยธิน เป็นประธานองค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา และนายเจริญ ปันทโร เป็นเลขาธิการองค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา (ชัตติยา ทองทา, ๒๕๖๗) สมาชิกภาพแห่งพฤฒสภามีกำหนดเวลาคราวละ ๖ ปี เฉพาะในวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนด ๓ ปีให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่งโดยวิธีการจับสลาก แต่ผู้ที่ออกไปมีสิทธิได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาอีก ประธานพฤฒสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับได้เพียง ๑ ปี ๖ เดือน ก็ถูกรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ โดยกลุ่มทหารนอกราชการที่นำโดยพลโท ผิน ชุณหะวัณ ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๕)

๔. วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการผสมการเลือกตั้งและการสรรหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๑๘ สภาว่างรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้น ผ่านการทำประชามติโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและมีเสียงข้างมากเห็นชอบ เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาตินำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๑๕๐ คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ ๑ คน และมาจากการสรรหาเท่ากับจำนวนรวมข้างต้นหักด้วยจำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในแต่ละจังหวัดให้ใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และให้มีสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดละ ๑ คน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครได้ ๑ เสียงและให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ ส่วนการสรรหาให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้งประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามอบหมายจำนวน ๑ คน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมอบหมายจำนวน ๑ คน เป็นกรรมการ ทำหน้าที่สรรหาบุคคล แล้วแจ้งผลการสรรหาให้คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลผู้ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา โดยผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภาต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีบริบูรณ์ สำเร็จการศึกษา

ไม่ต่ำกว่าปริญญาดุษฎีหรือเทียบเท่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภามีกำหนดคราวละ ๖ ปี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับได้ ๖ ปี ๖ เดือน ๒๘ วัน ก็เกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ภายหลังจากเกิดวิกฤตการณ์การเมืองเดือนตุลาคม ๒๕๕๖

๕. วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๒๐ ร่างโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ผ่านการออกเสียงประชามติโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๙ แล้วสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้ความเห็นชอบนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา การเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามีรัฐธรรมนูญฉบับนี้ นับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่มีการแบ่งกลุ่มผู้สมัครออกเป็น ๒๐ กลุ่มตามความเชี่ยวชาญ และให้ผู้สมัครต้องผ่านการเลือกตั้งถึง ๖ ครั้ง ใน ๓ ระดับ ตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งแต่ละระดับจะมีขั้นตอนการเลือกตั้งถึง ๒ ครั้ง ทั้งการเลือกผู้สมัครในกลุ่มเดียวกัน และการจับสลากแบ่งสายเพื่อเลือกผู้สมัครกลุ่มอื่นที่อยู่ในสายเดียวกัน โดยที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาได้โดยตรง กระบวนการเลือกนี้จึงถือเป็นเอกลักษณ์ของผู้สมัคร โดยเฉพาะที่ทำให้เป็น “การเลือก” มากกว่าจะเป็น “การเลือกตั้ง” โดยผู้มีสิทธิสมัครต้องมีสัญชาติไทย โดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปีในวันสมัคร มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ หรือทำงานด้านที่สมัครไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี อายุของวุฒิสภามีกำหนดคราวละ ๕ ปี นับแต่วันประกาศผลการเลือก

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา

อำนาจหน้าที่ของวุฒิสภานั้นแตกต่างกันตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ซึ่งรัฐธรรมนูญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกบทบาทและอำนาจหน้าที่สรุปได้ ดังนี้

๑. การเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ที่สมาชิกวุฒิสภาย่อมไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายหรือความครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๒. อำนาจในการเข้าร่วมประชุมรัฐสภา รัฐธรรมนูญกำหนดให้ปีหนึ่งมีสมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสองสมัย ๆ หนึ่งให้มีกำหนดเวลา ๑๒๐ วัน การประชุมของรัฐสภาถือว่ามีความสำคัญมาก สมาชิกวุฒิสภาที่ขาดประชุมเกินจำนวน ๑ ใน ๔ ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่า ๑๒๐ วัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภา จะต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพไป ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๓. อำนาจหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ เป็นกรการถ่วงดุลและยับยั้งกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ทั้งในส่วนของร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชกำหนด ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย ถือเป็นอำนาจหน้าที่หลักของวุฒิสภา ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล, ๒๕๖๗) แต่อย่างไรก็ตามมีรัฐธรรมนูญของไทย ๒ ฉบับที่ให้อำนาจวุฒิสภาเริ่มเสนอร่างพระราชบัญญัติได้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ (วีชราพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.)

๔. อำนาจหน้าที่ด้านการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน มีสิทธิในการตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี และสามารถเปิดอภิปรายทั่วไปได้ ๓ ลักษณะคือ การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล (รัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจวุฒิสภามีอำนาจอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ มี ๓ ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔) การให้ความไว้วางใจนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน (รัฐธรรมนูญที่ให้วุฒิสภามีอำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารโดยการลงมติความไว้วางใจในนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๐) และการขอเปิดอภิปรายทั่วไปโดยไม่มีมติในปัญหาที่อภิปราย (ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ๕ ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐) นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่อยู่ในอำนาจหน้าที่แล้วรายงานต่อวุฒิสภา (วีชราพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.) สิทธิในการตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับงานในหน้าที่ สิทธิเข้าชื่อขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา สิทธิในการแสดงความคิดเห็นในการบริหารราชการแผ่นดิน ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๕. อำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่ต้องกระทำในนามของรัฐสภา (วีชราพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.) การให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ในระหว่าง ๕ ปีแรก ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๖. อำนาจในการเลือก แต่งตั้ง ให้คำแนะนำ ให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ (ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐) (วีชราพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้ง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๗. สิทธิในการเสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ กรณีที่มีการกระทำที่ฝ่าฝืนในส่วนของ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมการมีส่วนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายจะกระทำมิได้ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๘. สิทธิในการเสนอความเห็นในกรณีร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๙. สิทธิเข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกในกรณีพระราชกำหนดไม่เป็นไปตามกฎหมาย ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๑๐. การให้ความคิดเห็นในการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรม ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๑๑. อำนาจในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีพฤติการณ์ร้ายผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง (ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐) (วัชรพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.)

๑๒. สิทธิในการเข้าชื่อกล่าวหาว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ที่กระทำการตามมาตรา ๒๓๔ (๑) ยื่นต่อประธานรัฐสภา ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

๑๓. อำนาจหน้าที่อื่นที่ทำในนามของรัฐสภาที่มีทั้งการที่ต้องกระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาและไม่ต้องประชุมร่วมกัน เช่น การพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การพิจารณารับทราบรายงานประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการต่างประเทศที่ดำเนินการในนามสมาชิกรัฐสภาไทยผ่านองค์กรรัฐสภา ระหว่างประเทศ และดำเนินการเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย เป็นสื่อกลางในการนำปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนไปแจ้งให้ฝ่ายบริหารแก้ไขปัญหาดังกล่าว (วัชรพร ยอดมิ่ง, ม.ป.ป.)

๑๔. อำนาจหน้าที่ในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ (พนารัตน์ มาศฉมาดล และภัทระ คำพิทักษ์, ๒๕๖๐)

ปัญหาการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาของประเทศไทย

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จำนวน ๑๐ ฉบับที่ใช้ระบบสองสภา และพบว่ามีรูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่หลากหลาย ทั้งการแต่งตั้ง การเลือกตั้งโดยตรง การเลือกตั้งโดยอ้อม การผสมการเลือกตั้งกับการสรรหา และการเลือก อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าประเทศไทยยังคงไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก ซึ่งปัญหาของวุฒิสภาไทยสามารถแบ่งกลุ่มตามวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ ๔ กลุ่ม คือ ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจากการผสมการเลือกตั้ง

กับการสรรหา และปัญหาของวุฒิสภาที่มาจาก การเลือก (ยกเว้นวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งโดยอ้อม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๘๙ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่การมีพหุสภาจากการให้ประชาชน เลือกตั้งทางอ้อมยังไม่ได้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ถูกยกเลิกเพราะมีการ ยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจาก การแต่งตั้ง

การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาให้มาจาก การแต่งตั้ง ส่งผลทำให้เกิดปัญหาความ ไม่ชอบด้วยหลักการประชาธิปไตย ขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อย่างแท้จริง เนื่องจากหลักความเป็นประชาธิปไตยนั้นยอมรับในอำนาจอธิปไตยว่าเป็นอำนาจของ ประชาชน เพราะต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ กลั่นกรองกฎหมาย และถ่วงดุลอำนาจกับฝ่าย บริหาร แต่การแต่งตั้งเป็นไปได้อ่อนช้อยกว่ามีการเสนอรายชื่อบุคคลที่ฝ่ายบริหารรู้จัก สามารถสั่งการ หรือควบคุมได้ หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นข้าราชการประจำ หรือข้าราชการที่เกษียณอายุ ราชการ หรือนักวิชาการที่มีทัศนคติที่ดีต่อรัฐบาล ส่วนบุคคลที่มีความเห็นที่เป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายรัฐบาลจะ มีโอกาสน้อยที่ได้รับการเสนอชื่อ ซึ่งเป็นหลักการที่ขัดแย้งต่อความมุ่งหมายของการมีวุฒิสภาเพื่อป้องกัน ความเป็นเผด็จการ อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารเข้ามามีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติในการ คุมเสียงข้างมากในรัฐสภา เพราะทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาต่างก็เป็นพรรคพวกเดียวกัน การมุ่งหวัง ให้เป็นการถ่วงดุลจึงเป็นไปได้ยาก (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐)

นอกจากนี้ สมาชิกวุฒิสภาที่มาจาก การแต่งตั้ง แม้จะมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน แต่ส่วนใหญ่ขาดความเป็นอิสระ มุ่งตอบแทนในการเป็นฐานอำนาจ ทางการเมือง เพื่อให้ฝ่ายบริหารมีความเข้มแข็ง เพราะรัฐบาลต้องการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองจึงมัก แต่งตั้งบุคคลที่พร้อมเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่คอยค้ำจุนฐานะของรัฐบาล สมาชิกวุฒิสภาจึงไม่อาจหรือไม่กล้า ที่จะทำการตรวจสอบฝ่ายบริหารได้อย่างที่ควรจะเป็น การตรวจสอบจึงไร้ซึ่งประสิทธิภาพ (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐)

๒. ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งโดยตรง

การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาให้มาจาก การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ส่งผลทำให้สมาชิกวุฒิสภามีอำนาจเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต มีอำนาจหน้าที่ ในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเป็นอำนาจที่กำหนดขึ้นมาใหม่ นอกเหนือจากที่เคยบัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า อีกทั้งมีการปรับโครงสร้างทางการเมืองระดับชาติใหม่ ให้ประชาชนเลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภาโดยตรงแทนการแต่งตั้งเหมือนในอดีต ซึ่งจะทำให้วุฒิสภาเป็นองค์กรใหม่ที่มีอิสระจาก นายกรัฐมนตรีและพรรคการเมือง ทำหน้าที่แต่งตั้งองค์กรตรวจสอบซึ่งถูกแยกออกมาเป็นอิสระจากฝ่าย บริหาร (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๔๔) แต่ในความเป็นจริง พบว่า สมาชิกวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้ง โดยตรง มีสภาพไม่แตกต่างกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งเป็นบุคคลที่เป็นเครือญาติกับนักการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จนถูกขนานนามว่าเป็น “สภาผิวเมีย” หรือ “สภาเครือญาติ” ที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มการเมืองที่มีส่วนช่วยเหลือในการหาเสียงหรือเป็นฐานคะแนนเสียงสนับสนุน การเลือกตั้งจึงกลายเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้สมัครสมาชิกวุฒิสภาต้องพึ่งพิงฐานคะแนนเสียงจากนักการเมือง ในพื้นที่ และเมื่อได้รับเลือกตั้งจึงย่อมถูกรอบงำจากกลุ่มการเมืองได้โดยง่าย จึงเป็นช่องทางที่ทำให้

ถูกแทรกแซงบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม จนไม่สามารถทำหน้าที่การเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้อย่างอิสระตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จนกลายเป็นเผด็จการรัฐสภาในที่สุด (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐)

นอกจากนี้ การกำหนดให้วุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยใช้เขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้งยังทำให้เกิดความซ้ำซ้อนเกี่ยวกับความเป็นผู้แทนของชุมชนทางการเมือง ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งฐานคะแนนเสียงที่จะต้องมียศเนนจัดตั้งที่ทำให้ชนะการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น ทำให้ผู้ที่ได้เปรียบในการแข่งขันคือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักการเมืองอาชีพ ส่งผลให้สมาชิกวุฒิสภากลายเป็นภาพสะท้อนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือนักการเมืองท้องถิ่นไปโดยปริยาย และทำให้เกิดปัญหาการซื้อเสียงเช่นเดียวกับปัญหาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับเลือกตั้งจึงกลายเป็นพวกเดียวกับนักการเมืองซึ่งถูกยึดโยงกับกลุ่มการเมืองไปโดยปริยาย ทำให้ฝ่ายบริหารที่เป็นเสียงข้างมากในรัฐสภามีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติคุมเสียงข้างมากในสภาได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ขัดต่อหลักการของการมีระบบสภาคู่ เพื่อต้องการให้ถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร เพื่อป้องกัน “เผด็จการทางรัฐสภา” ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ที่การกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งที่ดูเหมือนจะสอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกลับขัดแย้งกับทฤษฎีการถ่วงดุลอำนาจ (The Balance of Power) ทำให้สมาชิกวุฒิสภามีสถานะไม่ต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมเป็นเหมือนสภาเดียวกัน ไม่เกิดความแตกต่างและเป็นอิสระ เป็นการทำลายสาระสำคัญของการมีระบบสองสภานำไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐอย่างมีนัยสำคัญ ในที่สุดกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองและจบลงด้วยการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐)

๓. ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจากการผสมการเลือกตั้งกับการสรรหา

การกำหนดวิธีการได้มาของสมาชิกวุฒิสภาแบบผสมระหว่างการเลือกตั้งกับการสรรหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่ผ่านมาในอดีตจากการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อให้มีความเป็นกลางและปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง จึงกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้สมาชิกวุฒิสภาที่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประชาชนและรู้ถึงปัญหาของพื้นที่เป็นอย่างดี และรูปแบบการสรรหา เพื่อให้ได้สมาชิกวุฒิสภาที่มีที่มาหลากหลายวิชาชีพ มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งหากใช้ระบบเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว กลุ่มนี้อาจไม่มีโอกาสได้รับเลือกเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภา แต่การกำหนดให้มีคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาก็ทำให้วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาแบบสรรหาไม่แตกต่างกับวิธีการได้มาโดยการแต่งตั้ง ความหลากหลายของบุคคลที่ได้รับการสรรหา ถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลเพียงกลุ่มเดียว ที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย อีกทั้งยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในความโปร่งใสในการสรรหา และความเป็นอิสระในการใช้ดุลยพินิจของคณะกรรมการสรรหา ว่าบุคคลที่ได้รับการสรรหามีความรู้จัก สนับสนุนกับคณะกรรมการสรรหาเป็นการส่วนตัวหรือไม่ ซึ่งประชาชนไม่สามารถตรวจสอบได้ (วัชรพล โรจนวรวัฒน์, ๒๕๖๐) นอกจากนี้ ในการทำงานก็เกิดปัญหาในลักษณะที่เรียกว่า “ปลาสองน้ำ” จากที่มาที่แตกต่างกันสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งนั้นอิงกับระบบการเมืองและถือว่าตนเองเป็นตัวแทนของประชาชน ส่วนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาถูกกล่าวหาว่าไม่ได้ยึดโยงกับประชาชน ถูกมองว่าขาดความชอบธรรม

(สมชาย แสวงการ, ๒๕๖๕) จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ขาดความเป็นเอกภาพ ทำงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๔. ปัญหาของวุฒิสภาที่มาจากการเลือก

ภายหลังการเลือกสมาชิกวุฒิสภาระดับประเทศเสร็จสิ้นลงเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๗ สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยเมื่อพิจารณาจากข้อมูลด้านอาชีพหลักของผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา พบว่า ผู้สมัครในจังหวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมีประวัติการทำงานที่ไม่สัมพันธ์กับกลุ่มอาชีพที่สมัคร กล่าวคือ มีอาชีพซึ่งเป็นที่ประจักษ์ของประชาชนทั่วไป แต่สมัครไม่ตรงกลุ่มอาชีพนั้นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นความไม่ชอบมาพากล และความคลุมเครือในการแบ่งกลุ่มอาชีพ เปิดช่องให้ผู้สมัครสามารถสมัครไม่ตรงกับอาชีพของตนเองได้ เพราะผู้สมัครจะไม่เลือกสมัครในกลุ่มที่ตนประกอบอาชีพนั้นเป็นหลัก หรือเพราะมีความเชี่ยวชาญ แต่จะเลือกกลุ่มอาชีพที่คาดว่าจะมีการแข่งขันน้อยที่สุด หรือกลุ่มที่มีแนวโน้มว่าตนจะได้รับเลือกมากที่สุด อีกทั้งการเลือกอำเภอที่สมัครก็ไม่ได้เลือกเพราะความสะดวกในการเดินทาง แต่จะเลือกอำเภอที่คาดว่าจะมีการแข่งขันน้อย และเลือกจังหวัดที่มีอำเภอน้อย เพื่อลดความเสี่ยงในการตรอบแรก และมีสิทธิผ่านเข้ารอบได้ง่ายกว่า โดยเฉพาะหากมีผู้สมัครไม่เกิน ๕ คน ก็จะได้รับเลือกขึ้นต้นโดยปริยาย ประเด็นดังกล่าวจึงเปิดโอกาสให้กลุ่มการเมืองส่งคนเข้ามาหรือจัดตั้งตัวแทนสมัครเข้ามาในกลุ่ม อันเป็นการแทรกแซงจนเกิดความไม่ยุติธรรมในการเลือก และกลายเป็นต้นเหตุที่ทำให้ผู้สมัครที่มีอาชีพและมีความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริงและสมัครตรงกับกลุ่มอาชีพนั้นตรอบ หรือมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับการเลือกตั้ง อีกทั้งการที่คนที่มีคุณสมบัติไม่ถูกต้องหรือมีลักษณะต้องห้ามมาสมัครได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เมื่อบุคคลดังกล่าวผ่านการเลือกในแต่ละรอบ ทำให้ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตรอบไป เมื่อมีการลบชื่อผู้ที่ขาดคุณสมบัติออกจากบัญชีรายชื่อ ผู้ที่ถูกลบชื่อนั้น เข้ายึดที่ระหว่างทาง ทำให้ผู้สมัครซึ่งควรมีโอกาสเข้ารอบตรอบก่อน (กานต์ วรรณิตร, ๒๕๖๗)

นอกจากนี้ ยังพบความไม่ชอบมาพากลที่ทำให้มีกระแสการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง เรื่องการ “จัดตั้ง-บล็อกโหวต-ฮั้ว” ตั้งแต่ช่วงการรับสมัครที่มีการจัดตั้งกลุ่มคนเพื่อลงสมัคร การวางตัวผู้สมัคร การเลือกกลุ่มที่สมัคร และคาดคะเนว่าจะต้องได้คะแนนเท่าใดในแต่ละรอบจึงจะได้เปรียบมากที่สุด และเป็นตัวบ่งชี้ว่าจะต้องมีการเกณฑ์คนมาสมัครเพื่อให้ได้คะแนนเพียงพอที่จะสามารถผ่านการเลือกในแต่ละรอบ มีการลงทุนค่าสมัครให้แก่ผู้สมัครที่มาช่วยออกคะแนนเสียง มีการลงคะแนนในลักษณะเป็นการฮั้วกันหรือสมยอมกัน ซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดในการเลือกรอบแรกที่มีผู้สมัครที่ไม่มีคะแนนเลยเป็นจำนวนมาก กลายเป็นพวกพลีชีพที่มาสมัครแล้วไม่มีคะแนนเลย ทั้ง ๆ ที่ควรจะมีคะแนนที่เลือกตนเอง และกลายเป็นเทคนิควิธีในการกำจัดคู่แข่งให้ตรอบแรกไป เหตุการณ์ทำนองนี้ยิ่งสังเกตเห็นได้ชัดในการเลือกระดับประเทศที่มีการลงคะแนนในลักษณะเป็นเลขชุดซ้ำ ๆ กันหลายใบ ทำให้ผู้สมัครบางคนได้คะแนนสูงนำโด่ง เกาะกลุ่มกันติดในอันดับต้น ๆ ผลของคะแนนในลักษณะ “บล็อกโหวต” ทำให้อดสงสัยว่าทำไมถึงได้คะแนนสูงมากขนาดนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่บุคคลที่มีชื่อเสียง และเมื่อนำข้อมูลจังหวัดที่มีผู้ได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาจำนวนมากมาพิจารณา ยิ่งทำให้มีข้อสังเกตถึงความเกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ (กานต์ วรรณิตร, ๒๕๖๗)

บทสรุป

จากการศึกษารูปแบบและวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาของต่างประเทศ พบว่า แต่ละประเทศมีรูปแบบของรัฐ ระบบรัฐสภา เหตุผลทางประวัติศาสตร์ การก่อกำเนิดรัฐ ตลอดจนเศรษฐกิจ สังคม และสถานการณ์การเมืองที่แตกต่างกัน แนวคิดการมีวุฒิสภาและรูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาจึงได้สะท้อนความเป็นตัวแทนใน ๓ ลักษณะ

ลักษณะแรก ความเป็นตัวแทนของสมาชิกวุฒิสภาที่มีความยึดโยงกับพื้นที่ หากมีความเป็นตัวแทนของรัฐ มักเป็นประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐรวม เช่น สหรัฐอเมริกา ที่แนวคิดการมีวุฒิสภาเกิดขึ้นจากการประนีประนอม เพราะการมีสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียวที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน ทำให้รัฐขนาดเล็กเสียเปรียบรัฐขนาดใหญ่ จึงต้องมีสภาที่สองหรือวุฒิสภาที่แต่ละรัฐมีสมาชิกจำนวนเท่ากัน รูปแบบและวิธีการได้มาจึงมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน สมาชิกวุฒิสภาจึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐเพื่อคานอำนาจกับรัฐบาลกลาง บทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาจึงมีอำนาจเท่าเทียมกับสภาผู้แทนราษฎร แต่ถ้าสมาชิกวุฒิสภามีความเป็นตัวแทนของท้องถิ่น เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่สมาชิกวุฒิสภาทำหน้าที่เป็นผู้แทนท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยอ้อมผ่านคณะผู้เลือกตั้ง ความเป็นตัวแทนจะมีความเป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกันสูง ขณะเดียวกันหากสมาชิกวุฒิสภาที่มีความยึดโยงกับพื้นที่แต่ไม่ใช่ตัวแทนของท้องถิ่น เช่น ญี่ปุ่น ซึ่งสหรัฐอเมริกาเข้ามาปฏิรูประบบการปกครองภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองให้มีรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างสหราชอาณาจักรกับสหรัฐอเมริกา รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาจึงมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ทั้งระบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ สมาชิกวุฒิสภาจึงสะท้อนความเป็นตัวแทนของพื้นที่ในเขตการปกครอง แต่ไม่ได้มุ่งความเป็นตัวแทนของท้องถิ่น แม้จะมีการแบ่งเขตเลือกตั้งโดยอาศัยเขตการปกครองก็ตาม แต่เป็นไปเพื่อให้ได้ความหลากหลายของกลุ่มคนที่ได้รับเลือกตั้ง อีกทั้งบทบาทอำนาจหน้าที่ถูกจำกัดไม่มีสิทธิออกกฎหมาย

ลักษณะที่สอง ความเป็นตัวแทนของสมาชิกวุฒิสภาที่มีความยึดโยงกับภาคส่วนของสังคม ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ปกครองโดยพระมหากษัตริย์เป็นประมุขหรือเป็นเครือรัฐที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มักกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง เช่น สหราชอาณาจักร มีสภาขุนนางเป็นสภาสูงหรือวุฒิสภา อันเป็นเหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่มีวิวัฒนาการมาจากสภาที่ปรึกษาของกษัตริย์ สมาชิกสภามาจากขุนนางสืบตระกูล ขุนนางศาสนา และขุนนางตลอดชีพ ดังนั้นจึงไม่ได้มีความเป็นตัวแทนของประชาชน หากแต่เป็นตัวแทนของชนชั้นสูงที่แสดงออกถึงอำนาจทางการเมืองเท่านั้น สภาขุนนางจึงถูกวางไว้บนหลักการที่ต้องมีอำนาจอย่างจำกัด และมีอำนาจน้อยกว่าสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน สภาขุนนางจึงทำหน้าที่เพียงส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของสภาสมาชิกให้มีประสิทธิภาพในการผ่านร่างกฎหมายเท่านั้น

ลักษณะที่สาม ความเป็นตัวแทนของสมาชิกวุฒิสภาที่ยึดโยงระหว่างพื้นที่กับภาคส่วนของสังคม ซึ่งมักมีรูปแบบการได้มาของสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นแบบผสมการแต่งตั้งและเลือกตั้ง เช่น ราชอาณาจักรเบลเยียม ที่มีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งของแคว้นต่างๆ และที่มาจากการแต่งตั้งควบคู่กันไป โดยคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งเหมือนกัน ความเป็นตัวแทนจะสะท้อนถึงชนชั้นต่าง ๆ ที่อยู่ภายในประเทศและตอบสนองต่อความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์

จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในต่างประเทศนั้นมีความสอดคล้องกับเหตุผลทางประวัติศาสตร์ สถานการณ์การเมือง และบทบาทอำนาจหน้าที่ กล่าวคือ ถ้ามาจากการเลือกตั้ง จะมีบทบาทอำนาจหน้าที่มาก แต่ถ้ามาจากการแต่งตั้งจะมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ถูกจำกัด เนื่องจากไม่ได้มาจากฐานอำนาจของประชาชน ส่วนสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากแบบผสมระหว่างการแต่งตั้งกับการเลือกตั้ง เป็นเพียงสะท้อนถึงความเป็นตัวแทนของความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์

ดังนั้น รูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาแบบใดจะเหมาะสมกับประเทศไทยนั้น จึงต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับบทบาทอำนาจหน้าที่ หากต้องการให้วุฒิสภามีหน้าที่เป็นเพียงสภาที่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำคำปรึกษาแก่สภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น รูปแบบการได้มาก็อาจจะมาจากการแต่งตั้งหรือสรรหาก็ได้ แต่ถ้าหากต้องการให้วุฒิสภามีหน้าที่เป็นสภาที่ตรวจสอบและถ่วงดุลและคานอำนาจมีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกวุฒิสภาก็ควรมาจากการเลือกตั้งเพื่อมีจุดยึดโยงกับประชาชน แต่ก็จะประสบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาดังที่ปรากฏมาแล้วที่ทำให้สมาชิกวุฒิสภามีสภาพไม่แตกต่างจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ทำให้การเลือกตั้งกลายเป็นจุดอ่อนที่ต้องพึ่งพาฐานคะแนนเสียงจากกลุ่มการเมือง ถูกครอบงำและแทรกแซงจนไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเป็นอิสระ

รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่เหมาะสมกับประเทศไทยจึงต้องไม่ใช่ใช้วิธีการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเช่นเดียวกับสภาผู้แทนราษฎร เพราะจะเป็นปัญหาเหมือนในอดีตที่ผ่านมา อีกทั้งหากเป็นการแต่งตั้งก็จะมีปัญหาที่ขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง แต่เป็นการยึดโยงกับคณะปฏิวัติหรือคณะรัฐประหาร ซึ่งก็จะประสบปัญหาเหมือนในอดีตเช่นเดียวกัน ผู้เขียนยังคงมีความเห็นเช่นเดียวกันกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยใช้ “การเลือก” ที่ไม่ใช่ “การเลือกตั้ง” แต่ยังคงมีจุดยึดโยงกับประชาชน มีการแบ่งกลุ่มความเชี่ยวชาญออกเป็น ๒๐ กลุ่ม เปลี่ยนแนวคิดการเป็น “สภาที่เลี้ยง” ให้เป็น “สภาพลเมือง” ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความหลากหลายอาชีพสามารถนำความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ มาใช้ในสภาที่ประชาชนสามารถเข้าไปทำหน้าที่นิติบัญญัติได้โดยตรงโดยที่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในแง่มุมของบุคคลที่มีประสบการณ์อย่างไม่ถูกเพิกเฉยหรือละเลย เพื่อช่วยให้มีมุมมองที่หลากหลายในการพิจารณาร่างกฎหมายให้เป็นไปอย่างรอบคอบ การให้ผู้สมัครเลือกตนเองโดยตรงแทนการเลือกตั้ง ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนจะต้องไม่ถูกกีดกันจากพรรคการเมืองที่ต้องพึ่งพาฐานคะแนนเสียง เพราะหากใช้การเลือกตั้ง มีความเป็นไปได้สูงที่ประชาชนจะต้องพ่ายแพ้แก่นักเลือกตั้ง ส่วนความไม่ชอบมาพากลที่ถูกแทรกแซงจากการเมือง “จัดตั้ง-บล็อกโหวต-ฮั้ว” ก็เป็นเรื่องที่จะต้องถูกนำมาพิจารณาทบทวนหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เพื่อมิให้การเมืองไทยพ่ายเรืออยู่ในอ่างและติดอยู่กับ “กับดักทางการเมือง” ที่ไม่มีทางออกเหมือนเช่นที่ผ่านมา จะต้องมีการป้องกันการสมยอมและการถูกแทรกแซงจากกลุ่มการเมืองที่ใช้วิธีฉ้อฉลเพื่ออาศัยความได้เปรียบในการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม เป็นวิธีการที่มีขอบด้วยการเอาเปรียบผู้สมัครรายอื่น และทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภาไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่รัฐธรรมนูญหวังไว้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๕ก). *จาเมกา (Jamaica)*. กองลาดินอเมริกา กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ (๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2015e39c306000a154?cate=5d5bcb4e15e39c3060006870>
- _____. (๒๕๖๕ข). *สหรัฐอเมริกา (United States of America)*. กองอเมริกาเหนือ กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ (๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕). สืบค้น ๒๙ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2015e39c306000a13f?cate=5d5bcb4e15e39c3060006870>
- กานต์ วรฉัตร. (๒๕๖๗). การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๗. *รัฐสภาสาร*, ๗๒(๕) เดือนกันยายน - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (ม.ป.ป.) *เอกสารคำสอน วิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัตติยา ทองทา. (๒๕๖๗). *พจนานุกรม*. สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พจนานุกรม>
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๒). *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คณิน บุญสุวรรณ. (๒๕๖๐). *ศัพท์รัฐสภา*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- จักรกฤษณ์ สิริริน. (๒๕๖๖). *อเมริกาก็มี ส.ว.แต่งตั้ง ความรู้เกี่ยวกับวุฒิสภาสหรัฐ*. SALIKA (๒ มิถุนายน ๒๕๖๖). สืบค้น ๒๙ กันยายน ๒๕๖๗. จาก <https://www.salika.co/2023/06/02/details-about-the-us-senate/>
- दनพร สุปัญญา. (๔ กรกฎาคม ๒๕๖๗). *เลือก สว. ๖๗: เรื่องผิดปกติระหว่างทางกับความหวังในการแก้รัฐธรรมนูญ*. ข่าวการเมืองออนไลน์ The 101.World. สืบค้น ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.the101.world/thai-senate-race-2024/>
- ดิเรก ชัยนาม. (๒๕๕๓). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและเลือกตั้งพิสดาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.
- ดร.กวิทย์ มิ่งขวัญ. (๒๕๖๕). *รัฐสภาไคเอทแห่งชาติประเทศญี่ปุ่น*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพฯ : สำนักภาษาต่างประเทศ กลุ่มงานภาษาญี่ปุ่นและเกาหลี.
- นงา สีนอนันต์วัฒน์. (๒๕๕๓). *ปัญหาที่เกิดจากการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรศักดิ์ อวรรณโณ. (๒๕๕๔). *เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (๒๕๕๙). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ปิยะวรรณ ปานโต. (๒๕๕๒). *อำนาจอธิปไตย*. สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้น ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อำนาจอธิปไตย>
- พนัด ด้ายดีลี. (๒๕๕๙). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการระบบรัฐสภาไทย*. สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- พนารัตน์ มาศนมาตล และภัทระ คำพิทักษ์. (๒๕๖๐). *บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐*. สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้น ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๗ จาก <https://www.wiki.kpi.ac.th>
- มานิตย์ จุมปา. (๒๕๔๓). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ (ความรู้เบื้องต้น)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติธรรม. น.๑๖
- วัชรพล โรจนวรวัฒน์. (๒๕๖๐). *รูปแบบวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่เหมาะสมกับอำนาจหน้าที่วุฒิสภาแห่งราชอาณาจักรไทย*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วัชรพร ยอดมิ่ง. (ม.ป.ป.). *วุฒิสภา*. สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้น ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=วุฒิสภา>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (๒๕๖๔). *รัฐสภากลางเบลเยียม*. (๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/รัฐสภากลางเบลเยียม>
- _____. (๒๕๖๖). *ระบบรัฐสภา*. (๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๖). สืบค้น ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ระบบรัฐสภา>
- _____. (๒๕๖๗ก). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๖๐*. (๒ มิถุนายน ๒๕๖๗). สืบค้น ๙ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>
- _____. (๒๕๖๗ข). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐*. (๑๗ กันยายน ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๘ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>
- _____. (๒๕๖๗ค). *สภาขุนนาง*. (๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/สภาขุนนาง>
- _____. (๒๕๖๗ง). *ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา*. (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อประธานาธิบดีสหรัฐ>
- _____. (๒๕๖๗จ). *ประเทศอิสราเอล*. (๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ประเทศอิสราเอล>
- _____. (๒๕๖๗ฉ). *ประเทศปาปัวนิวกินี*. (๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ประเทศปาปัวนิวกินี>
- _____. (๒๕๖๗ช). *รัฐสภาฝรั่งเศส*. (๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/รัฐสภาฝรั่งเศส>

- วิชัญ เครืองาม. (๒๕๓๐). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ.
- สมชาย แสงวงการ. (๒๕๖๕). *รูปแบบและวิธีการได้มาสมาชิกวุฒิสภาที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย*.
 ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (๒๕๔๓). *การเมืองอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- สุภษฎ์ชัย เอนกเวียง. (๒๕๕๗). *ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมของข้าราชการตำรวจ*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
 หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๒ วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา
 สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สำนักข่าว Lanner. (๒๕๖๖). *สำรวจประเทศไหนในโลกที่เป็นสภาเดียว ไม่มี สว.* ข่าวออนไลน์ (๘ มีนาคม
 ๒๕๖๖). สืบค้น ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.lannernews.com/03082566-01/>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๖๑). *สรุปผลงานสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๖๐-๒๕๖๑*.
 กรุงเทพฯ: บริษัททำไทย เพรส จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๕). *พิพิธภัณฑน์รัฐสภา เล่าเรื่องการเมืองการปกครองไทย*.
 ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕). กลุ่มงานพิพิธภัณฑน์และจดหมายเหตุ. สืบค้น ๙ กันยายน ๒๕๖๗ จาก
<https://parliamentmuseum.go.th/constitution/constitution-4-2490.html>
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (๒๕๔๗). *ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ*.
 รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ ๓. ในโอกาสการสถาปนา
 ศาลรัฐธรรมนูญ ครบรอบ ๖ ปี. วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๗. กรุงเทพฯ: บริษัท พี. เพรส จำกัด
- สุทธิรา ชมเจริญ. (๒๕๖๗). *ระบบรัฐสภา ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. สำนัก
 ประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗). สืบค้น ๓ กันยายน ๒๕๖๗
 จาก <https://www.senate.go.th/view/386/รายละเอียดข่าว/Navigator/118/TH-TH>
- เสมียนอารีย์. (๒๕๖๗). *ที่มาและอำนาจ สว. อังกฤษ-อเมริกัน เลือกตั้งอำนาจมาก แต่งตั้งอำนาจน้อย*.
 บทความประวัติศาสตร์ ในศิลปวัฒนธรรม. (๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒). สืบค้น ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๗
 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_29423
- หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ. (๒๕๖๗). *คุยกับ ๓ สว.จากบุรีรัมย์ เมื่อเขาบอกว่า “สีน้ำเงิน” ยึดวุฒิสภา*.
 ข่าวการเมืองออนไลน์ บีบีซีไทย. (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗). สืบค้น ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๗ จาก
<https://www.bbc.com/thai/articles/c725r1k30ddo>
- หยุด แสงอุทัย. (๒๕๑๑). *คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. ๒๕๑๑) เรียงมาตราและ
 คำอธิบายรัฐธรรมนูญทั่วไปโดยย่อ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- _____. (๒๕๒๖). *คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- อำนาจ พรหมอนันต์. (๒๕๓๔). *ระบบสองสภา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

IDEA. (2008). *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Sweden: Trydells Tryckeri AB.

“Capitalism is the astounding belief that the most wickedest of men will do the most wickedest of things for the greatest good of everyone.”

Sir Maynard Keynes

**“ระบบทุนนิยมมีความเชื่ออันน่าอัศจรรย์ที่ว่าคนที่ชั่วร้ายที่สุด
จะกำลังชั่วร้ายที่สุดเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับทุกคน”**

เซอร์ เมย์นาร์ด เคนส์

๑๐๐ ปี มรณกรรมของ ‘วลาดีมีร์ เลนิน’ (Vladimir Lenin) : รัฐในอุดมคติ การปฏิวัติตามลัทธิมาร์กซิสม์ ความเป็นจริงของรัฐสังคมนิยมเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ และอนาคตของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์

โชคชัย สุทธาเวศ*

บทนำ

การสร้างสรรครัฐในอุดมคดีย่อมเป็นเรื่องสมควรเรียนรู้สำหรับผู้ใฝ่หาสังคมที่ประเสริฐสุดสำหรับชาวโลก และในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี มรณกรรมของวลาดีมีร์ อิลิช อุลยานอฟ/วลาดีมีร์ เลนิน (Vladimir Ilyich Ulyanov/Vladimir Lenin) นักปฏิวัติชาวรัสเซียผู้โดดเด่นที่สุดในโลกของการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จึงสมควรที่ชาวโลกและชาวไทยหรือชาวสยามจะได้ทบทวนถึงความพยายามไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ดังกล่าว โดยตรวจสอบกับความคิดว่าด้วยรัฐในอุดมคติและการปฏิวัติสังคมนิยมที่เป็นจริงเพื่อไปสู่สังคมนิยมของสหภาพโซเวียตรัสเซีย รวมทั้งการพิจารณาถึงอนาคตของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน และข้อคิดสำหรับประเทศไทยในอนาคต

บทความชิ้นนี้จึงต้องการตอบคำถามต่อไปนี้ มุมมองเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติดีลักษณะเช่นไรบ้าง การปฏิวัติสังคมนิยมตามลัทธิมาร์กซิสม์มีเป้าหมายอะไรและด้วยวิธีการเช่นไร เลนินดำเนินการ

* อาจารย์ และประธานหลักสูตรดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และอาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและผู้ทรงคุณวุฒิทางการวิจัย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (อาทิ รัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง นิติศาสตร์ แรงงานสัมพันธ์ สวัสดิการสังคม สหกรณ์ ศาสนา การพัฒนาระหว่างประเทศ) รวมทั้งที่ปรึกษาของหน่วยงานราชการด้านแรงงานและมาตรฐานสากลด้านแรงงาน ฯลฯ

ปฏิวัติสังคมนิยมอย่างไร อะไรคือความสำเร็จและความผิดพลาดของการปฏิวัติรัสเซียตามแนวคิดคอมมิวนิสต์ และรัฐสังคมนิยมเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพที่เกิดขึ้นมาแล้วในทางที่เป็นจริงในสหภาพโซเวียตเป็นเช่นไร อนาคตของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์น่าจะและควรจะเป็นเช่นไรต่อไป และคนไทยเองควรจะนำพาประเทศของเราไปในทิศทางใดเมื่อพิจารณาจากบทเรียนของการปฏิวัติรัสเซียและแบบอย่างของสังคมนิยมในอุดมคติต่างๆ

มุมมองเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติ

รัฐในอุดมคติมีความหลากหลายในจุดเน้นของการนำเสนอ โดยอาจเป็นรัฐอุดมคติในมุมมองทางศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม อย่างใดอย่างหนึ่งหรือประสมประสานกัน ชิ้นงานที่โดดเด่นว่าด้วยรัฐในอุดมคติ เช่น “โลกสมัยพระศรีอริยเมตไตรย” รัฐในอุดมคติของนักปรัชญากรีก “ยูโทเปีย” (Utopia) สังคมนิยมอุดมคติแบบสหกรณ์นิยม (Cooperative socialism) และรัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communist state/ State communism) และรัฐสวัสดิการ เป็นต้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. โลกสมัยพระศรีอริยเมตไตรย

“โลกสมัยพระศรีอริยเมตไตรย” เป็นยุคในอนาคตสมัยที่พระศรีอริยเมตไตรยเป็นพระพุทธเจ้า อันเป็นโลกในอุดมคติตามพุทธศาสนา โลกดังกล่าวนี้ทำนายกันว่าจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมนมนุษย์ในปัจจุบันมีความเสื่อมทรามลงไป ทั้งในทางวรรณและอายุ กระทั่งอายุขัยของมนุษย์ก็ลดน้อยลงๆ เหลือประมาณ ๑๐ ปี มนุษย์มีความเสื่อมทรามลงในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เกิดมิคสัญญีที่มนุษย์ฆ่าล้างผลาญกันอย่างป่าเถื่อน^๑ หลังจากนั้นผู้รอดชีวิตด้วยการหลบซ่อนในสถานที่ที่ปลอดภัย จึงได้ทบทวนความดีความชั่วของผู้คน และปรับตัวความเป็นมนุษย์ใหม่ให้มีความรักความเมตตาที่แท้จริงที่จะช่วยกันทำความดีแก่กันและกัน จนทำให้มนุษย์กลับมามีอายุยืนยาวขึ้นๆ จนถึง ๘๐,๐๐๐ ปี และพระศรีอริยเมตไตรยผู้ทรงเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ห้าคือองค์สุดท้ายในภัททกัปก็จะอุบัติขึ้นพร้อมกับสังกมอุดมคติดังกล่าวนี้

แม้ว่าพระไตรปิฎกของพุทธศาสนาจะมีการกล่าวถึงพุทธพจน์ในเรื่องยุคพระศรีอารีย์ และชนชาวสยามโบราณได้รับเอาพุทธศาสนาจากอินเดียมาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๓ ประกาศเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ รวมสุวรรณภูมิด้วยนั้นแล้วก็ตาม สภาพสังกมอุดมคติแห่งพระศรีอริยเมตไตรย (เมตไตรย) หรือยุคพระศรีอารีย์นั้น กลับปรากฏในรูปวรรณกรรมให้คนทั่วไปเรียนรู้ได้ในงานแต่งชื่อเตภูมิกถา (ชื่อใหม่ – ไตรภูมิพระร่วง) ที่พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ (พระยาสิทธิเทวปฏิบาล)

^๑ ในพระสูตรดังกล่าว พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงสภาพวิกฤตปัญหาของมนุษย์ในสมัยนั้นว่า ”ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ ๑๐ ปี เขาจักไม่มีจิตคิดเคารพ ยำเกรงว่า นี่แม่ นี่นา นี่พ่อ นี่อา นี่ป้า นี่ภรรยาของอาจารย์ หรือว่านี่ภรรยาของท่านที่เคารพทั้งหลาย สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เปรียบเหมือนแพะ ไก่ สุนัขบ้าน สุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ ๑๐ ปี สัตว์เหล่านั้นต่างก็จักเกิดความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดจะฆ่าอย่างแรงกล้าในกันและกัน มารดากับบุตรก็ดี บุตรกับมารดาที่ดี บิดากับบุตรก็ดี บุตรกับบิดาก็ดี พี่ชายกับน้องหญิงก็ดี น้องหญิงกับพี่ชายก็ดี จักเกิดความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดจะฆ่ากันอย่างแรงกล้า นายพรานเนื้อเห็นเนื้อเข้าเกิดความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดจะฆ่าอย่างแรงกล้าฉันใน เหมือนกัน ฯ” ใน พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๓ ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, ๓. จักกวัตติสูตร (๒๖) สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๗ ใน <https://84000.org/tipitaka/read/v.php?B=11&A=1189&Z=1702>

กษัตริย์แห่งกรุงศรีสัตนาคนาน้อยสุโขทัยผู้ศรัทธาพุทธศาสนาอย่างสูงยิ่ง และมีจินตนาการเพื่อสังคมสันติสุขอย่างล้ำลึก โดยทรงแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๖ หนังสือเล่มนี้ประมวลจากคัมภีร์ต่างๆ ๓๐ คัมภีร์ และกล่าวกันว่า เป็นวิทยานิพนธ์เล่มแรกของไทย (สยาม) (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕, กรมศิลปากร “เรื่องไตรภูมิภูมิกถา” ใน [https://www.finearts.go.th/promotion/view/22416-\(25-9-2567\)](https://www.finearts.go.th/promotion/view/22416-(25-9-2567)) และ นิรมล ทัพเพช, ๒๕๒๔)

ในฎีกามหาเวทสูตร ในพระคัมภีร์อนาคตวงศ์ ในอรรถกถาอนาคตวงศ์ และในวรรณกรรมพระมาลัย ล้วนกล่าวถึงสังคมในอุดมคติดังกล่าวนี้ แต่ก่อนหน้านั้นปรากฏในพระไตรปิฎกในจักกวัตติสูตร (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๗/๗๘-๗๙) ได้พรรณนาสภาพพุทธรัฐในสมัยอนาคตนั้น ในส่วนหนึ่งว่า “โลกในยุคนี้จะมีแต่ความสงบสุข... คือ ไม่มีเรื่องที่จะเดือดร้อน ทุกคนมีความพอใจในความเป็นอยู่ ไม่มีการเบียดเบียนกัน จนกล่าวได้ว่านอนไม่ต้องปิดประตูก็ได้ หมายความว่า เรื่องลักขโมย คนร้าย ไม่ต้องกลัว เพราะทุกคนล้วนเป็นคนดีเหมือนกันหมด ไม่มีคนพาลสันดานหยาบ จนกระทั่งว่า ลงจากบ้านก็จำกันไม่ได้ว่า ใครเป็นใคร เพราะมันดีเหมือนกันหมด สวยเหมือนกันหมด สุภาพเหมือนกันหมด จนจำกันไม่ได้ ต่อเมื่อกลับเข้าสู่บ้านของตนแล้ว จึงจำกันได้เมื่อต้องการอะไรก็ได้หมด มีต้นไม้พิเศษเรียกว่า “กัลปพฤกษ์” อยู่ทุกทิศ ต้องการอะไรก็ไปสอยเอาที่ต้นไม้นั้น ทุกอย่างสะดวกสบาย แม้การคมนาคมก็กล่าวว่า น้ำในแม่น้ำไหลลงข้างหนึ่งไหลขึ้นข้างหนึ่ง เพื่อสะดวกแก่ผู้โดยสารเรือ สรุปลงแล้วก็คือ “ไม่มีความทุกข์” (กรมศิลปากร, ๒๕๓๕, อ้างในพระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี และจันทร์สม์ ตาปูลิง, ๒๕๖๑: ๓๖ และ ดาวเด่น ศิลปานนท์. กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมศิลปากร “พระศรีอารยเมตไตรย จะมาอุบัติเมื่อใด” ใน <https://www.finearts.go.th/promotion/view/๒๗๓๒๒-พระศรีอารยเมตไตรย-จะมาอุบัติเมื่อใด>, และ อินทร์วงศ์ อิสสรภาณี และจันทร์สม์ ตาปูลิง, ๒๕๖๑: ๓๕-๔๕)

สภาพสังคมในยุคที่พระศรีอารยเมตไตรยเป็นพระพุทธเจ้า ผู้คนจะมีความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน มีความรัก และความเมตตาต่อกันและกัน ฉะนั้น หากใช้ปัญญาพิจารณา โลกพระศรีอารยเมตไตรยก็สามารถจะเกิดขึ้นได้ แม้แต่ในปัจจุบัน เมื่อมนุษย์ทั้งโลกมีความรักต่อผู้อื่น อุดมการณ์โลกพระศรีอารยเมตไตรยสนับสนุนอยู่ด้วยสิ่งที่ดีทั้งหลายในสังคม ผู้คนมีสุขภาพจิตดี สุขภาพกายดี มีพระรัตนตรัย และห่างไกลจากอันตรายทั้งหลาย อันได้แก่อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ เป็นต้น (พุทธทาส, ๒๕๔๓ อ้างในพระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี และ จันทร์สม์ ตาปูลิง, ๒๕๖๑: ๔๐ และ ๔๓)

ยุคพระศรีอารยเมตไตรยจึงเป็นยุคสมัยแห่งอนาคตของรัฐแห่งความรัก ความเมตตา การไร้ความเบียดเบียน และการกระทำที่รุนแรงต่อกัน โดยมนุษย์ยังต้องอาศัยศาสนา หรืออย่างน้อยหลักการร่วมเสมือนศาสนา สำหรับเป็นแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อสร้างสังคมประเสริฐดังกล่าวโดยสันติวิธี

๒. สังคมอุดมรัฐตามอุดมคติของนักปรัชญากรีก

รัฐในอุดมคติ (Ideal state) ในข้อนี้ เป็นการนำเสนอในทางปรัชญาการเมืองจากโลกตะวันตก นำโดยนักปรัชญากรีกโบราณสองคนสำคัญ คือ เพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) ผ่านบทสนทนาสะท้อนธรรมชาติของมนุษย์ การแสดงเหตุผลและข้อเท็จจริงประกอบ รวมทั้งการเสนอการปกครองในรูปแบบต่างๆ และยืนยันการปกครองที่เห็นว่าดีที่สุด เช่น ในงาน “Republic” (นครรัฐ/อุดมรัฐ/อุดมรัฐ) ของเพลโต และงาน “Politics” ของอริสโตเติล นับว่าเป็นงานที่ยังทรงคุณค่าจนปัจจุบันนี้ งานวิชาการในระยะหลังๆ จึงมักสืบย้อนกลับการถกเถียงไปถึงต้นตำรับก่อนสมัยคลาสสิกนี้

รัฐในอุดมคติของกรีกโบราณที่มีผลต่อความคิดในการสร้างรัฐและระบบการเมืองอันควรของชาวยุโรปที่สืบทอดมากระทั่งทุกวันนี้ มีจุดเริ่มสำคัญจากทฤษฎีการเมืองในระดับรากฐาน เกิดขึ้นในอาณาจักรกรีกโบราณ สาธยายโดยเพลโต (๔๒๗ - ๓๗๔ BCE) เจ้าของสถาบันหรือโรงเรียนอคาเดมี (Academy) ในกรุงเอเธน ลูกศิษย์ของโสเครตีส (Socrates) เพลโตในงานเขียน “อุดมรัฐ” (Republic) (Plato, Lee (trn.) ๒๐๐๗) (โดยส่วนใหญ่นำเสนอในรูปงานเขียนที่เป็นการสนทนาแบบวิภาษวิธี^๖ ระหว่างเขากับโสเครตีส โดยมีตัวละครอื่นๆเข้ามาเสริม) เขานำเสนอถึงสามกลุ่มคนหรือชนชั้นในรัฐคือ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ (หรือทหาร) และผู้ผลิต (เช่น เกษตรกรและช่างฝีมือ) การอยู่ร่วมกันของผู้คนเหล่านี้ต้องแบ่งหน้าที่โดยไม่ก้าวก่ายกัน และควรอยู่ในรัฐด้วยความยุติธรรมเป็นหัวใจสำคัญในรัฐแห่งสาธารณชน การยึดมั่นในความดี การแสวงหาความจริง การมีความสามัคคีกันของผู้คน การให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่พลเมืองอย่างเหมาะสม การไม่ให้คุณค่ากับครอบครัวและการมีทรัพย์สินส่วนบุคคล แต่ให้คุณค่ากับการกระทำภายในรัฐที่ตอบสนองความต้องการของสังคมมากกว่า รวมถึงผลประโยชน์ของรัฐอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

เพลโตจำแนกการปกครองออกเป็นรูปแบบตามที่เขาพบเห็นกันในสมัยนั้น คือ การปกครองโดยกลุ่มผู้ทรงเกียรติ (มักจะเป็นคนรวย) (Timocracy) การปกครองโดยคนส่วนน้อย (Oligarchy) การปกครองโดยประชาชนหรือประชาธิปไตย (Democracy) และการปกครองโดยทรราช (Tyranny) แต่กระนั้นเขาก็มิได้ศรัทธารูปแบบหรือตัวแบบ (Form) ของการปกครองเหล่านี้ แต่กลับเห็นว่า การปกครองที่ดีที่สุดต้องเป็นการปกครองที่นำโดยกษัตริย์ที่เป็นนักปรัชญา (Philosopher king) หรือ “ปรัชญาภิวัตริย์” และกษัตริย์ต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอำนาจ แต่เป็นผู้ชี้นำทิศทาง (Navigator) จึงจะทำให้ประชาชนในนครรัฐมีชีวิตที่ดี (Good life) เพราะกษัตริย์นักปรัชญาจะมีความเป็นปัญญาชนผู้มีความยุติธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความรู้และความสามารถ (Rob Colson, 2013: 34 – 39)

ลูกศิษย์ของเพลโต คือ อริสโตเติล (๓๘๔ – ๓๒๒ BCE) ผู้ที่ไปเรียนหนังสือกับเพลโตในสถาบันอคาเดมี และต่อมาหลังจากเพลโตเสียชีวิต อริสโตเติลก็ตั้งโรงเรียนหรือสถาบันขึ้นใหม่ชื่อ ไลเซียม (Lyceum) แม้ว่าเพลโตจะยอมรับเรื่องการเมืองและการแสวงหาชีวิตที่ดีสัมพันธ์กัน แต่กลับมองไม่เหมือนอาจารย์ไปทั้งหมด และนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่สำคัญๆหลายประการ เขาเห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์การเมือง (Political animal) รวมตัวกันเป็นหน่วยสังคม (Social units) และต้องอาศัยการเมืองการปกครองร่วมกัน และตามที่กล่าวแล้วว่า เพลโตเสนอแบ่งการเมืองออกเป็น ๔ แบบ แต่ศิษย์รัก

^๖ วิภาษวิธี (Dialectic) ของนักปรัชญากรีกสมัยนั้น คือ การสนทนาเชิงถกเถียงระหว่างกันของผู้ร่วมสนทนาที่มีการตั้งคำถามหรือสมมติฐานที่ไม่ใช่เรื่องธรรมดาหรือพื้นๆ แต่ในแบบที่ยากๆและลึกซึ้ง ให้ขบคิดและโต้แย้งในทางปัญญา อาจมีการสาธยายถึงสภาพเหตุการณ์หนึ่งๆหรือบางเรื่องที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอทางเลือกต่อการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจที่ชวนใคร่ครวญ การถาม-ตอบคำถามไป-มาอย่างสืบเนื่อง และการแสดงคำตอบและหรือการสรุปพร้อมการให้เหตุผล (ที่นักปราชญ์เห็นว่าถูกต้องในทางปัญญาและความจริง) ต่อมาฟรีดริช เฮเกิล (Friedrich Hegel) นักปรัชญาเยอรมันในสมัยหลัง สรุปกระบวนการดังกล่าวนี้ให้กระชับเป็นสามคุณลักษณะของระบบการคิดกับการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ บทเสนอ-บทแย้ง-บทสังเคราะห์ (Thesis-Antithesis-Synthesis)

เสนอให้เห็นอย่างซับซ้อนกว่าเป็น ๖ แบบ หรือสายพันธุ์ (Species) ดังตาราง “การจัดแบ่งการปกครอง ๖ แบบ ของอริสโตเติล” (Colson 2013: 42–43)

การจัดแบ่งการปกครอง ๖ แบบ ของอริสโตเติล

	การปกครอง โดยคนเพียงคนเดียว (Rule by single person)	การปกครอง โดยคณะบุคคลจำนวนน้อย (Rule by selected few)	การปกครอง โดยคนส่วนมาก (Rule by the many)
รัฐบาลปกติ	ระบบกษัตริย์ (Monarch)	คณาธิปไตยของขุนนาง ชั้นสูงที่มีคุณธรรม (Aristocracy)	การปกครองของคน ส่วนมากเพื่อประชาชน ทุกคน (Polity)
รัฐบาลที่ทุจริต	ทรราช (Tyranny)	อภิชนาธิปไตยของชน จำนวนน้อยที่ฉ้อฉล (Oligachy)	การปกครองในนามคน ส่วนใหญ่/ประชาธิปไตย (Democracy)

ภายใต้สภาพแห่งอำนาจในสังคมอันเกี่ยวพันกันระหว่าง “คนหนึ่งคน (single person)” “คนจำนวนน้อย (selected few)” และ “คนจำนวนมาก (many)” ที่เขาจำแนกไว้ อริสโตเติลเห็นว่าการปกครองโดยคนส่วนมากเพื่อประชาชนทุกคน (Polity) ดีที่สุด แม้ประชาธิปไตย (Democracy) ก็ยังเป็นการปกครองที่ทุจริต และเห็นว่าในการปกครองแบบยึดถือโดยคนส่วนใหญ่ นั้น ประชาชนมิใช่เพียงแต่เลือกผู้แทน แต่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนในระบบการเมืองก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ผลผลิตของการเมืองที่คาดหวัง คือ ประชาชนต้องมีคุณธรรม (Virtuous life) และพบกับชีวิตที่ดี (Good life) (Colson 2013: 40–43) ซึ่งชีวิตดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะประการหลังนั้น Aristotle เห็นว่าย่อมเกี่ยวข้องกับการมีทรัพย์สิน (Property) การหาเงินมาใช้จ่าย (Money making) ในครัวเรือน (Household) ผ่านการซื้อขายสินค้าในตลาด (Market) ด้วย ฉะนั้นการเมืองต้องจึงเข้าไปดูแลเรื่องเหล่านี้แก่ผู้คนในสังคม (O’Neill, 1993: 168-181 และ โชคชัย สุทธาเวช, ๒๕๖๐)

๓. สังคมในอุดมคติแบบ “ยูโทเปีย”

สังคมในอุดมคติแบบ “ยูโทเปีย” (Utopia) เขียนโดย Thomas More นักกฎหมาย องค์กร และนักบุญชาวอังกฤษผู้ศรัทธาในคริสต์ศาสนาแบบดั้งเดิม (คาทอลิก) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๕๑๖ (พ.ศ. ๒๐๕๙

รัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร) อาณาจักรอยุธยาของสยาม) นับเป็นงานจินตนาการเชิงปรัชญาการเมืองที่นำเสนอสถานที่ในจินตนาการแห่งความสมบูรณ์แบบของสรรพสิ่งในสังคม มอร์นำเสนอสังคมในอุดมคติในรูปแบบนิยายที่พรรณนาความถึงนักเดินทางชื่อ ราฟาเอล ไฮธโลเดย์ (Raphael Hythloday) ว่าเป็นผู้แสวงหาดินแดนและความคิดใหม่ จนในที่สุดก็ค้นพบสังคมเกาะที่จัดระเบียบตามหลักการที่พิเศษแตกต่างอย่างยิ่งจากระบบการเมืองของรัฐในยุโรปในสมัยนั้น

หน้าปกหนังสือ *Utopia* ของโทมัส มอร์ ที่มา: <https://ibrahimcanerdogan.medium.com/%C3%BCtopya-kitap-i%CC%87ncelemesi-453484978485> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๗

สาระสำคัญของหนังสือเพื่อสังคมในอุดมคติเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ การวิพากษ์วิจารณ์สังคมยุโรปในสมัยนั้น โดยกล่าวถึงปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่รุ่มร่าญยุโรปในศตวรรษที่ ๑๖ โดยเฉพาะในอังกฤษ มอร์วิพากษ์วิจารณ์ความอยุติธรรมและความไม่เท่าเทียมในสังคม เช่น การขับเคื้อนปิดกั้นอาณาเขต ซึ่งทำให้ชาวนาต้องอพยพออกจากที่ดินสาธารณะ และการลงโทษอาชญากรชั้นต่ำอย่างรุนแรง และเขาเน้นย้ำถึงการทุจริตของสถาบันกษัตริย์ นักบวช และขุนนาง

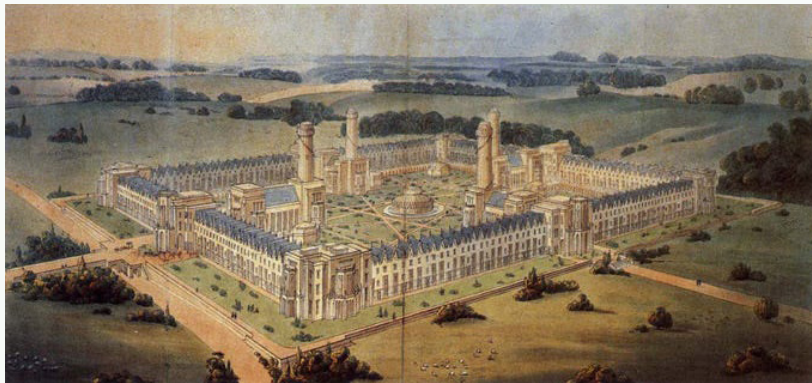
ส่วนที่ ๒ คำพรรณนาเกี่ยวกับสังคมในอุดมคติ บรรยายถึงสังคมที่มีความสามัคคี ความเสมอภาค และความยุติธรรม ลักษณะสำคัญของสังคมในอุดมคติดังกล่าว ได้แก่ ๑) ความเป็นเจ้าของร่วมกัน (คือ การไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว สินค้าทั้งหมดถูกเก็บไว้ในโกดังส่วนรวมและผู้คนสามารถขอสิ่งของที่ต้องการได้ นับเป็นการจัดความโลภและความยากจน ๒) งานและการพักผ่อน (ทุกคนทำงาน แต่จำกัดไม่เกินวันละ ๖ ชั่วโมง ทำให้ชาวอุดมคติมีเวลาว่างเพียงพอสำหรับทำกิจกรรมทางปัญญาและพัฒนาตนเอง) ๓) ความเท่าเทียมทางสังคม (ไม่มีชนชั้น และไม่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างคนรวยกับคนจน ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและการดูแลสุขภาพได้) ๔) การยอมรับทางศาสนา (ยึดหลักพหุศาสนา อนุญาตให้ผู้คนเคารพบูชา

ได้อย่างอิสระ แม้ว่าจะมีความเชื่อร่วมกันในพลังศักดิ์สิทธิ์เพียงหนึ่งเดียวก็ตาม) ๕) โครงสร้างทางการเมือง (รัฐบาลในรูปแบบประชาธิปไตยที่มาจากการเลือกตั้ง โดยเจ้าหน้าที่ได้รับเลือกจากประชาชน ผู้ปกครองได้รับเลือกตามภูมิปัญญาและความซื่อสัตย์ ๖) อาชญากรรมและการลงโทษ (เน้นที่การฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ อาชญากรถูกบังคับให้ทำงานเพื่อชุมชนเพื่อชดใช้การกระทำผิด)

สังคมนิยมยูโทเปียของมอร์ได้กระทำการวิจารณ์สังคมนิยมยุโรปในยุคนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความอยุติธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ การเสียตื้อและการประชดประชัน มีนัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่อาจดูสุดโต่งเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพสังคมนิยมอื่น ๆ จึงเป็นสังคมนิยมในอุดมคติที่เมื่อเทียบเคียงกับความจริงแล้ว ก็ไม่มีที่ใดในโลก แต่ยูโทเปียก็สะท้อนความคิดที่กระตุ้นความคิดเกี่ยวกับการปกครอง ความยุติธรรมในสังคม และสภาพความเป็นอยู่และการทำงานของมนุษย์ ไม่ไกลนักจากโลกแบบพระศรีอาริย์ของพุทธศาสนา

๔. สังคมนิยมอุดมคติแบบสหกรณ์นิยม

เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยเริ่มแรกของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ สถานประกอบการอุตสาหกรรมทุนนิยมสมัยนั้นมุ่งเน้นการผลิตที่ใช้แรงงานอย่างหนัก โดยเฉพาะแรงงานเด็กต้องออกจากบ้านมาทำงานด้วยชั่วโมงการทำงาน ๑๐-๑๕ ชั่วโมงต่อวัน เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว นักสังคมนิยมจำนวนหนึ่งจึงพยายามเคลื่อนไหวให้เกิดการจัดการสังคมนิยมใหม่ในรูปแบบสหกรณ์ โดยนักสหกรณ์ในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี เป็นผู้ผลักดันที่สำคัญ นักสหกรณ์เหล่านี้ได้แก่ โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen) ชาร์ลส์ ฟूरियร์ (Charles Fourier) อองรี เดอ แซ็งต์-ซิมง (Henri Saint-Simon) นักสังคมนิยมในอุดมคติเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเหตุผลนิยมแห่งยุคความรุ่งเรืองทางปัญญา (Age of Enlightenment) ที่ส่งเสริมแนวคิดที่ว่าสังคมนิยมสามารถปรับปรุงมนุษย์ให้ดีขึ้นได้โดยใช้เหตุผลและความก้าวหน้า และการใช้ปัญญาแสวงหาความสมบูรณ์แบบของสังคมนิยม (Fourier, 1857 และ Manuel, 1979)

ชุมชนสหกรณ์ที่เมืองนิวลันาร์ค สก็อตแลนด์ สหราชอาณาจักร จัดสร้างโดยโรเบิร์ต โอเวน ที่มา:
<https://www.newlanark.org/introducing-robert-owen> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๓

สังคมนิยมอุดมคติในแบบสหกรณ์มีลักษณะสำคัญๆ เมื่อพิจารณาในภาพรวมดังต่อไปนี้

๑) การผลิตทางอุตสาหกรรมอาศัยองค์กรทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

๒) การมีสถานประกอบกิจการที่มีผู้เป็นเจ้าของหลายรายถือหุ้นร่วมกัน และดำเนินงานในรูปแบบประชาธิปไตยของสมาชิกผู้เป็นเจ้าของกิจการนั้นๆ และสหกรณ์เป็นของประชาชนมิใช่เป็นของรัฐหรือประกอบการสหกรณ์เองโดยรัฐ

๓) กิจการสหกรณ์ไม่เน้นกำไรสูงสุด แต่เน้นมีมติความรับผิดชอบทางสังคมควบคู่กับความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

๔) การสร้างชุมชนสหกรณ์ที่พึ่งพาตนเอง จัดการตนเอง และเป็นอิสระจากรัฐ ทั้งในทางสังคมและเศรษฐกิจ และจัดระเบียบการทำงานสหกรณ์ที่มุ่งการจูงใจในการทำงาน การแบ่งปันผลกำไรอย่างยุติธรรม และการมีความสุขในการทำงาน

๕) การวางแผนระบบสังคมอย่างมีความเป็นเหตุเป็นผล ด้วยการทำความเข้าใจจิตวิทยาของมนุษย์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ และเอามาใช้กับการออกแบบการทำงานในโรงงานและในทางสังคม ด้วยความเชื่อว่าอารมณของมนุษย์สามารถนำมาใช้เพื่อจุดประสงค์ในการผลิตสินค้าและบริการได้

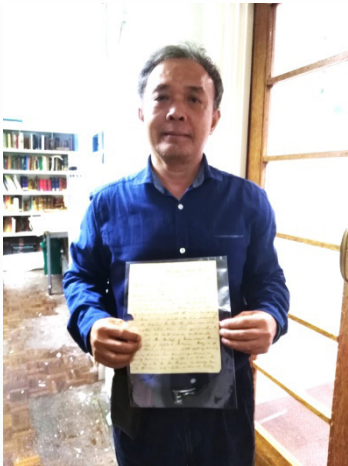
การดำเนินงานสร้างสรรค์สังคมสหกรณ์เป็นไปอย่างมีจินตนาการที่ปฏิบัติได้จริง^๓ และก็มีจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ประกอบสร้าง เช่น โอเวนในฐานะผู้นำคนสำคัญของขบวนการสหกรณ์ได้สังเกตถึงสภาพสังคม สภาพการทำงานและการใช้ชีวิตของคนงานอุตสาหกรรม รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานฝ้ายของเขาเองในนิวลันาร์ก สกอตแลนด์ โอเวนได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ ชั่วโมงการทำงาน และการศึกษา โอเวนอาศัยการสังเกตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ต่อการจัดการโรงงาน และหาวิธีเปลี่ยนแปลงการทำงานอย่างมีเหตุผล และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตและความสุขของคนงาน และสำหรับเด็กๆ แล้ว เขาเน้นการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนสำหรับเด็กๆ ในโรงงานอีกด้วย

ความพยายามของโอเวนในการทดลองและปรับปรุงตัวแบบสังคมนิยมสหกรณ์ในอุดมคติ นอกจากการดำเนินการในโรงงานของตน ดังที่กล่าวที่นิวลันาร์ก (New Lanark) สกอตแลนด์ ซึ่งเป็นแบบอย่างชุมชนสหกรณ์ให้แก่ชาวโลกแล้ว^๔ เขายังดำเนินการผ่านการสร้างชุมชนทดลองอื่น เช่น นิวฮาร์โมนีในอินเดียนา สหรัฐอเมริกา การทดลองที่นิวฮาร์โมนีในอินเดียนาดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จโดยสมบูรณ์

^๓ ดังตัวอย่างหลักการ ๗ ประการ ในอุดมคติของสหกรณ์ร็อคเดิล (Rochdale Society of Equitable Pioneers) ในเมืองร็อคเดิล (Rochdale) (ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๔๔ (พ.ศ. ๒๓๘๗ - ปัจจุบันอายุครบ ๑๘๐ ปี) คือ (๑) สมาชิกเปิดกว้าง (Open membership) (๒) การควบคุมตามระบอบประชาธิปไตย (หนึ่งคนหนึ่งเสียง) (Democratic control (one man, one vote)) (๓) การกระจายส่วนเกินตามสัดส่วนการค้า (Distribution of surplus in proportion to trade) (๔) การจ่ายดอกเบี้ยจำกัดของเงินทุน (Payment of limited interest on capital) (๕) ความเป็นกลางทางการเมืองและศาสนา (Political and religious neutrality) (๖) การซื้อขายเงินสด (Cash trading) (๗) การส่งเสริมการศึกษา (Promotion of education)

^๔ ปัจจุบันเป็นสถานที่มรดกโลกที่ UNESCO ให้การรับรอง และการกระทำทดลองด้วยการปฏิบัติจริงดังกล่าวของโอเวน เข้าข่ายการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ที่เป็นวิธีการวิจัยสำคัญที่ชุมชนนักวิจัยหลากหลายพื้นที่ของโลกพยายามดำเนินการในปัจจุบันนี้

แต่ก็วางรากฐานบนความพยายามในการตรวจสอบทฤษฎีทางสังคมผ่านการดำเนินการในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Owen, 1821 และ Harrison, 1969) และช่วยให้เกิดกระแสการปฏิรูปสังคม ทั้งผ่านการจัดการในโรงงาน การสร้างสรรค์ชุมชน และการออกกฎหมายใหม่ (Owen, 1813 และ Owen, 1821) นับเป็นการอาศัยข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์พื้นฐานสำหรับการวิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยม ทั้งๆที่เขาเองก็เป็นนายทุนเจ้าของโรงงานทอผ้า แต่กลับหลงใหลในระบบสหกรณ์

ผู้เขียนกับจดหมายลายมือฉบับหนึ่งที่โรเบิร์ต โอเวน บิดาขบวนการสหกรณ์โลก เขียนเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ในคราวขับเคลื่อนเพื่อการสร้างสรรค้ขบวนการสหกรณ์ในสหราชอาณาจักร ในช่วง ค.ศ. ๑๘๓๐s - ๑๘๕๐ (พ.ศ. ๒๓๗๓ - ๒๓๙๖) ถ่ายรูป ณ วิทยาลัยสหกรณ์ (Cooperative College) เมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

กล่าวโดยสรุป สังคมนิยมในอุดมคติ (ที่ริเริ่มโดยนักสหกรณ์ในยุโรปในยุคแรกเริ่มของการปฏิวัติอุตสาหกรรม) เป็นสังคมที่ให้คุณค่ากับสถานประกอบการแบบสหกรณ์ การอยู่ร่วมกันในชุมชนพึ่งตนเองที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน การเป็นอิสระปราศจากความเป็นเจ้าของ การกำกับ และการควบคุมของรัฐ การบูรณาการของชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม การลดความละโมภเพื่อทำไรสูงสุดของการประกอบการ และเป็นตัวแบบสังคมในอุดมคติที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ประกอบการวางแผน การทดลอง และการจัดระเบียบและระบบสังคมอย่างมีเหตุผล

๕. รัฐในสังคมอุดมคติแบบคอมมิวนิสต์

สังคมคอมมิวนิสต์พัฒนามาจากหลักคิด “จิตนิยมวิภาษวิธี” (Dialectical Idealism) ของพัฒนาการในทางประวัติศาสตร์สังคมของฟรีดริช เฮเกิล (Friedrich Hegel) ปรัชญาชาวเยอรมันแห่งมหาวิทยาลัยไฮเดลแบร์ก ผู้เป็นอาจารย์ของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และฟรีดริช เองเงิลส์ (Friedrich Engels) (เพื่อนสมัยเรียนมหาวิทยาลัยและนายทุนงานเขียนของมาร์กซ์ในภายหลัง) แต่มาร์กซ์กลับหลักตั้งกล่าวนี้เป็น “วัตถุนิยมวิภาษวิธี” (Dialectical Materialism) เนื่องจากเขาเชื่อว่าสังคมมนุษย์ปรับเปลี่ยนไปที่ละขั้นๆ เพราะปัจจัยทางวัตถุนิยมใช้จิตใจเป็นตัวกำหนดให้สังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยขั้นสุดท้ายคือสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ข้าพเจ้าจึงขอตั้งเป็นปมไว้ว่าสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็เป็นสังคมในอุดมคติแบบหนึ่ง^๕

^๕ ถ้ามาร์กซ์ฟื้นขึ้นมา เขาอาจจะโกรธข้าพเจ้าก็ได้ว่า ทำไมไม่เรียกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่เขาเสนอนั้นว่าเป็นสังคมในอุดมคติด้วย เพราะเขาเห็นว่าสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นสังคมที่ต้องเกิดขึ้นอย่างเป็นจริงแน่ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ในเมื่อข้อเสนอของมาร์กซ์มิได้เป็นวิทยาศาสตร์แท้ ฉะนั้น ทำไมข้าพเจ้าจะจัดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์แบบมาร์กซิสต์ว่าเป็นสังคมในอุดมคติไม่ได้ด้วยเล่า?

รูปปั้นของคาร์ล มาร์กซ์ และฟริดริช เองเงิลส์
ที่มา: <https://pixabay.com/th/photos/คาร์ล-มาร์กซ์-ฟริดริช-เองเงิลส์-454010/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๗

มาร์กซ์และเอนเงิลส์ยืนยันว่า สังคมคอมมิวนิสต์ไม่ใช่สังคมในอุดมคติตามแบบที่นักสังคมนิยมก่อนหน้านี้นำเสนอ พวกเขาทั้งสองดูแคลนอุดมคติของสังคมนิยมแบบสหกรณ์ว่าเป็นของคนชั้นกลางด้วยซ้ำ^๖ แต่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์จะบังเกิดหลังสังคมนิยม ผ่านการปฏิวัติสังคมนิยมตามลัทธิมาร์กซ์ โดยมีเป้าหมายให้เกิดสังคมที่ปราศจากชนชั้น การขึ้นำเช่นนี้ กระทำผ่านการศึกษาและวิเคราะห์โดยมาร์กซ์ และเอนเงิลส์ว่าสังคมมีวิวัฒนาการจากสังคมชุมชนบุพพกาล สังคมทาส สังคมศักดินา และสังคมนิยม ถัดจากนั้นจะต้องเป็นสังคมนิยม และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในที่สุด การไปถึงเป้าหมายดังกล่าวต้องอาศัยวิธีการปฏิวัติสังคมนิยมอย่างรุนแรง โดยนักสังคมนิยมและการร่วมมือกับชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นชนชั้นล่างในสังคม ทำการล้มล้างหรือโค่นล้มระบบทุนนิยมและชนชั้นนายทุนอันน่ารังเกียจให้หมดสิ้นไป โดยระหว่างเส้นทางไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ชนชั้นกรรมาชีพจะต้องสร้างรัฐเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพเพื่อทำหน้าที่ล้มล้างระบบทุนนิยมให้กลายเป็นรัฐสังคมนิยม และพัฒนาขั้นต่อไปสู่รัฐคอมมิวนิสต์อันเป็นสังคมที่ปราศจากชนชั้น (แต่ก็อาศัยและมีเพียงชนชั้นกรรมาชีพเป็นใหญ่ นั่น?) จะเป็นไปได้ก็ด้วยการเกิดขึ้นของความเป็นรัฐที่ค่อยๆ สูญสลายไปด้วย (Marx and Engels, 1948)

มาร์กซ์ไม่ให้คะแนนกับสังคมนิยมอุดมคติแบบสหกรณ์แต่อย่างใด เขาเห็นว่านักสหกรณ์ที่นำเสนอสังคมนิยมเช่นนั้นเป็นพวกพ้อฝัน การสร้างชุมชนสหกรณ์แต่ละแห่งๆ เป็นเรื่องไร้เดียงสา ผู้การเปลี่ยนแปลงอย่างทั้งหมดแบบที่เขาเสนอไม่ได้ ทั้งผู้นำขบวนการสหกรณ์ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญของเงื่อนไขทางวัตถุในพัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์ของสังคมและการต่อสู้ระหว่างชนชั้นที่มีอยู่ และไม่เป็นการโค่นล้มระบบทุนนิยมเพื่อไปสู่สังคมในขั้นที่ดีหรือสูงกว่า แต่เป็นการปฏิรูประบบทุนนิยมเอาไว้เท่านั้น มาร์กซ์กระแนะกระแหนโอเวนว่าทำตัวเหมือนเจ้าของโรงงานในแบบพ่อพระของแรงงาน มีใช้นักปฏิวัติที่ควรจะเป็นแบบเขา มาร์กซ์จึงต่างจากชาวสหกรณ์ตรงที่เขาไม่ให้คุณค่าในทางจริยธรรมและศีลธรรมของสังคมและการทดลองในทางปฏิบัติ โดยการพยายามหักล้างชาวสหกรณ์ด้วยการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์

^๖ ในความเป็นจริงทุกวันนี้ แต่มาร์กซ์และเอนเงิลส์ไม่ได้มองเห็น กลับพบว่า ผู้เป็นสมาชิกที่เป็นเจ้าของสหกรณ์ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก มีทั้งคนชั้นกลาง ชั้นกลาง และชั้นบน

การเปลี่ยนแปลงสังคมจากปัจจัยวัตถุนิยมกำหนดอนาคตประวัติศาสตร์มวลมนุษยชาติที่เป็นวิทยาศาสตร์
ในแบบที่เขาเข้าใจ (ผิด) ^๗

คุณลักษณะสำคัญๆ ของรัฐในอุดมคติแบบคอมมิวนิสต์นั้น ได้ให้วิถีทางในระยะเปลี่ยน
ผ่านไปสู่รัฐคอมมิวนิสต์ ดังนี้

๑) มนุษย์ในสังคมต่างๆ ปรับเปลี่ยนสังคมของตนจากแรงผลักดันทางวัตถุ/เศรษฐกิจ เนื่องจาก
โครงสร้างของความสัมพันธ์ในสังคมกำหนดทุกคนเอาไว้ คือ โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ-โครงสร้าง
ส่วนบน เป็นโครงสร้างหลักของสังคม กล่าวคือ “ฐานทางเศรษฐกิจ” (ความต้องการทางวัตถุและกิจกรรม
ทางเศรษฐกิจในสังคม) กำหนด “โครงสร้างส่วนบน” (สถาบันทางการเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรม)
ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์และเงื่อนไขในระบบเศรษฐกิจในแต่ละประเทศจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง
ในสถาบันและอุดมการณ์ในสังคมของรัฐ

๒) การต่อสู้ระหว่างชนชั้นเป็นเครื่องยนต์ของความก้าวหน้าทางประวัติศาสตร์ และ
ชนชั้นกรรมาชีพจะต้องโค่นล้มชนชั้นกรูมพี (ชนชั้นกลาง) ด้วยสาเหตุของความขัดแย้งที่ไม่สามารถ
ประนีประนอมกันได้ และการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมทุนนิยมที่มีปัญหาระหว่างชนชั้นนายทุนที่เป็นคนชั้นกลาง
ผู้มีสมบัติ และเป็นเจ้าของกิจการ/เครื่องมือการผลิต และควบคุมการผลิต กับชนชั้นแรงงานที่ไม่มีทรัพย์สิน
และไม่มีเครื่องมือการผลิต เพียงแต่อาศัยค่าจ้างเลี้ยงชีพเท่านั้น

๓) การปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพจะต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเนื่องมาจากการเป็น
ปฏิปักษ์กันระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงาน การกดขี่ขูดรีดของนายทุนภายใต้ระบบทุนนิยมที่แสวง
กำไรสูงสุด จึงส่งผลให้เกิดการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพเพื่อโค่นล้มชนชั้นกลางผู้เป็นนายทุนเจ้าของกิจการ
ทั้งหลาย และสถาปนารัฐสังคมนิยมของเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพที่เหล่ากรรมาชีพได้อำนาจมาโดยการ
ปฏิวัติที่รุนแรงโดยอาศัย (กองกำลังติด) อาวุธล้มล้างรัฐบาลเดิมและรัฐแบบเก่า

๔) วิกฤตและการล่มสลายของทุนนิยมเกิดจากการกดขี่ขูดรีดแรงงานและการผลิตเกิน
การว่างงานสูง และแรงงานไม่ทนกับการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน กรรมกรทั่วโลกจึงต้องสามัคคีกันเพื่อ
ล้มล้างระบบทุนนิยม

๕) การหาทางได้อำนาจการเมืองและการปกครองของฝ่ายชนชั้นแรงงานโดยใช้กำลัง
อาวุธ หรือการสนับสนุนทางการเมืองและการปฏิวัติที่รุนแรง หากยังไม่สามารถทำปฏิวัติแบบรุนแรงได้
ก็ให้หาทางได้อำนาจการเมืองผ่านวิธีประชาธิปไตยใช้กันในรัฐสภาไปก่อน การร่วมมือกับนายทุนเพื่อโค่นล้ม
สังคมศักดินาเพื่อปฏิวัติประชาธิปไตย และอาศัยการมีอำนาจการเมืองนั้น ทำลายระบบทุนนิยมและเหล่า
นายทุนที่เลวร้ายๆ ในที่สุด

^๗ เลนินก็ถ้อยตามมาร์กซ์ในการโจมตีสังคมนิยมแบบสหรัษฎว่าเป็นสังคมนิยมในอุดมคติที่ไม่เอาเรื่อง
การพัฒนาการทางวัตถุนิยมประวัติศาสตร์และการต่อสู้ทางชนชั้นมาเป็นสาระสำคัญ ดูงานของเลนิน *The State and
the Revolution: The Marxist Doctrine of the State and the Tasks of the Proletariat in the Revolution.*
(Lenin, Vladimir. State and Revolution. Aziloth Books, London. 2017) และ *What Is To Be Done?* (1902),
in Lenin’s Selected Works. Marxists Internet Archive.

๖) การยุติการกดขี่ขูดรีดแรงงานโดยนายทุนเพื่อยุติการเอากำไรส่วนเกินที่แรงงานทำให้เกิดขึ้น แต่นายทุนเอามันไปอย่างไม่ยุติธรรม จะเป็นไปได้ก็เมื่อแรงงานมีจิตสำนึกทางชนชั้นและมีพรรคปฏิวัติเป็นกลไกที่พึ่งหลักของการทำงานในประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งการมีสันนิบาตคอมมิวนิสต์ (Communist league) ที่เป็นการรวมตัวของผู้ใช้แรงงาน และการประชุมสากลของชาวคอมมิวนิสต์ที่ขาดไม่ได้

๗) การยกเลิกทรัพย์สินส่วนบุคคล ห้ามการซื้อขายสินค้า และกลไกตลาดที่ใช้กันในระบบทุนนิยม แต่ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมหรือการครอบครองทรัพย์สินส่วนรวมร่วมกัน (collective ownership) ในระบบเศรษฐกิจใหม่เช่นนี้ จะทำให้ระบบทุนนิยมล่มสลาย และนำไปสู่ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันของผู้คนในสังคม

๘) การปลุกเร้าสำนึกทางชนชั้น (Class consciousness) เพื่อล้มล้างทุนนิยม ให้เกิดขึ้นแก่เหล่ากรรมกร เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์การต่อสู้ทางชนชั้น สำหรับการสร้างสังคมไร้ชนชั้นที่ผู้คนจะทำงานเพื่อประโยชน์ร่วมกันและปราศจากการกดขี่ขูดรีดแรงงาน แต่ปฏิเสธหลักศาสนาและไม่ให้คุณค่าแก่ครอบครัว

๙) การปราศจากกลไกการตลาดในระบบเศรษฐกิจเพื่อไม่ให้มีการขูดรีดผลประโยชน์ระหว่างแรงงานและนายทุน และผู้ซื้อและผู้ขาย และสนับสนุนการเกษตรกรรมแบบนารวม

๑๐) ความเสื่อมถอยของรัฐภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์จะเกิดขึ้น รัฐจะล่าถอยและแห้งเหือดไปในขณะที่ความแตกต่างทางชนชั้นจะหายไปด้วยเช่นกัน แต่ไม่สามารถทำนายได้ว่ากาลเวลาจะเป็นว่าเมื่อใดเพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยและเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การปฏิวัติในแต่ละสังคม

๖. สังคมในอุดมคติแบบรัฐสวัสดิการ

รัฐสวัสดิการ (Welfare state) สามารถจัดเป็นรัฐในอุดมคติได้ โดยมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป หัวใจของรัฐสวัสดิการคือ การเป็นอยู่ที่ดีหรือความผาสุกของประชาชน (People's well-being) อาจกล่าวได้ว่ารัฐสวัสดิการเกิดขึ้นในที่ต่างๆของโลก ตามอุดมคติของผู้ที่มีบทบาทในนโยบายรัฐ ระบบการเมือง และกฎหมาย เช่น ในประเทศอินเดียสมัยพระเจ้าอโศกประมาณ ๒๐๐ ปี หลังพุทธปรินิพพาน ก็ให้คุณค่าแก่การเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน (รวมถึงการดูแลสัตว์) ด้วยความเมตตาตามหลักศาสนาพุทธ ในประเทศอังกฤษเริ่มจากการมีกฎหมาย Elisabeth Poor Law ค.ศ. ๑๖๐๑ ในเยอรมนีเกิดขึ้นสมัยนายกรัฐมนตรีบิสมาร์คในช่วงทศวรรษที่ ๑๘๘๐s ในคราวที่ประเทศนี้ยังมีระบบกษัตริย์ และกระแสการปฏิวัติเพื่อไปสู่สังคมคอมมิวนิสต์กำลังมีสูงในยุโรป โดยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองการเจ็บป่วยในการทำงานแก่แรงงาน และการดูแลยามชราภาพ เป็นต้น ถัดจากนั้นก็เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพรรคการเมืองตามอุดมการณ์สังคมนิยมประชาธิปไตย (Social democracy) ได้เป็นรัฐบาล ทั้งนี้อุดมการณ์สังคมนิยมประชาธิปไตย (ที่เข้ากันได้กับวิถีแห่งรัฐสวัสดิการ) ก็คืออุดมการณ์สังคมนิยมแบบหนึ่ง รวมทั้งสังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic socialism) ที่ต้องการไปสู่สังคมในอุดมคติแห่งความผาสุกของประชาชนโดยเป็นไปแบบค่อยเป็นค่อยไป หรือในแนวทางการเมืองแบบปฏิวัติรัฐสังคมนิยม โดยปฏิเสธการดำเนินไปแบบปฏิวัติสังคมนิยมด้วยความรุนแรงตามลัทธิมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์

คุณลักษณะสำคัญของอุดมคติแบบรัฐสวัสดิการ

๑) รัฐสวัสดิการเป็นรัฐที่ดำเนินงานตามหลักทางสายกลางระหว่างระบบทุนนิยมที่มุ่งกำไรสูงสุดของเอกชนและระบบสังคมนิยมเพื่อส่วนรวม มีการผสมผสานระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเข้ากับการแทรกแซงของรัฐอย่างเข้มแข็งเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นระหว่างผู้คนในสังคม ความเสมอภาคในโอกาสของการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ สวัสดิภาพที่ดีของประชาชน ด้วยการอาศัยการจัดสวัสดิการด้วยแบบแผนและกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และแม้ว่าจะแบ่งปันเป้าหมายแบบสังคมนิยมในเชิงความเสมอภาคระหว่างผู้คนและการลดความเหลื่อมล้ำในชีวิตความเป็นอยู่ แต่ก็ยังคงความเป็นเจ้าของโดยเอกชนและกรอบทุนนิยมเอาไว้

๒) รัฐสวัสดิการมีจุดมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนมีมาตรฐานการครองชีพขั้นพื้นฐานที่สูง โดยรัฐจะให้หลักประกันแก่ประชาชนในเรื่องสำคัญๆ อาทิ (๑) หลักประกันทางสังคมเพื่อให้ความคุ้มครองต่ออุบัติเหตุที่ไม่สามารถคาดเดาได้ต่อชีวิต และตามวัยของชีวิต (ตั้งแต่เกิดจนตาย) เช่น การเกิด การมีงานทำ การเจ็บป่วย การว่างงาน และการชราภาพ (๒) ความเสมอภาคและความยุติธรรมทางสังคม โดยรัฐจะหาทางกระจายจ่ายแจกผลประโยชน์ในสังคมใหม่ เพื่อลดความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ทางสังคมด้วยการกระจายความมั่งคั่ง (๓) การจัดให้มีบริการพื้นฐานถ้วนหน้า โดยการให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงการมีงานทำ การดูแลสุขภาพ การศึกษา การสนับสนุนรายได้และความแข็งแกร่งของครอบครัว และที่อยู่อาศัย เป็นต้น และ (๔) การส่งเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยการลดผลกระทบทางลบในวัฏจักรเศรษฐกิจผ่านการแทรกแซงของรัฐและด้วยการอาศัยแบบแผนของความมั่นคงทางสังคม (Social security)

๓) การแทรกแซงของรัฐในกิจกรรมสวัสดิการสังคมแก่ประชาชน เช่น การจัดตั้งหน่วยงานการออกกฎหมาย การจัดให้มีแผนและหรือโครงการที่เป็นกิจกรรมสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ รวมทั้งการให้คุณค่าต่อเรื่องเพศสภาพ (Gender) กับการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการโดยไม่เลือกปฏิบัติ

๔) การยังคงรักษาทรัพย์สินส่วนบุคคลและกลไกตลาด แต่มีการควบคุมหรือแทรกแซงกลไกตลาดไม่ให้มีผลกระทบต่อสวัสดิภาพและสวัสดิการของประชาชนมากเกินไป และส่งเสริมการเป็นเจ้าของหรือการควบคุมหรือการกำกับของรัฐ ในภาคกิจกรรมที่จำเป็นแก่ส่วนรวม เช่น สาธารณูปโภคหรือสาธารณสุข อาจเป็นกิจกรรมของรัฐหรือมีการควบคุมอย่างเข้มงวด เพื่อให้แน่ใจว่ามีราคาไม่แพงและมีคุณภาพ

๕) การจัดหาเงินทุนมาใช้จ่ายในทางสวัสดิการสังคม การคุ้มครองทางสังคม และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน เช่น การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า โดยการจ่ายภาษีจะเป็นไปตามระดับรายได้มาก-น้อย (รายได้สูง จ่ายภาษีสูง และรายได้น้อย จ่ายภาษีต่ำ) และรายได้จากแหล่งทรัพยากร เช่น น้ำมันใต้ทะเลของประเทศนอร์เวย์

๖) การดำเนินกิจการของรัฐบาลผ่านวิธีการประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยรัฐสวัสดิการจะดำเนินงานภายใต้กรอบประชาธิปไตยที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และการกระจายความรับผิดชอบในการจัดบริการสวัสดิการสังคมไปยังรัฐบาลหรือหน่วยการปกครองในท้องถิ่นและองค์การประชาสังคม

๗) การสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาสังคม

ผ่านการลงทุนทางสังคมและการใช้จ่ายภาครัฐในระดับสูง^๔ ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ให้คุณค่ากับการลงทุนในรัฐวิสาหกิจที่จำเป็น ธุรกิจเอกชน สหกรณ์ของประชาชน และพยายามรักษาเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจในระยะยาว โดยการส่งเสริมนโยบายสังคม การมีกองทุนเพื่อส่วนรวมในหลายด้าน และการใช้จ่ายของรัฐเพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพสูง ทั้งด้านการศึกษาและสุขภาพในการเข้าทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจ

๘) การส่งเสริมความเข้มแข็งในการรวมตัวและอำนาจการต่อรองของแรงงาน และให้ความสำคัญกับกลไกความร่วมมือเพื่อลดความขัดแย้งหรือการเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างแรงงานและนายทุนผู้ประกอบการในภาคเศรษฐกิจต่างๆ

๙) การส่งเสริมสถานประกอบการแบบสหกรณ์ควบคู่กับธุรกิจเอกชนที่มีไม่มุ่งกำไรสูงสุด แต่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๑๐) การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน องค์การของประชาชน และการดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศลเพื่อสังคม โดยการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกับรัฐบาล

ประเทศรัฐสวัสดิการที่ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน อาทิ นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก ฟินแลนด์ เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร (บางช่วงเวลา)

การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงวิพากษ์ระหว่างรัฐในอุดมคติแบบต่างๆ

รัฐในอุดมคติส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทางเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือส่งเสริมความเป็นรัฐแบบสังคมนิยม สังคมอุดมคติแบบยุคพระศรีอารีย์ แบบนักปราชญ์ชาวกรีก และแบบยูโทเปียของโทมัส มอร์ให้คุณค่าแก่ความรักความเมตตาและความดีความงามในสังคม และการไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว ความเสมอภาคระหว่างผู้คน การกำกับความเป็นส่วนตัวให้อยู่ภายใต้ผลประโยชน์ของส่วนรวม ในขณะที่โครงสร้างสังคมในอุดมคติทางสังคมนิยมแบบสหกรณ์ นอกจากให้คุณค่าแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวแล้ว ก็ได้ปฏิเสธการควบคุมแต่ลดทอนบทบาทกลไกของรัฐ ต้องการอำนาจปกครองตนเอง และการดำรงชีวิตแบบชุมชนนิยมอย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับรัฐสวัสดิการที่ให้คุณค่ากับสหกรณ์ของประชาชนเช่นกัน ซึ่งแตกต่างกับรัฐคอมมิวนิสต์ที่ก็เดินตามรอยสังคมนิยมในอุดมติก่อนหน้าในแง่มุมมองสำคัญ ดังที่รัฐคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ก็คัดลอกเอาสังคมนิยมที่ไม่มีชนชั้น และการไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว แต่ยกให้อยู่ภายใต้ผลประโยชน์ของส่วนรวมแบบที่มอร์เสนอมาก่อนแล้วนั้น ต่างกันตรงที่การต่อสู้ที่รุนแรงระหว่างชนชั้นที่มีอยู่เดิมเพื่อไปสู่รัฐเผด็จการคอมมิวนิสต์ของแรงงานที่มุ่งสู่สังคมนิยมปราศจากชนชั้น การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ที่เข้มแข็งในการควบคุมและกำกับรัฐบาลที่พรรคเป็นเจ้าของและจัดตั้งขึ้นมา เน้นการรวมศูนย์อำนาจ รัฐเป็นเจ้าของกิจการต่างๆ (รวมทั้งสหกรณ์)^๕ เพราะยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แต่ก็มี

^๔ ประเทศรัฐสวัสดิการระดับก้าวหน้าจะใช้งบประมาณด้านสวัสดิการสังคมอย่างน้อยร้อยละ ๒๕ ของงบประมาณประจำปี

^๕ คาร์ล มาร์กซ์ นิยามให้แรงงานเป็นผู้หาเลี้ยงชีพด้วยค่าจ้าง (Wage labour) เขาปฏิเสธต่อการให้แรงงานเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเพราะเท่ากับส่งเสริมระบบทุนนิยม แต่สหกรณ์เป็นการประกอบการธุรกิจที่สมาชิกหรือแรงงานเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต จึงขัดกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์ และเลนินเองหลังปฏิวัติเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๙ (พ.ศ. ๒๔๖๒) สำเร็จ ก็ประกาศนโยบายให้สหกรณ์ที่ประชาชนทำกันอยู่เป็นของรัฐ ไม่สามารถทำอะไรโดยอิสระหรืออย่างเป็นพลการได้

เป้าหมายเป็นรัฐที่ให้คุณค่าแก่ชุมชน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปนารวม) และรัฐจะสูญสลายไปในที่สุด ในขณะที่รัฐสวัสดิการต้องการการพึ่งพาและการแทรกแซงของรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตย มิใช่รัฐเผด็จการกรรมาชีพในการสรรค์สร้างสวัสดิการสังคมแก่แรงงานและประชาชน เพราะมองว่ากลไกของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุเป้าหมายด้านการอยู่ดีกินดีของประชาชน

อย่างไรก็ตามวิถีทางไปสู่สังคมนิยมในอุดมคติแบบต่างๆ ก็มีทั้งโดยสันติและโดยความรุนแรงที่พึ่งพาอาวุธและกำลังทางทหารหรือกองโจรติดอาวุธของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่ารัฐในอุดมคติสมควรอย่างยิ่งที่จะได้อำนาจมาโดยสันติวิธีและดำเนินงานในทางสังคมนิยมที่ประชาชนมีอำนาจกำหนดอนาคตร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย แต่กระนั้นการมีศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมในภายหลังยุคเอ็ดวินและยุคของการเชื่อภูติผีและปีศาจจนทุกกระทั่งในวันนี้ ก็ยังมีความจำเป็นต่อไปเพื่อเป็นเครื่องกำกับความสัมพันธ์ในสังคมในทางศีลธรรมและจริยธรรมร่วมกัน

นอกจากนี้ การเป็นวิทยาศาสตร์ที่มีความสำคัญในรัฐอุดมคติต่างๆ ก็มีความแตกต่างกันมุมมองระหว่างวิทยาศาสตร์แท้และเทียม โดยวิทยาศาสตร์แบบมาร์กซิสต์เป็นวิทยาศาสตร์เทียม (Pseudo science) เพราะตั้งทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution) ในทางวัตถุนิยมประวัติศาสตร์สังคมและทำนายความเป็นไปในอนาคตของรัฐไว้อย่างตายตัว (ว่าต้องเป็นเช่นนั้น เช่นนี้ ไม่มีโอกาสเป็นอื่นได้เลย) แต่ผู้บัญญัติลัทธินี้กลับขัดแย้งในตนเอง (Paradox) ที่เสนอวิถีแห่งการปฏิวัติสังคม (Revolution) อย่างฉับพลันและรุนแรงแบบเลือดต้องล้างด้วยเลือด เพื่อออกจากสังคมนิยมไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และไม่สามารถแก้ไขทฤษฎีของมาร์กซ์ที่มีแง่มุมที่ผิดพลาดใดๆ ได้ ดังเช่นที่กล่าวว่า การล่มสลายของทุนนิยมและการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพจะต้องเกิดขึ้นจริง เมื่อพัฒนาการของทุนนิยมมีในระดับสูง

แต่เมื่อการทำนายเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจริงตามที่คาดไว้ (เช่น การปฏิวัติสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรปโดยส่วนใหญ่ล้มเหลว การไม่เกิดการปฏิวัติสังคมนิยมเพื่อไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในสหรัฐอเมริกาที่ระบบทุนนิยมมีระดับของความก้าวหน้าที่สุดในโลก) นักทฤษฎีลัทธิมาร์กซิสต์ก็เสนอคำอธิบายแบบเฉพาะกิจว่าเป็นปัญหาแต่ละพื้นที่หรือประเทศ หรือทำนองเงื่อนไขการปฏิวัติยังไม่สุกงอมบ้าง หรือการวิเคราะห์สังคมและการประยุกต์ทฤษฎีไม่ถูกต้องบ้าง เพื่อรองรับทฤษฎีที่ผิวนั้นให้มีอยู่อย่างตายตัวต่อไป มิใช่การต้องยกเลิก ปรับแก้ หรือเปลี่ยนแปลงทฤษฎีเดิมให้ถูกต้อง เรื่องทำนองนี้ทำให้ทฤษฎีหรือลัทธิมาร์กซ์พิสูจน์ไม่ได้หรือไม่เปิดรับต่อการพิสูจน์ว่าเป็นอาจเป็นเท็จได้ซึ่งเป็นลักษณะของวิทยาศาสตร์แท้ นักทฤษฎีที่หลงใหลลัทธิมาร์กซิสต์ยังพยายามยกระดับสาระของทฤษฎีของตนว่าเป็นสัจธรรมที่เป็นจริงในทุกแง่มุมและตลอดกาล!? เพื่อเป็นจุดเด่นอย่างโอ้อวดของทฤษฎีการปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์แห่งวิทยาศาสตร์เทียม^{๑๐}

^{๑๐} ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ย่อมต้องการทฤษฎีที่ถูกต้อง และทฤษฎีที่ผิดจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ จะต้องถูกยกเลิกหรือหมดความนิยมลงไป ดูประกอบ Karl Popper (๑๙๖๓) ในงาน Conjectures and Refutations และการวิจารณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดย Karl Popper (๒๐๑๓) ในงาน The Open Society and Its Enemies และ Herbert Marcuse (๑๙๖๔) ในงาน One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society

การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขทฤษฎี ทั้งๆ ที่นำไปสู่ความถูกต้องและเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมยิ่งกว่า ก็ถือว่าเป็นการทรยศต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ และผู้แก้ไขย่อมถูกปรามาสว่าเป็นพวกลัทธิแก้ (Revisionist) แต่สามารถเพิ่มเติมได้ ดังที่เลนินพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับองค์กร (พรรค) ปฏิวัติ และการพัฒนาของประเทศทุนนิยมแห่งชาติเป็นทุนจักรวรรดินิยมระดับสากล ในขณะที่ฝ่ายสังคมนิยมในอุดมคติแบบสหกรณ์และรัฐสวัสดิการยึดถือวิทยาศาสตร์แท้ (Pure science) ที่สามารถแก้ไขจุดผิดพลาดของทฤษฎีและปรับปรุงใหม่ให้ถูกต้องมากขึ้นๆ หรือใกล้เคียงการเข้าถึงความเป็นจริงให้มากที่สุด

กล่าวถึงที่สุดแล้ว เราไม่สามารถกำหนดหรือคาดเดาได้อย่างตายตัวว่าสังคมนุษย์ในอนาคตจะเป็นเช่นไรแน่ๆ ดังกฎไตรลักษณ์ของพุทธศาสนาที่ว่า “อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา” เพราะปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงไม่ตายตัว และด้วยภูมิปัญญาของมนุษย์ในอนาคต มนุษย์โลก (และอาจรวมถึงการร่วมมือกับมนุษย์ในโลกอื่น – หากมี) อาจสร้างสังคมแยกย่อยในหลากหลายแบบอุดมคติ แต่ปรับปรนกันอยู่ในรัฐหรือสังคมเดียวกัน และการที่สังคมในอุดมคติใดๆ จะเกิดขึ้นในทางที่เป็นจริงอย่างใกล้เคียงกับอุดมคติที่วาดไว้ได้นั้น ก็ย่อมต้องการความถูกต้องของตัวทฤษฎีที่เป็นวิทยาศาสตร์และการมีจินตนาการ อันคำนึงถึงศีลธรรมและจริยธรรมประกอบ เพื่อสนับสนุนอุดมคติเหล่านั้นให้เป็นเครื่องนำไปสู่การกระทำแห่งรัฐที่ถูกต้องและมีคุณค่าแก่ผู้คนทั้งมวล ทั้งภายในรัฐและระหว่างรัฐ^{๑๑}

การปฏิวัติสังคมนิยมของเลนิน

เลนินนักปฏิวัติชาวรัสเซียเกิดในครอบครัวคนชั้นกลาง ในเมืองซิมบิเอร์สค์ (Simbirsk) (ชาตะ: วันที่ ๒๒ เมษายน ค.ศ. ๑๘๗๐ มรณะ: วันที่ ๒๑ มกราคม ค.ศ. ๑๙๒๔/พ.ศ. ๒๔๖๗) เขาเป็นนักกฎหมายและนักคิดผู้สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์และการแก้ปัญหาเรื่องการกดขี่ทางชนชั้นที่ผูกโยงกับความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมและระบบทุนนิยม ตามที่มาร์กซ์เสนออย่างสุดชีวิตจิตใจ แต่กระนั้น เลนินเห็นว่าการทำสงครามทางชนชั้นจะไม่สำเร็จ หากหวังเหล่ากรรมกรช่วยกันขับเคื้อนเป็นหลัก เพราะกรรมกรก็มีแต่จิตสำนึกแบบสหภาพแรงงาน มิใช่จิตสำนึกทางชนชั้นแห่งการล้มล้างระบบทุนนิยม เช่นเดียวกับมาร์กซ์ก็เพ่งเล็งเช่นนั้น แต่ชาวสังคมนิยมจะต้องเข้ามานำเหล่ากรรมกรและสหภาพแรงงานในภารกิจการต่อสู้ทางชนชั้น และโดยมิใช่มีเพียงพรรคคอมมิวนิสต์พื้นที่จะทำปฏิวัติอันยิ่งใหญ่ตามอุดมการณ์แห่งลัทธินี้ได้

ตามทฤษฎีองค์การปฏิวัติที่เขาคิดขึ้น เลนินไปไกลกว่ามาร์กซ์ผู้เป็นบิดาลัทธิปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ แต่ไม่ได้นำเสนอความกระฉ่างชัดในความเป็นตัวตนของพรรคคอมมิวนิสต์ว่าควรมีโครงสร้างและระบบการจัดการอย่างไร เขาผู้เป็นคนรุ่นราวคราวลูกของมาร์กซ์พึงธงว่า ต้องเป็นพรรคมวลชนปฏิวัติที่มีนักรบเป็นกองหน้า (vanguard) ภายใต้การนำแบบรวมศูนย์ของคณะผู้นำพรรค คนเหล่านี้คือนักปฏิวัติมีอาชีพผู้ได้รับการฝึกอบรมให้เก่งกาจฉกรรจ์ มีระเบียบวินัยสูง และไม่เปิดเผยตัวตนแต่เป็นสมาชิกและทำงานร่วมกันอย่างเป็นองค์การลับหรือใต้ดิน จึงจะยึดอำนาจรัฐได้สำเร็จ และแล้วเขาก็สร้างพรรคเช่นนี้ที่มี

^{๑๑} สำหรับข้าพเจ้าแล้ว “อริยรัฐ” เป็นรัฐในอุดมคติแบบหนึ่งที่พึงพิจารณาไปให้ถึง ซึ่งไปไกลกว่ารัฐสวัสดิการ โปรดดูเค้าร่าง “อริยรัฐ” ใน โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๖๓). สู่อริยรัฐ : รวมความคิดและจินตนาการด้วยความรักและมิตรภาพเพื่อเป็นเกียรติในวาระ ๖๐ ปี โชคชัย สุทธาเวศ. กรุงเทพมหานคร: กองทุน ๖๐ ปี โชคชัย สุทธาเวศ.

มวลชนกรรมกรหลากหลายอาชีพและพื้นที่ที่สนับสนุน รวมทั้งทหาร และใช้มันทำการปฏิวัติได้สำเร็จโดยการร่วมมือกับเหล่าสหยาใน ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

การนำการปฏิวัติรัสเซียและการสร้างสหภาพโซเวียตของเลนิน

การปฏิวัติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของรัสเซียได้รับการกระตุ้นเสริมส่งโดยคาร์ล มาร์กซ์ มาก่อนที่ความเป็นจริงจะเกิดขึ้นสำเร็จถึง ๔๕ ปี ดังความที่ปรากฏในคำนำของแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ค.ศ. ๑๘๗๒ (พ.ศ. ๒๔๑๕) ที่มาร์กซ์เขียนเพื่อประกอบการตีพิมพ์แถลงการณ์เป็นภาษารัสเซีย (แถลงการณ์ ก้องโลกฉบับนี้ เผยแพร่ครั้งแรกเป็นภาษาเยอรมัน ค.ศ. ๑๘๔๘/พ.ศ. ๒๓๙๑ (สมัยรัชกาลที่ ๓ ของไทย) ในขณะที่เลนินยังเป็นเด็กน้อย อายุเพียง ๒ ขวบ

เลนินกำลังพูดคุยกับกองทหารกองทัพแดงที่กำลังมุ่งไปยังแนวหน้า กรุงมอสโก ๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๐/ พ.ศ. ๒๔๖๓ ระบายสีโดย planetzero ที่มา: https://www.reddit.com/r/Colorization/comments/๗๑๐xri/lenin_speaking_to_red_army_troops_leaving_for_the/ สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

การปฏิวัติในรัสเซียได้รับการบ่มเพาะมากกว่า ๔๐ ปี โดยผู้ศรัทธาระดับอาจารย์และรุ่นพี่เลนิน ต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙๐๐ และช่วงการปฏิวัติ และกระบวนการสร้างรัฐโซเวียตในช่วงแรก บทบาทของเลนินในการปฏิวัติสังคมนิยมรัสเซียและการก่อตั้งสหภาพโซเวียตอันเป็นองค์การกลางขององค์การของกรรมกรจากเมืองต่างๆของประเทศ มีทั้งต่อความสำเร็จอันสำคัญ และความล้มเหลวที่โดดเด่น ดังนี้

ในแง่ความสำเร็จ (ของการเคลื่อนไหวและการทำปฏิวัติ)

๑) การปลุกกระดมเพื่อการปฏิวัติโดยสามารถรวมกลุ่มกรรมกรทั้งในเมืองต่างๆ ให้รวมศูนย์ ที่ส่วนกลางเริ่มจริงจังใน ค.ศ. ๑๙๐๕/พ.ศ. ๒๔๔๘ พร้อมกับการทำให้กลุ่มบอลเชวิค (กลุ่มซ้ายจัด นิยมการใช้กำลังอาวุธ การร่วมมือกับทหาร และมีเสียงข้างมาก) กุมอำนาจในพรรคเหนือกลุ่มเมนเชวิค (กลุ่มซ้ายกลาง นิยมวิธีการแบบประชาธิปไตย และมีเสียงข้างน้อย)

๒) การสนับสนุนให้มีการเดินขบวนของกรรมกรในวันที่ ๒๒ มกราคม ๑๙๐๕ เพื่อเรียกร้องการทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง และขอให้พระเจ้าซาร์จัดตั้งสภาาร่างรัฐธรรมนูญ แต่ถูกรัฐบาลปราบปรามกรรมกรเสียชีวิตกว่าหนึ่งพันคน แต่ก็พยายามขับเคลื่อนการปฏิวัติจนกระทั่ง ในปี ค.ศ. ๑๙๐๕/พ.ศ. ๒๔๔๘ เลนินจึงถูกเนรเทศไปต่างประเทศ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในสวิสเซอร์แลนด์

๓) การนำอาวุธจากต่างประเทศเข้ามาและฝึกสอนให้กรรมกรใช้อาวุธ และขับเคลื่อนให้กรรมกรในกรุงมอสโกหยุดงานระหว่างวันที่ ๗-๑๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๐๕/พ.ศ. ๒๔๔๘ แต่ถูกรัฐบาลพระเจ้าซาร์ปราบปรามจนพ่ายแพ้ โดยใน ค.ศ. ๑๙๐๖/พ.ศ. ๒๔๔๙ ชาวนาก่อจลาจลต่อเจ้าของที่ดิน แต่ชาวนายังไม่เข้าร่วมปฏิวัติจริงจัง

๔) การพยายามทำปฏิวัติระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๕-๑๙๐๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๔๕๐) แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ

๕) การสนับสนุนการปฏิวัติประชาธิปไตยของชนชั้นกลางในระหว่างวันที่ ๒๓-๒๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๑๗/พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยการประท้วงของผู้คนจำนวนมากในเมืองเปโตรกราด (Petrograd) จนทำให้พระเจ้าซาร์ยอมยกเลิกระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปรับระบบการปกครองไปสู่ระบบรัฐสภาที่กษัตริย์เป็นประมุขตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ โดยยอมรับให้มีรัฐบาลเฉพาะกาล (Provisional government) เพื่อจัดทำรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย

๖) การล้มล้างรัฐบาลเฉพาะกาลของนายกรัฐมนตรือเล็กซานเดอร์ เคเรนสกี (Alexander Kerensky) ในช่วงรอยต่อการเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย และนำไปสู่การควบคุมรัสเซียของกลุ่ม/พรรคบอลเชวิคได้สำเร็จ

๗) การปฏิวัติโค่นล้มพระเจ้าซาร์ นิโคลัส ที่ ๒ (Tsar Nicholas II) ภายใต้สภาวะการณ์ในการเริ่มต้นของการไปสู่การปกครองแบบรัฐสภา (การมีกษัตริย์เป็นประมุขและการมีนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง) และการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑ ของรัสเซียที่ฝ่ายปฏิวัติต่อต้าน และทหารของรัฐบาลสู้รบอย่างอ่อนแอ เป็นคะแนนติดลบในสายตาประชาชน

๘) การทำปฏิวัติในวันที่ ๒๔-๒๗ ตุลาคม ๑๙๑๗/พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยนักปฏิวัติพร้อมอาวุธร่วมมือกับกรรมกรและทหารเข้าร่วมยึดอาคารสถานที่ต่างๆ ของรัฐและจับกุมบุคคลสำคัญในรัฐบาล และกักตัวพระเจ้าซาร์และสมาชิกครอบครัว

๙) การจัดระเบียบรัฐสังคมนิยมแห่งการปฏิวัติในช่วงแรกจนกระทั่งเลนินลาโลก คือ เพียง ๗ ปีระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๗ - ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๗)

๑๐) การถอนตัวของรัสเซียจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยลงนามในสนธิสัญญาเบรสต์-ลิตอฟสค์ ในวันที่ ๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๑๘ (พ.ศ. ๒๔๖๑) อันเป็นการยุติการเข้าร่วมสงครามของรัสเซีย และทำให้พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียสามารถทุ่มเทงานไปที่การรวมอำนาจภายในประเทศได้

๑๑) วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๑๘/พ.ศ. ๒๔๖๑ ส่งตำรวจลับให้ยิงทั้งพระเจ้าซาร์ นิโคลัส ที่ ๒ (พระสหายของรัชกาลที่ ๕) ร่วมกับสมาชิกครอบครัวราชวงศ์โรมานอฟทุกคนในที่สุด นับเป็นการสิ้นสุดระบบกษัตริย์ในรัสเซีย ณ บัดนั้น

๑๒) การปรับเปลี่ยนพรรคแนวสังคมนิยมประชาธิปไตยที่กลุ่มบอลเชวิคเป็นใหญ่ให้เป็นพรรคคอมมิวนิสต์ โดยในที่สุดจัดตั้งเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต (Communist Party of

the Soviet Union: CPSU) เพื่อบริหารรัฐปฏิวัติโดยเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพเพื่อการล้มล้างระบบทุนนิยมและยกเลิกการมีชนชั้น พร้อมกับการห้ามกลุ่มอำนาจเดิมหรือพรรคการเมืองอื่นและคู่แข่งเคลื่อนไหวการปราบปรามการต่อต้านการปฏิวัติ และการพยายามสร้างการปฏิวัติถาวร

๑๓) การก่อตั้งรัฐใหม่ในแบบสหพันธ์สาธารณสังคมนิยม^{๑๒} โดยรวมรัฐบริวารของรัสเซียขึ้นในรูปสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียที่รวมกันได้ในที่สุด ๑๕ รัฐ โดยมีรัสเซียเป็นรัฐศูนย์กลางแห่งอำนาจนำ ตามหลักสังคมนิยมแบบรวบอำนาจโดยส่วนกลางหรือประชาธิปไตยรวมศูนย์ ภายใต้การผูกขาดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์

๑๔) การก่อตั้งกลไกหรือสถาบันต่างๆ เพื่อสนับสนุนการปฏิวัติ เช่น สันนิบาตเยาวชน และเชกา (cheka - ตำรวจลับ) โดยเฉพาะเชกานั้นก็มีขึ้นเพื่อช่วยให้พรรคบอลเชวิคสามารถสอดส่องพฤติกรรมของประชาชน จัดการต่อต้าน เด็ทซีฟผู้ไม่เห็นด้วยกับการปฏิวัติและการทำงานของรัฐบาล การควบคุมการเคลื่อนไหวของประชาชน และการควบคุมอำนาจรัฐได้

๑๕) การกำชัยในทำสงครามกลางเมืองหลังการปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์โรมานอฟ นายทุน และฝ่ายตรงข้ามอื่นๆ ระหว่าง ปี ค.ศ. ๑๙๑๘ – ๑๙๒๑ (พ.ศ. ๒๔๖๑ – ๒๔๖๔) ในรูป “ลัทธิคอมมิวนิสต์แห่งสงคราม” (war communism) โดยมีผู้คนถูกฆาตกรรมโดยตำรวจลับและตายในสงครามระหว่างฝ่ายขาว (ฝ่ายปฏิเสธรสังคมนิยม) และฝ่ายแดง (ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์) หลายสิบล้านคน

๑๖) การปรับระบบเศรษฐกิจเดิมไปเป็นเศรษฐกิจสังคมนิยมโดยทันที คือ เปลี่ยนการประกอบการทั้งปวงไปเป็นของรัฐ แต่ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งดังที่กล่าวข้างแล้วว่า ชาวนาในชนบทรวมตัวกันอย่างแข็งขันต่อต้านรัฐบาลใหม่

๑๗) การออกนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (New economic policy: NEP) เสมือนการถอยห่างจากลัทธิสังคมนิยมเพื่อสังคมนิยมอย่างแท้จริงเป็นการชั่วคราว ด้วยการเร่งการเป็นสังคมนิยมอุตสาหกรรมของโซเวียตรัสเซีย โดยการอนุญาตให้มีการปฏิรูปตลาดในขอบเขตจำกัด และนำองค์ประกอบของระบบทุนนิยมกลับคืนสู่ภาคเกษตรกรรม เพื่อให้ชาวไร่ชาวนาขายสินค้าได้เองในท้องตลาดโดยตรง ไม่ถูกบังคับให้ฟรีหรือขายถูกๆแก่รัฐ การลดการประกอบการธุรกิจที่รัฐไม่จำเป็นต้องดำเนินการเอง นโยบายดังกล่าวช่วยให้การผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมฟื้นตัวขึ้น และส่งผลให้เศรษฐกิจในประเทศมั่นคงขึ้นด้วยภายหลังความเสียหายจากสงครามกลางเมือง^{๑๓}

๑๘) การควบคุมการสื่อสารในสังคม โดยอาศัยสื่อสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน คือ หนังสือพิมพ์ปราฟดา (Pravda) และสำนักพิมพ์ก้าวหน้า (Progress)

^{๑๒} คำว่า โซเวียต หมายถึง การปกครองและควบคุมรัฐโดยองค์การของกรรมาชีพ ซึ่งก็คือ รัฐแห่งเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพนั่นเอง

^{๑๓} เหตุผลอีกส่วนหนึ่งของการออกนโยบายเศรษฐกิจใหม่ก็คือ เนื่องจากก่อนการปฏิวัติที่นำโดยเลนิน สังคมนิยมและแวนแคว้นบริวารยังเป็นสังคมนิยมเกษตรกรรมและศักดินาโดยส่วนใหญ่ มิใช่สังคมนิยมอุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับประเทศยุโรปอื่นๆที่ชัดเจนกว่าในทางอุตสาหกรรม ซึ่งไม่ตรงกับเงื่อนไขการปฏิวัติที่จะเกิดขึ้นในสังคมนิยมอุตสาหกรรมที่มาร์กซ์ตั้งเกณฑ์ไว้

โปสเตอร์หนังสือพิมพ์ปราวดา (Pravda Soviet Union USSR CCCP Vintage) ที่มา: <https://www.amazon.com/Pravda-Vintage-Posters-Decorative-Propaganda/dp/B0BM๓WSG๖X?th=1> สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

ในแง่ความล้มเหลว (ของการทำงานของรัฐบาลภายหลังการยึดอำนาจได้สำเร็จ)

๑) ในช่วงสงครามกลางเมือง (พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๔) ที่เลนินร่วมกับทริอตสกี และสตาลิน นำลัทธิคอมมิวนิสต์แห่งสงครามมาใช้ การดำเนินการเศรษฐกิจจะยะแรกเป็นนโยบายการบังคับยึดครอง เมล็ดพืช การยึดอุตสาหกรรมเป็นของชาติ และการควบคุมเศรษฐกิจจากศูนย์กลางอย่างเข้มงวด การปูทางไปสู่สังคมนิยมครั้งแรกเริ่มตามลัทธิคอมมิวนิสต์ดังกล่าว ทำให้เกิดความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ เกิดการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทต่างๆที่ชาวไร่ชาวนาต้องส่งผลผลิตไปเลี้ยงคนในเมือง จึงเกิดการอดอยากครั้งใหญ่ (Great famine) มีผู้คนเสียชีวิต ๘-๑๐ ล้านคน

๒) การบังคับใช้แรงงานและระบบกัก (Gulag - ค่ายแรงงานบังคับ) ในช่วงเริ่มต้นสหภาพโซเวียต และได้รับการพัฒนามากขึ้นภายใต้การนำของสตาลิน โดยรัฐบาลของเลนินก็ได้วางรากฐานไว้ นำไปสู่การมีค่ายแรงงานบังคับ นักโทษการเมือง ศัตรูในชนชั้น และอาชญากรจำนวนมากถูกส่งไปยังค่ายแรงงานบังคับ ซึ่งในที่สุดกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบเรือนจำของสหภาพโซเวียต

๓) นโยบายของเลนิน โดยเฉพาะการบังคับยึดครองเมล็ดพืชและการไม่กระจายที่ดินในช่วงสงครามคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ ทำให้ชาวนายากจนลง ล้มตายมหาศาล และที่สนับสนุนต่อคำสัญญาของพรรคบอลเชวิคในการกระจายที่ดินแต่ไม่เป็นจริงก็ไม่พอใจ จึงก่อการกบฏ (ค.ศ. ๑๙๒๑/พ.ศ. ๒๔๖๔) ทำลายฐานการสนับสนุนของพรรคบอลเชวิคในพื้นที่ชนบท จนนำไปสู่การยอมรับของเลนินถึงความจำเป็นในการแก้ไขนโยบาย โดยประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่^{๑๔} เพื่อลดความไม่พอใจของชาวนาที่กำลังมีจำนวนมากขึ้นๆ ในขณะนั้น

๔) ยุทธวิธีอันโหดร้ายที่เลนินนำชาวบอลเชวิคต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามที่นิยมกษัตริย์และนายทุน

^{๑๔} การประกาศใช้นโยบายดังกล่าวกลายเป็นประเพณีต่อมาในการวางแผนจากส่วนกลางทุกๆ ๕ ปี ของรัฐบาลสหภาพโซเวียต

ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม ส่งผลให้เกิดความรุนแรงและความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน การเป็นสังคมปิดในสมัยต่อมาที่ผู้คนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นวิจารณ์รัฐบาล

๕) เลนินส่งสัญญาณไปยังบริวารให้ใช้วิธีการฆ่าเพื่อความสำเร็จของการปฏิวัติ เช่น ให้แขวนคอ ประจานคนที่เห็นต่าง โดยเฉพาะนายทุนหน้าเลือดทั้งหลาย และบริวารตำรวจลับในเมืองต่างๆ ก็เหมาเอา คนที่เห็นต่างอื่นๆ เช่น คนชั้นกลาง นักวิชาชีพ และนักวิชาการหรือปัญญาชนที่ต่อต้านการปฏิวัติเข้าไปด้วยการสังฆ่าหรือให้ทำการสังหารโดยตำรวจลับ ทั้งระหว่างชาวปฏิวัติกันเองและนอกเหนือนับแสนคน ยังไม่รวมที่ถูกส่งไปอยู่ตามค่ายกักกัน และตายเพราะถูกบังคับให้ทำงานเพื่อรัฐ และชาวชนบทคอยาก ล้มตายเพราะขาดอาหาร รวมแล้วกว่า ๒๐ ล้านคน โดยในระหว่างการปฏิบัติการแปลงระบบเศรษฐกิจเอกชน ไปเป็นของรัฐหรืออยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐในช่วงแรกนั้น สหรัฐอเมริกายังต้องช่วยส่งอาหารไปช่วยคนไม่ให้อดตายรวม ๑๐ ล้านคน เพราะธัญพืชที่ชาวนาชาวไร่ผลิตได้ถูกบังคับให้ส่งมอบไปเลี้ยงดูกรรมกรในเมือง

๖) การปกครองของเลนินกลายเป็นเผด็จการมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะเขาใช้การปราบปรามทางการเมืองต่อผู้ที่ไม่เห็นด้วยโดยไม่ประนีประนอม ผ่านการก่อตั้งและปฏิบัติการของเชกกาเพื่อจับกุม ประหารชีวิตหรือกระแทกหัวตาย^{๑๔} และการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองเป็นจำนวนมหาศาลที่ไม่ใส่ใจต่อต้นทุนด้านมนุษยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายแดง (Red terror) ในระหว่างสงครามกลางเมือง^{๑๖}

๗) แนวทางปกครองแบบเผด็จการในระยะตั้งแต่แรกเริ่ม การเกิดขึ้นของชนชั้นผู้ปกครองใหม่ในแบบศักดินาแดง นำไปสู่การเป็นระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) ของสหภาพโซเวียต ที่ปิดหู-ปิดตา-ปิดปากประชาชนในระยะยาว จนกระทั่งล่มสลายใน ค.ศ. ๑๙๙๑ (พ.ศ. ๒๕๓๔)

๘) ขบวนการแรงงานและขบวนการสหภาพแรงงานได้ถูกล้อมรวมอยู่ในโครงการอำนาจรัฐ เป็นองค์การที่ต้องสนับสนุนการปฏิวัติ แม้จะมีผู้แทนในกรรมการเมืองตรงส่วนบริหารของพรรคที่มีอำนาจสูงสุด ก็ได้เป็นอิสระในการดำเนินงาน แต่บทบาทที่แท้จริงคือการสนับสนุนการปฏิวัติ การคอยดูแลไม่ให้สหภาพแรงงานแตกแถวจากการปฏิวัติ การแสดงบทบาทให้คนงานสนับสนุนกลไกรัฐ และการเป็นทางเครื่องของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต

^{๑๔} รวมถึงมิคาอิล ทอมสกี (Mikhail Tomsy) ประธานสหภาพแรงงานแห่งสหภาพโซเวียต และหนึ่งในสมาชิกกรรมการเมือง (Politburo) ที่ยอมฆ่าตัวตายเพื่อหนีการถูกจับกุมและลงโทษ (โดยโจเซฟ สตาลินผู้ร่วมคิดและผู้สืบทอดการปกครองแบบเผด็จการของเลนิน)

^{๑๖} ผลลของกลไกตำรวจลับเชกกาทำให้เลนินเองก็ถูกลอบสังหารเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๑๘ (พ.ศ. ๒๔๖๑) โดยสตรีนักสังคมนิยม (Fanya Kaplan) ที่ไม่เห็นด้วยกับการรวบอำนาจของพรรคบอลเชวิค และแนวทางการนำประเทศของเลนิน โดยการจ่อยิงระยะใกล้ตัว กระสุนสองลูกโดนเข้าที่ไหล่และฝังในคอ โดยตรงคอไม่สามารถผ่าตัดเอาออกได้ อาจจะมีผลต่อการทำงานของระบบประสาทสมอง) อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เลนินในภายหลังเป็นโรคเส้นเลือดในสมองตีบตันและแตก (stroke) อัมพาตครึ่งซีกขวาและพูดไม่ได้ นอกเหนือการอาจเป็นโรคชิฟิลิสเข้าเส้นประสาท และสตาลินวางยาพิษให้เลนินกิน ซ้ำเติมการเจ็บป่วยเดิม เพราะไม่พอใจที่เลนินไม่สนับสนุนให้ตนขึ้นเป็นเลขาธิการพรรค (ดูประกอบ Fanya Kaplan ใน <https://spartacus-educational.com/RUSkaplan.htm> สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๖๗)

ภาพถ่ายสุดท้ายขณะมีชีวิตของวลาดีมีร์ เลนิน เขาปรากฏตัวพร้อมกับน้องสาวของเขา แอนนา อิลินิชนา เยลิซาวาโรวา-อูลยานโนวา (Anna Ilyinichna Yelizarova-Ulyanova) และแพทย์ของเขา เอ.เอ็ม. โคเซฟนิคอฟ (A. M. Kozhevnikov A. M. Kozhevnikov) ในออร์กี เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖. ที่มา: <https://historycolored.com/photos/5136/the-last-photograph-taken-of-vladimir-lenin-may-1923/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

กล่าวโดยสรุป ในความสำเร็จและล้มเหลว เลนินใช้หรือมีเวลาเพียง ๗ ปี ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๗ - ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๗) ในการจัดระเบียบรัฐสังคมนิยมแห่งการปฏิวัติในช่วงแรก จนกระทั่งลาโลก ในระหว่างทางก็คือ การถอนตัวจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ การล้มการปกครองของพระเจ้าซาร์ และราชวงศ์โรมานอฟ การก่อตั้งสหภาพโซเวียตที่มีความล้าลึก อย่างไรก็ตาม การทำสงครามเพื่อสถาปนารัฐคอมมิวนิสต์ด้วยการปราบปรามทางการเมืองมีผลต่อความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาลของผู้คน การจัดการระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ในช่วงแรกที่ผิดพลาด การแยกตัวของชาวนาในการร่วมปฏิวัติ การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางและการใช้กำลังทหารในสังคมนิยมทำลายอุดมคติที่งดงามของลัทธิสังคมนิยม การประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ที่เอากลไกตลาดมาใช้แบบพรรคคอมมิวนิสต์ควบคุมได้ การสร้างชนชั้นผู้ปกครองใหม่แบบศักดินาแดง แต่ลัทธิแห่งการได้มาซึ่งสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ผ่านวิธีการยึดอำนาจและหรือการกระทำที่รุนแรงกลับแพร่ขยายและเอาไปปรับใช้ในสังคมนิยม โดยผู้รับเอาไปใช้กลับภาคภูมิใจหรือคลั่งไคล้การปฏิวัติ แต่ก็หารู้ไม่ว่าตนกำลังดำเนินไปในหนทางที่ผิด ทั้งยังได้ทิ้งมรดกแห่งความล้มเหลวไว้ด้วย ซึ่งส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่สะสมในประวัติศาสตร์โซเวียตในเวลาต่อมา และผลกระทบต่อสังคมโลก

แม้ว่าความสำเร็จในแบบเลนินเพื่อการเริ่มต้นรัฐปฏิวัติสังคมนิยมโซเวียตด้วยการยึดอำนาจจากรัฐเก่าในอำนาจของกษัตริย์ว่ากระทำได้จริง และการปฏิวัตินี้ดังกล่าวยังมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของลัทธิสังคมนิยมในโลกในศตวรรษที่ ๒๐ การลอกเลียนแบบหรือพยายามประยุกต์ลัทธินี้ในหลายประเทศ (รวมทั้งในประเทศไทยโดยนักคิดสังคมนิยมสายมาร์กซิสต์ และพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง

ประเทศไทย)^{๑๗} รวมถึงในเวลา ๓๐ ปี ต่อมา คือการพัฒนาไปสู่สังคมนิยมระหว่างประเทศในค่ายทุนนิยมและสังคมนิยม

เลนินและสหายนักปฏิวัติที่ใกล้ชิด (ทรีอตสกี และสตาลิน) ยังได้สร้างระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จแห่งชาวคอมมิวนิสต์ ระบบราชการแบบโซเวียตขนาดใหญ่ ความรุนแรงของรัฐที่กระทำกับประชาชนของตนภายใต้สังคมนิยมและซ่อนเร้นความกลัวโหดเอาไว้ ในขณะที่ระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนโซเวียต ไม่สามารถสู้ชาวยุโรปและอเมริกันที่จัดการประเทศแบบสังคมนิยมสันติวิธีและเสรีนิยมได้ แต่ทว่า เลนินก็เป็นขวัญใจของนักมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์จำนวนมากทั่วโลก หากจะโจมตีความล้มเหลวหรือเลวร้ายของคอมมิวนิสต์โซเวียตรัสเซียแล้ว เลนินมักจะได้รับ การเชิดชูและได้รับการปกป้องว่ากระทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว สตาลินและคนอื่นๆต่างหากที่ผิดหรือไม่เอาไหน

ร่างของเลนินที่ถูกเก็บรักษาไว้ภายในสุสาน Mausoleum ณ จัตุรัสแดง กรุงมอสโก ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/Lenin%27s_Mausoleum สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๑๗} การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎรยึดอำนาจจากรัชกาลที่ ๗ ก็ใช้วิธีการปฏิวัติด้วยกำลังทหารและอาวุธ และแม้ว่าคณะราษฎรผู้ตั้งตนเองเป็นตัวแทนราษฎร และได้เป็นพรรคการเมืองแบบพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียหรือในยุโรปอื่นๆ และไม่มี การต่อสู้จนนองเลือดกับฝ่ายเจ้าที่เป็นสังคมนิยมกลางเมืองขนาดใหญ่ ในวันแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (อันที่จริงมีการบาดเจ็บและเสียชีวิตอยู่บ้าง) แต่นั่นก็ได้หมายความว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศกระทำขึ้นโดยสันติวิธีและตามหลักประชาธิปไตยที่แท้จริง เพราะความเป็นจริงที่ถูกต้องกว่า ซึ่งประวัติศาสตร์ไทยจะต้องทบทวนใหม่คือ ความสำเร็จและล้มเหลวของการปฏิวัติไม่สามารถดูในวันแรกเพียงวันเดียวได้ แต่ต้องพิจารณาอย่างเป็นกลางถึงชุดแห่งปฏิบัติการ คือจะต้องนับรวมและสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และการพยายามทำรัฐประหารซ้ำๆ ในครั้งต่อมาๆ ด้วยการโต้การปฏิวัติและการยึดอำนาจรัฐของเหล่าทัพด้วยกระบอกปืน การชุมนุมประท้วงของประชาชน การปราบปรามประชาชน การรบราฆ่าฟันกัน การนองเลือด และการเสียชีวิตและทรัพย์สินทั้งของรัฐและเอกชนได้เกิดขึ้นทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ หรือครึ่งๆกลาง รวม ๒๐ ครั้งในรอบกว่า ๙๒ ปี ที่ผ่านมา (ยังไม่รวมการรบกันของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับรัฐบาลระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๘ – ๒๕๒๖) เพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เตรียมการและกระทำจริงอย่างผิดวิธี นับตั้งแต่การแลกเปลี่ยนทางความคิดกันของบางท่านในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ และประชุมก่อตั้งคณะราษฎรในประเทศฝรั่งเศสในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐ (ดูประกอบ ประยูร ภมรมนตรี. (๒๕๒๕). ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า. บทพิเคราะห์ และ “เปิดห้องประชุมครั้งแรกของ “คณะราษฎร” ๗ ผู้ก่อตั้งพูดคุยเรื่องอะไรกัน?”, สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_๖๓๒๖๗)

รัฐสังคมนิยมเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพที่เกิดขึ้นมาแล้วจึงเป็นดังที่กล่าวมา บทเรียนอันสำคัญยิ่งก็คือ บทหนทางแห่งประวัติศาสตร์สังคมนิยมโซเวียตในเวทีโลกและโดยภาพรวม ๗๐ ปี หลังจากเริ่มต้นความล้มเหลวเหนือความสำเร็จเทียมของรัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่เลนินเป็นผู้นำในการสร้างและวางรากฐานก็ปรากฏขึ้นในที่สุด มิพักจะอ้างว่าเป็นเพราะสตาลินต่างหากที่เดินผิดแนวจากเลนินแต่อย่างใด อันเป็นการยืนยันถึงทฤษฎีที่กลายเป็นลัทธิมาร์กซิสม์แห่งความผิดพลาดและเป็นอันตรายแก่มวลมนุษยชาติ โดยมีทั้งผู้หันหลังให้มันมากขึ้นๆ ในขณะที่ยังคงมีผู้ที่หลงไหลและแก้ต่างให้มันน้อยลงๆ ในทุกวันนี้ ด้วยอัจนในข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

หากทฤษฎีมาร์กซิสม์ที่ผิดพลาดโดยพื้นฐานในมุมมองเชิงวิทยาศาสตร์แท้ จะมีข้อดีตรงอื่นอยู่บ้าง ข้าพเจ้าเห็นว่าประเด็นเหล่านั้น อาทิเช่น การครอบงำของรัฐเหนือประชาชน การนำเสนอทฤษฎีมูลค่าส่วนเกินที่ช่วยให้เห็นจุดอ่อนของการเอาเปรียบแรงงานในระบบทุนนิยมที่แสวงกำไรสูงสุดจากต้นทุนด้านแรงงาน และกำไรที่บริษัทได้แต่แรงงานช่วยสร้างขึ้น การวิเคราะห์ความไม่ยุติธรรมในสังคมและในสถานประกอบการแบบทุนนิยม และการส่งเสริมการรวมตัวและความสามัคคีของเหล่ากรรมกร ซึ่งไม่เกินวิสัยของนักสังคมนิยมสันติวิธีที่จะเอามันมาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับปรุงการจัดการรัฐและสังคม และการแก้ไขระบบทุนนิยมหน้าเลือด ให้กลายเป็นระบบทุนนิยมเพื่อสังคมที่ยุติธรรม ควบคุมได้ และไม่เป็นอันตรายแก่ผู้คน โดยอำนาจของแรงงานและเหล่าพหุชนประชาธิปไตย

การล่มสลายของโซเวียตและความพ่ายแพ้ของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต

เศรษฐกิจของโซเวียตที่ปั่นป่วนหลังการปฏิวัติใหม่ๆ พุ่งตัวขึ้นในช่วงท้ายชีวิตของเลนิน คือ ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗) และขึ้นๆลงๆในช่วงของรัฐบาลที่สตาลินเป็นเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต และประธานาธิบดีแห่งสหภาพโซเวียต ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๔ – ๑๙๕๓ (พ.ศ. ๒๔๖๗ – ๒๔๙๖) แต่มีแนวโน้มของการกลายเป็นเศรษฐกิจที่พัฒนาอย่างล่าช้า แม้จะกระเตื้องขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ จนรัสเซียเกือบจะเข้าช่วยประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว แต่ก็กลับซบเซาลงไปในช่วงปลายทศวรรษปี ๑๙๗๐ และปี ๑๙๘๐ การวางแผนเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลผลิตตกต่ำ ความล่าช้าทางเทคโนโลยีในการผลิตทางเศรษฐกิจ ยกเว้นทางการทหารและอวกาศที่รัฐบาลโซเวียตลงทุนและพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยสนใจพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและครอบครัวในระดับต่ำ และการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างเรื้อรัง การเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเลวร้ายลง เนื่องจากสหภาพโซเวียตต้องพึ่งพารายได้จากการส่งออกน้ำมันเป็นอย่างมาก

แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะยิ่งใหญ่เกรียงไกรทางการทหารเมื่อเทียบเคียงกับสหรัฐอเมริกาและยุโรป แต่ปัญหาเศรษฐกิจและความล่าช้าของการปรับเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วของสหภาพโซเวียต ได้สืบทอดอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยพระเจ้าซาร์ก่อนการปฏิวัติของเลนินไปถึงต้นปี ๑๙๙๐ แม้กระทั่งในทุกวันนี้ และหากกล่าวในเชิงระดับของการพัฒนาแล้ว รัสเซียก็ยังจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ยังไม่สามารถเทียบเคียงได้กับประเทศแนวหน้าของสหภาพยุโรป

ความล้มเหลวของการปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมืองที่นำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียต รัสเซีย ได้เกิดขึ้นในสมัยที่มีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) เป็นประธานาธิบดีช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๕ – ๑๙๙๑

ประธานาธิบดีมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ แห่งสหภาพโซเวียต
กล่าวปราศรัยต่อคณะผู้บริหารธุรกิจ ๑๕๐ คน ในนครซานฟรานซิสโก
ซิลโก สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๓ (ภาพโดย
David Longstreath/AP ที่มา: <https://www.npr.org/2022/08/30/1120141650/former-soviet-leader-mikhail-gorbachev-has-died>) สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม
๒๕๖๗

(พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๔) และประกาศใช้สองนโยบายการปฏิรูป คือ เปเรสตรอยกา (การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ) และ กลาสโนสต์ (การเปิดกว้างทางการเมือง) เพื่อหวังฟื้นคืนระบบสังคมนิยมโซเวียตที่ตกต่ำในทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่ช่วงกลางและท้ายที่สตาลินบริหารประเทศ แต่ท้ายที่สุดทั้งสองนโยบายของการปฏิรูปกลับเร่งให้ระบบโซเวียตล่มสลาย เปเรสตรอยกาที่เอากลไกตลาดมาใช้อย่างจำกัดกลับสร้างความวุ่นวาย ประชาชนไม่คุ้นเคยกับการซื้อขายสินค้าและการแสวงหากำไรตามกลไกตลาด การขาดแคลนอาหารและภาวะเงินเฟ้อสูง สินค้ามีราคาแพงลิ่วขัดกับกำลังซื้อของประชาชน เกิดการประท้วงและประชาชนเสื่อมถอยในความนิยมที่มีต่อรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ นโยบายเปเรสตรอยกาจึงไม่สามารถ สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริงได้

ในขณะที่นโยบายกลาสโนสต์ที่เป็นการยินยอมให้ประชาชนเรียกร้องเสรีภาพทางการเมือง (ในระดับหนึ่ง) เปิดกว้างให้มีการอภิปรายทางการเมือง อนุญาตให้สื่อมวลชนมีอิสระมากขึ้น และส่งเสริมความโปร่งใสในรัฐบาลที่ขาดประสิทธิภาพที่ประชาชนไม่เคยตรวจสอบได้มาก่อน จึงพบข้อบกพร่องร้ายแรงในระบบราชการแบบคอมมิวนิสต์มากมาย ทั้งยังกลายเป็นโอกาสในการเรียกร้องในทางประชาธิปไตยที่ระบอบการปกครองของรัฐบาลโดยพรรคคอมมิวนิสต์ถูกท้าทายจากฝ่ายชาตินิยมและเสรีประชาธิปไตยและไม่สามารถควบคุมอำนาจแบบสมัยก่อนไว้ได้ มิใช่เพียงในรัสเซียเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบให้เกิดการหาทางตีตัวออกห่างจากสหภาพโซเวียต มีการเรียกร้องเอกราชหรือการปกครองตนเอง เมื่อมีการขยายตัวของการเปิดเสรีทางการเมืองในแบบชาตินิยมในยุโรปตะวันออกที่รัสเซียควบคุม เช่น โนโปแลนด์ และเยอรมนีตะวันออก และในสาธารณรัฐที่เป็นสมาชิกของสหภาพโซเวียต รวมทั้งด้วยแรงกดดันจากนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ดังที่ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ลิทัวเนียประกาศเอกราชจากสหภาพโซเวียต ตามด้วยลัตเวีย และเอสโตเนีย ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ การเคลื่อนไหวที่คล้ายคลึงกันเกิดขึ้นในจอร์เจีย อาร์เมเนีย และยูเครนด้วย

การเปิดกว้างทางการเมืองขยายตัว จนกอร์บาชอฟไม่สามารถควบคุมเสถียรภาพในอำนาจรัฐไว้ต่อไปได้ แม้วก่อนหน้านั้นเขาจะพยายามไม่ปล่อยให้ประชาธิปไตยก้าวหน้าเกินกว่าบทบาทการนำของพรรคที่ตนเองเป็นใหญ่ที่สุดก็ตาม แต่พรรคคอมมิวนิสต์ก็ถูกสั่นคลอนอย่างถึงที่สุด จนเป็นเหตุให้ผู้มีอำนาจในพรรคส่วนหนึ่งร่วมกับทหารทำรัฐประหารเพื่อพลิกกลับการปฏิรูปแบบกอร์บาชอฟ โดยเอาอำนาจกลับมาอยู่ในมือพรรคคอมมิวนิสต์และฟื้นคืนอำนาจการควบคุมโดยส่วนกลางอีกครั้ง แต่ไม่สำเร็จเพราะประชาชนภายใต้การนำของบอริส เยลต์ซิน (Boris Yeltsin) (อดีตรกรการเมืองพรรคคอมมิวนิสต์ และผู้เคยสนับสนุนกอร์บาชอฟให้ปฏิรูปประเทศ แต่ต่อมากลายเป็นคู่แข่งทางการเมืองของกอร์บาชอฟ) และ

ประชาชนจำนวนมากสนับสนุนให้แปรเปลี่ยนทิศทางของสหภาพโซเวียตรัสเซียและสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ ไม่เอาตัวกับการรัฐประหารและการเป็นใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์แบบเดิม เขาต้องการให้การเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยเข้ามาแทน จนกระทั่งในที่สุดก็คือ การสลายตัวของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. ๑๙๙๑

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตเกิดขึ้นสองปีหลังกำแพงเบอร์ลินพังทลาย และชาวเยอรมัน ตะวันตกและตะวันออก (ที่รัสเซียยึดครองไว้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง) กลับมารวมกันได้ในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ (พ.ศ. ๒๕๓๒) โดยการยุติสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการ ปรากฏเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๑๙๙๑/พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยกอร์บาชอฟผู้พยายามยุติทั้งการผลิตรายการนิวเคลียร์อย่างบ้าคลั่งของสหภาพโซเวียตตลอดมา และการทำสงครามเย็นกับโลกทุนนิยม ได้แถลงต่อประชาชนขอลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต วันรุ่งขึ้นวันที่ ๒๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๑/พ.ศ. ๒๕๓๔ รวาก็ว่าเขาได้ถอดเอาอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหลายที่โซเวียต รัสเซียสะสมไว้หลายทศวรรษกระโจนลงสู่กันเหวมหาสมุทรไปกับเขาด้วย สหภาพโซเวียตสูงสุดซึ่งเป็น สถานิติบัญญัติที่มีอำนาจสูงสุดของสหภาพโซเวียตจึงได้ประกาศยุบเลิกสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการ

พรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตที่เลนินสร้างไว้ แม้จะยังดำรงอยู่ในทุกวันนี้ (บางช่วง ในสมัยหลังถูกยุบเลิก แต่ตั้งกลับขึ้นมาใหม่) แต่ก็หมดความขลังและความศรัทธาจากประชาชนแทบสิ้นเชิง เมื่อแปรเปลี่ยนประเทศเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย พรรคเผด็จการคอมมิวนิสต์ที่ได้อำนาจมาจากการยึดอำนาจรัฐเดิมโดยไม่เป็นประชาธิปไตยนี้ก็พ่ายแพ้การเลือกตั้งให้กับพรรคการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันคือ พรรคเอกภาพรัสเซีย (United Russia Party) อย่างหมดรูป วลาดิเมียร์ ปูติน (Vladimir Putin) ที่เคยเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และทำงานให้ KGB ที่ปรับตัวมาจาก Cheka ก็ลาออกจาก พรรคคอมมิวนิสต์ และกลายเป็นผู้นำรัสเซียยุคใหม่ที่โดดเด่นผู้รับอำนาจต่อจากบอริส เยลต์ซิน ได้รับการสนับสนุนจากพรรคใหญ่ๆ เช่น พรรคเอกภาพรัสเซีย และพรรคยุติธรรมรัสเซีย (A Just Party) ในตำแหน่ง ประธานาธิบดีสลับกับการเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย อย่างยาวนานตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๙/พ.ศ. ๒๕๔๒ กระทั่งในทุกวันนี้ โดยเขาและประชาชนรัสเซียจำนวนมากก็ยังคงหวังว่ารัสเซียจะกลับมายิ่งใหญ่ ปกครองรัฐบริวารโซเวียตเดิมอีกครั้งหนึ่งดังที่เลนินได้สร้างไว้

กล่าวโดยสรุป การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในการดำเนินรัฐไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ตาม เจตนารมณ์ของมาร์กซ์-เอนเงิลส์-เลนิน เป็นเพราะความผิดพลาดของทฤษฎีมาร์กซิสต์ และความล้มเหลว มากกว่าความสำเร็จในการดำเนินไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของเลนินและผู้นำรัฐบาลรัสเซียในสมัยต่อๆ มา

พลเมืองในกรุงบูคาเรสต์ ประเทศโรมาเนีย ล้มรูปปั้น เลนินลงในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ที่มา: <https://www.nationalreview.com/photos/toppling-statues/> สืบค้น เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

อนาคตของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์

ประเทศที่ดำเนินการปฏิวัติสังคมนิยมในแนวลัทธิมาร์กซิสม์มีกว่า ๓๐ ประเทศ แต่ที่ปฏิวัติสำเร็จเพื่อจัดการรัฐให้เกิดความเป็นสังคมนิยมสู่สังคมนิยมในปัจจุบัณมี ๖ ประเทศ คือ จีน คิวบา เกาหลีเหนือ ลาว เวียดนาม และเนปาล (สำหรับเนปาล รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ที่เคยใช้กำลังอาวุธรบกับรัฐบาลอนุรักษ์นิยมและนายทุนได้อำนาจรัฐอย่างเป็นทางการเป็นประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาแปลกแยกกว่าประเทศอื่นๆ)

ทางเลือกในอนาคตของประเทศคอมมิวนิสต์ในปัจจุบัน

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นเพียงข้อเสนอเบื้องต้นที่อาจจะเกิดขึ้น^{๑๑} กล่าวคือ ในระยะยาว (๕๐-๑๐๐ ปีขึ้นไป) ประเทศคอมมิวนิสต์ในปัจจุบัน ไม่น่าจะดำรงอยู่ได้ตามสาระแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์ที่คาร์ล มาร์กซ ฟรีดริช เองเกิลส์ และวลาดีมีร์ เลนิน วางรากฐานไว้ แต่การดำรงอยู่ในระยะสั้น (ในช่วงระยะ ๒๐-๕๐ ปี) ก็อาจจะยังเป็นไปได้ในสภาวะดังต่อไปนี้

๑) การปฏิรูปเศรษฐกิจตามกลไกตลาดต่อไป แต่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐอย่างเข้มงวดหรือผ่อนปรน หากพรรคคอมมิวนิสต์ยังคงมีอาจสูงสุดต่อไป

๒) ประชาชนถูกควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จโดยรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ในการแสดงออกในทางสิทธิมนุษยชนต่อไป

๓) การที่รัฐบาลระมัดระวังอย่างยิ่งต่อการก่อตัวและขยายตัวของกระแสประชาธิปไตยในประเทศ แต่หากการรณรงค์เคลื่อนไหวในทางประชาธิปไตยจุดติดขึ้นในประเทศเหล่านี้ ก็อาจจะนำมาซึ่งการปราบปรามประชาชนโดยพรรคคอมมิวนิสต์ เว้นแต่พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศนั้นๆ อ่อนแอลงไป จึงจะปล่อยให้ระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเกิดขึ้น ดังเช่นกรณีการล่มสลายของโซเวียตรัสเซีย

๔) การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้มากขึ้นเพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการควบคุมประชาชนในสังคม แต่ประชาชนก็มีแนวโน้มหาทางอพยพโยกย้ายออกไปอยู่ในประเทศอื่นที่ให้เสรีภาพแก่ตนมากขึ้นๆ

๕) การหลอเลี้ยยสำนึกชาตินิยมและการควบคุมทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติและความภักดีต่อพรรคคอมมิวนิสต์

๖) การรักษาความร่วมมือในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ท่ามกลางการจัดการความสัมพันธ์อันซับซ้อนของการแข่งขัน การเผชิญหน้า และร่วมมือกันของมหาอำนาจต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา จีน สหภาพยุโรป และรัสเซีย รวมทั้งอำนาจการต่อรองของประเทศในภูมิภาคต่างๆ

^{๑๑} การทำนายอนาคตของรัฐคอมมิวนิสต์ในสังคมโลกกว่าจะเป็นเช่นไรนั้นนั้น ย่อมเป็นเรื่องที่สุ่มเสี่ยงและขัดต่อปรัชญาแห่งศาสตร์ เนื้อหาในส่วนนี้จึงเป็นเพียงข้อเสนอเบื้องต้นในความเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ของข้าพเจ้าเท่านั้น ความชัดเจนอย่างเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น ก็ควรนำข้อเสนอเหล่านี้เข้าสู่การวิจัยอนาคตภาพ (Foresight research) ที่อาศัยผู้เชี่ยวชาญแบบสหวิชาชีพร่วมมือกันหาทางเลือกและข้อสรุปอย่างมีเงื่อนไข รวมทั้งการอาศัยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ประกอบ

๗) การรักษาวิถีสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เฉพาะของแต่ละประเทศยังคงดำเนินต่อไป โดยขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลของประเทศนั้นๆ จะตอบสนองต่อแรงกดดันภายในและภายนอกอย่างไร รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและเศรษฐกิจระดับโลก

๘) การควบคุมทางการเมืองที่เข้มงวดในการจัดการทางเศรษฐกิจกลไกตลาด (ดังบทเรียนที่ได้รับกรณีการล่มสลายของสหภาพโซเวียต และความสามารถของจีนในการสร้างสังคมนิยมที่มีลักษณะเฉพาะแบบจีน ด้วยการปฏิรูปทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยพรรคคอมมิวนิสต์ยังคงมีอำนาจรวมศูนย์ และกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นภายใต้การควบคุมจากส่วนกลางอย่างมั่นคง)

๙) การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเยาวชนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ในขณะที่มีการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตที่ขยายตัวมากขึ้นระหว่างคนรุ่นใหม่ที่อาจผลักดันให้มีการเปิดกว้างในการแสดงออกและปฏิรูปประชาธิปไตยมากขึ้น อันจะสร้างแรงกดดันในระยะยาวต่อพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลของพรรค

๑๐) การเข้าร่วมจัดการกับปัญหาพร้อมของประเทศต่างๆ ทั่วโลกร่วมกันในเวทีสหประชาชาติต่อไป ย่อมจะทำให้ประเทศคอมมิวนิสต์ได้รับการยอมรับในบทบาทร่วมอันสำคัญ เช่น ปัญหาโลกร้อน ความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม การลดลงของประชากร แต่มีประชากรสูงอายุมากขึ้น (จีน และเวียดนาม) ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (จีน เวียดนาม และลาว) และข้อจำกัดด้านทรัพยากรและนักวิชาการเพื่อการพัฒนาประเทศ (คิวบา ลาว เกาหลีเหนือ และเนปาล)

๑๑) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ตอบสนองเศรษฐกิจเสรีนิยมกลไกตลาด ในแบบค่อยเป็นค่อยไปที่พรรคคอมมิวนิสต์พยายามควบคุมทิศทางให้ได้มากที่สุด

๑๒) การอาศัยทุนและพลังรัฐวิสาหกิจของรัฐ และการกระตุ้นและกำกับสถานประกอบการเอกชนให้ประสบความสำเร็จในทางธุรกิจ แต่ให้เอากำไรเอื้อเพื่อแผ้วถางสังคมด้วย (ดังที่ประเทศจีนที่ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง พยายามกระทำ) และการแทรกแซงของรัฐโดยการลงทุนในสถานประกอบการสำคัญ จะทำให้ประเทศคอมมิวนิสต์เหล่านี้ควบคุมเศรษฐกิจของประเทศต่อไปได้

กล่าวโดยภาพรวมแล้ว แต่ละประเทศเหล่านี้ก็มีแนวโน้มที่จะดำเนินตามเส้นทางที่หลากหลายขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในประเทศและแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จีนและเวียดนามดูเหมือนจะยังคงเดินทางต่อไปด้วยการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจแบบควบคุม ในขณะที่เกาหลีเหนือยังคงเป็นประเทศนอกรีตด้วยความเข้มงวดทางการเมือง ส่วนคิวบาและลาวมีแนวโน้มที่จะผ่อนปรนทางเศรษฐกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยลาวได้รับอิทธิพลจากจีนสูงที่สุดในบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ในปัจจุบัน และกลุ่มคอมมิวนิสต์ต่างๆของเนปาลจะเผชิญกับความท้าทายในการดำเนินการภายในระบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิตของประชาชนในรัฐคอมมิวนิสต์ในอนาคต ทั้งในทางวัตถุ (Material) และจิตใจ (Mind) และสังคม (Social) ก็คงไม่สามารถยกระดับได้ในเร็ววัน เทียบเท่ากับในประเทศรัฐสวัสดิการในยุโรปที่พรรคในแนวทุนนิยมเสรีและพรรคในแนวสังคมนิยมประชาธิปไตยและแรงงานสลับกันเป็นรัฐบาล และทำให้คุณภาพชีวิตประชาชนสูงขึ้นอย่างเสมอภาคอย่างค่อยเป็นค่อยไป ประเทศคอมมิวนิสต์เหล่านี้จึงควรจะแปลงเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากรัฐสังคมนิยมที่มุ่งไปสู่รัฐคอมมิวนิสต์ เป็นรัฐสังคมนิยมผสมผสานทุนนิยมในสัดส่วนที่เหมาะสม ด้วยการอาศัยความช่วยเหลือจากสหประชาชาติและความร่วมมือจากสหภาพรัฐสภา รวมทั้งอย่างน้อยๆ ก็สามารถเรียนรู้และร่วมมือกับกลุ่มประเทศ

รัฐสวัสดิการต่างๆ ไปก่อน เพราะประเทศเหล่านี้มีประสบการณ์ของความสำเร็จในการสร้างรัฐในอุดมคติที่ให้คุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในปัจจุบันผ่านกระบวนการสันติภาพประชาธิปไตย (หรือเกิดความรุนแรงน้อยมาก) มาก่อน ในการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์วิวัฒนาการของรัฐและสังคม

สรุปและเสนอแนะ

รัฐในอุดมคติมีการนำเสนอไว้หลายตัวแบบ แต่สามารถกล่าวได้ว่าทุกตัวแบบได้รับการปฏิบัติตามไม่มากนักน้อย ตามความเป็นไปได้ของปัจจัยที่ทำให้เป็นไปได้หรือไม่ได้ อันเกี่ยวเนื่องกับทฤษฎีที่ใช้อธิบายตัวแบบรัฐอุดมคตินั้นๆ

ในโอกาสที่เลนินได้ลาโลกไปครบ ๑๐๐ ปี แล้วในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ นี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าความพยายามของเลนินสมควรได้รับการประเมินและเรียนรู้ และบทความชิ้นนี้ก็พยายามตอบสนองเป้าหมายดังกล่าว นั่น ดังที่เมื่อพิจารณาสังคมนิยมกับสังคมนิยมในอุดมคติอื่นๆ แล้ว รัฐคอมมิวนิสต์ก็มีใช่เป็นรัฐที่ดีที่สุด แม้ว่าจะเอาส่วนรวมเป็นใหญ่ก็ตาม ทั้งวิธีการไปถึงก็ผ่านการปฏิวัติที่รุนแรง ผู้คนต้องประทัดประทาร์กันมหาศาล และรัฐต้องควบคุมประชาชนให้เชื่อฟังโดยบังคับ ประชาชนหมดอิสรภาพ ผ่านการล้มล้างอำนาจครอบงำประชาชนโดยอุดมการณ์ของรัฐเดิม แต่จัดหนักด้วยอุดมการณ์ของรัฐใหม่ที่ได้รับการโฆษณาอย่างสวยงาม แต่ครอบงำชีวิตผู้คนแบบสุดโต่ง ศาสนาก็ไม่ให้นับถือ ราวกับหนีเสือแต่ปะจระเข้ สังคมนิยมตามตัวภาษาที่ใช้กับความเป็นจริงจึงต่างกัน

นับเป็นความโชคดีของประเทศไทยที่การพยายามปฏิวัติประเทศตามลัทธิมาร์กซิสต์โดยนักคิดมาร์กซิสต์และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จ โดยในระหว่างทางก็เป็นที่น่าเสียดายที่ประชาชนไทยต้องเสียชีวิตหลายพันคนในสงครามปฏิวัติ แต่นักศึกษาและประชาชนที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ หลังจากเกิดเหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รอดชีวิตกลับมาในภายหลัง ก็ได้พยายามสร้างประโยชน์แก่สังคมไทยอย่างสันติต่อไปอย่างน่าชมเชย โดยอาศัยประสบการณ์และบทเรียนการเข้าร่วมปฏิวัติในส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้

การดำรงอยู่ของประเทศคอมมิวนิสต์ในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องที่เร้าใจมีใช้น้อยกว่า จะอยู่ได้นานเพียงใด และจะกลายตัวหรือปรับสภาพไปเป็นเช่นไร แต่ประสบการณ์ของชาวโลกที่ผ่านมา นับจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ รัฐในระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยประสบความสำเร็จในทางคุณภาพชีวิตของประชาชนมากกว่า

สำหรับประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (UN) และสหภาพรัฐสภา (IPU) รัฐบาล พรรคการเมือง และนักสร้างสรรค์สังคมทั้งหลาย สมควรทำให้สถานการณ์ของการเอาใจเอาเปรียบและความเหลื่อมล้ำในการเป็นอยู่สังคมในแง่มุมต่างๆ ลดน้อยลงไปอย่างต่อเนื่อง กติการะหว่างประเทศล้วนสำคัญต่อการยกระดับประชาธิปไตย ความยุติธรรมในสังคม มาตรฐานคุณภาพชีวิตประชาชนผ่านการใช้นวัตกรรมทางสวัสดิการสังคม และความมีอารยธรรมของประเทศไทย รัฐบาลทุกชุดจึงสมควรรับเอากติการะหว่างประเทศมาปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดผลในทางรูปธรรมอย่างแท้จริง

การเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรม และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐสภาและรัฐบาลอย่างแข็งขัน และต่อเนื่อง การทำให้ศาลยุติธรรมและหน่วยงานของรัฐถูกประเมินคุณภาพได้โดยสาธารณชน รวมถึงการส่งเสริมประชาธิปไตยทางตรงอย่างสันติในพื้นที่และชุมชน การส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งความสามัคคีเพื่อสังคม และการประกอบการธุรกิจเพื่อสังคม รวมทั้งการมีขบวนการแรงงานอิสระที่เข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองที่สูงกับนายทุนและรัฐ มีพรรคการเมืองที่เป็นของตนหรือมีอำนาจการต่อรองสูงกับพรรคการเมืองต่างๆ สามารถกำกับทิศทางของความขัดแย้งและความร่วมมือของพลังต่างๆ ในสังคม พร้อมกับการควบคุมการดำเนินงานของระบบทุนนิยมร่วมกับนายทุนในลักษณะทวิเอกานุภาพแบบ “ทุนทวินิยม” (ระหว่างนายทุนและทุนมนุษย์) ได้ ความเป็นชนชั้นที่เอารัดเอาเปรียบกันก็ย่อมหมดไปอย่างสันติ ก็จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำพาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองไปอย่างศิวิไลซ์ที่สุด และถูกต้องกว่าสังคมในแบบลัทธิคอมมิวนิสต์

นอกจากนี้ สมควรมีการศึกษาค้นคว้าแนวโน้มการปรับตัวของรัฐคอมมิวนิสต์ว่าจะเป็นอย่างไรในอนาคต และควรเป็นอย่างไรจึงจะดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผาสุกและความไม่เป็นอันตรายแก่ประชาชนโดยรัฐของตน ด้วยการอาศัยเป้าหมายและวิธีการของสังคมในอุดมคติอื่นที่เหมาะสม ดึงมาและถูกต้องในทางวิทยาศาสตร์มากกว่าเข้ามาส่งเสริมและโดยมิให้ประชาชนในประเทศไทย ทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่กลับไปหรือพัฒนาการต่อสู้กันตามแนวทางของลัทธิมาร์กซ์ลัทธิสังคมนิยมกันอีกเลย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. (๒๕๑๕). *ไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพฯ: บรรณาสาร.

กรมศิลปากร, กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์. “เรื่องไตรภูมิิกถา”. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <https://www.finearts.go.th/promotion/view/22416->

โชคชัย สุทธาเวศ. (๒๕๖๐). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย: แนวพินิจเชิงทฤษฎีและหลักการประชาธิปไตยสากล*. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (ตีพิมพ์จากรายงานวิจัย สนับสนุนทุนวิจัยโดย สภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๙). (๒๕๖๓). *สู่จริยรัฐ : รวมความคิดและจินตนาการด้วยความรักและมิตรภาพเพื่อเป็นเกียรติในวาระ ๖๐ ปี โชคชัย สุทธาเวศ*. กรุงเทพฯ: กองทุน ๖๐ ปี โชคชัย สุทธาเวศ.

นิตยสารศิลปวัฒนธรรม. “เปิดห้องประชุมครั้งแรกของ “คณะราษฎร” ๗ ผู้ก่อตั้งพูดคุยเรื่องอะไรกัน?”. สืบค้น เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_63267

นิรมล ทัพเพช. (๒๕๒๔). *การวิเคราะห์เชิงปรัชญา เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/24850>

ประยูร ภมรมนตรี. (๒๕๒๕). *ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๓ ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, ๓. *จักกวัตตสูตร* (๒๖). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๗ จาก <https://84000.org/tipitaka/read/v.php?B=11&A=1189&Z=1702>

อินทร์วงศ์ อีสสรภาณี, พระมหา, & จันทร์สม ตาบุลิ่ง. (๒๕๖๑). *พระศรีอริยเมตไตรย: แนวคิดเกี่ยวกับโลกในอุดมคติเชิงพุทธ*. วารสาร มจร.ทริภูมชัยปริทรรศน, ๒(๑), ๓๕-๔๕.

ภาษาอังกฤษ

Andersen, T. M., & Sitter, N. (2006). *The Nordic welfare model in the 21st century*. Berlin: De Gruyter.

Beecher, J. (1986). *Charles Fourier: The visionary and his world*. Berkeley: University of California Press.

Carr, E. H. (1985). *The Bolshevik revolution 1917–1923 (Vol. 2)*. New York: W. W. Norton & Company.

Colson, R. (Ed.). (2013). *The Politics Book*. London, England; New York; Melbourne; Munich, & Delhi: DK Publishing.

- Conquest, R. (1986). *The harvest of sorrow: Soviet collectivization and the terror-famine*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Figes, O. (1997). *A people's tragedy: The Russian revolution: 1891–1924*. New York: Penguin Books.
- Fitzpatrick, S. (1994). *The Russian revolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Fourier, C. (1808). *The theory of the four movements*. Paris: Bossange, Masson and Besson.
- Fourier, C. (1822). *The theory of universal unity*. Paris: Bossange, Masson and Besson.
- Fourier, C. (1857). *The social destiny of man*. New York: G. Vale.
- Glaza, H. M. (2009). *Lenin's new economic policy: What it was and how it changed the Soviet Union*. INQUIRIES, 1(11). Retrieved October 1, 2024, from <http://www.inquiriesjournal.com/articles/1670/lenins-new-economic-policy-what-it-was-and-how-it-changed-the-soviet-union>.
- Gorbachev, M. (1987). *Perestroika: New thinking for our country and the world*. New York: Harper & Row.
- Harrison, J. F. C. (1969). *Robert Owen and the Owenites in Britain and America: The quest for the new moral world*. London: Routledge.
- Huber, E., & Stephens, J. D. (2001). *Development and crisis of the welfare state: Parties and policies in global markets*. Chicago: University of Chicago Press.
- Korsch, K. (1923). *Marxism and philosophy*. London: New Left Books.
- Kotkin, S. (2008). *Armageddon averted: The Soviet collapse, 1970–2000*. Oxford: Oxford University Press.
- Kuhnle, S. (2000). *Survival of the European welfare state*. London: Routledge.
- Lenin, V. (1917). *State and revolution*. London: Penguin Books.
- Lenin, Vladimir. (1965/1966). *Collected works (Vols. 26, 27, 30, 31)*. Moscow: Progress Publishers.
- Lenin, V. I. (1902). *What is to be done? In Lenin's selected works*. Marxists Internet Archive. Retrieved from <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1901/witbd/>
- Lenin, V. I. (2017). *State and revolution*. London: Aziloth Books.
- Lewis, J. (1992). *Gender and the development of welfare regimes*. *Journal of European Social Policy*, 2(3), 159-173. <https://doi.org/10.1177/095892200200301>.

- Lukács, G. (1923). *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics*. London: Merlin Press.
- Manuel, F. E. (1979). *Utopian thought in the Western world*. Cambridge: Harvard University Press.
- Manuel, F. E., & Manuel, F. P. (1962). *The prophets of Paris*. Cambridge: Harvard University Press.
- Marcuse, Herbert. (1964). *One-dimensional man: Studies in the ideology of advanced industrial society*. Boston: Beacon Press.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, K. (1967). *Das Kapital: Critique of political economy (Vol. 1)*. London: Penguin Classics.
- Marx, Karl, & Engels, Friedrich. (1948). *The Communist manifesto*. London: Penguin Classics.
- Mawdsley, E. (n.d.). *International responses to the Russian Civil War (Russian Empire)*. In 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War. Retrieved October 1, 2024, from <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/international-responses-to-the-russian-civil-war-russian-empire>
- Nove, A. (1992). *An economic history of the Soviet Union: 1917-1991*. London: Penguin Books.
- O'Neill, J. (1993). *Ecology, policy and politics: Human well-being and the natural world*. London & New York: Routledge.
- Owen, R. (1813). *A new view of society*. London: Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown.
- Owen, R. (1821). *Report to the county of Lanark of a plan for relieving public distress*. London: Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown.
- Owen, R. (1987). *The life of Robert Owen written by himself: With selections from his writings and correspondence*. Toronto: University of Toronto Press.
- Plokhoy, S. (2015). *The last empire: The final days of the Soviet Union*. New York: Basic Books.
- Popper, Karl. (1963). *Conjectures and refutations*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Popper, Karl R. (2013). *The Open Society and Its Enemies : New One-Volume Edition*. Princeton: Princeton University Press.
- Red Terror. (n.d.). In Wikipedia. Retrieved October 1, 2024, from https://en.wikipedia.org/wiki/Red_Terror
- Remnick, D. (1994). *Lenin's tomb: The last days of the Soviet empire*. New York: Vintage Books.

Russian Civil War - The Red Army. (n.d.). In BBC Bitesize. Retrieved October 1, 2024, from <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zdq46v4/revision/4>

Saint-Simon, H. de. (1821). *The industrial system*. Paris: Renouard.

Spartacus Educational. Fanya Kaplan. Retrieved October 9, 2024, from <https://spartacus-educational.com/RUSkaplan.htm>

Taubman, W. (2014). *Gorbachev: His life and times*. New York and London: W. W. Norton & Company.

The history of the Gulag. (n.d.). In Gulag Online. Retrieved October 1, 2024, from <https://gulag.online/articles/historie-gulagu?locale=en>

Titmuss, R. M. (1975). *Social policy: An introduction*. London: Allen & Unwin.

Zubok, V. M. (2021). *Collapse: The fall of the Soviet Union*. New Haven: Yale University Press.

ภาพประกอบบทความ

ชุมชนสหกรณ์ที่เมืองนิวลันาร์ค สก็อตแลนด์ สหราชอาณาจักร จัดสร้างโดยโรเบิร์ต โอเวน. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.newlanark.org/introducing-robert-owen>
โปสเตอร์หนังสือพิมพ์ปราวดา (Pravda Soviet Union USSR CCCP Vintage). สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.amazon.com/Pravda-Vintage-Posters-Decorative-Propaganda/dp/B0BM3WSG6X?th=1>

พลเมืองในกรุงบูคาเรสต์ ประเทศโรมาเนีย ล้มรูปปั้นเลนินลงในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓). สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.nationalreview.com/photos/toppling-statues/>
ประธานาธิบดีมิกอิล กอร์บาชอฟ แห่งสหภาพโซเวียต กล่าวปราศรัยต่อคณะผู้บริหารธุรกิจ ๑๕๐ คน ในนครซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๓ (ภาพโดย David Longstreath/AP สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <https://www.npr.org/2022/08/30/1120141650/former-soviet-leader-mikhail-gorbachev-has-died>)

ภาพถ่ายสุดท้ายขณะมีชีวิตของวลาดีมีร์ เลนิน เขาปรากฏตัวพร้อมกับน้องสาวของเขา แอนนา อิลินิชนา เยลิซาโรวา-อูลยานอวา (Anna Ilyinichna Yelizarova-Ulyanova) และแพทย์ของเขา เอ.เอ็ม. โคเชฟนิคอฟ (A. M. Kozhevnikov A. M. Kozhevnikov) ในกอร์กี เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖. สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก <https://historycolored.com/photos/5136/the-last-photograph-taken-of-vladimir-lenin-may-1923/>

ร่างของเลนินที่ถูกเก็บรักษาไว้ภายในสุสาน Mausoleum ณ จัตุรัสแดง กรุงมอสโก. สืบค้นเมื่อวันที่ ๖
ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก https://en.wikipedia.org/wiki/Lenin%27s_Mausoleum
รูปปั้นของคาร์ล มาร์กซ์ และฟริตริช เองเงิลส์. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก
<https://pixabay.com/th/photos/คาร์ล-มาร์กซ์-ฟริตริช-เองเงิลส์-454010/>
เลนินกำลังพูดคุยกับกองทหารกองทัพแดงที่กำลังมุ่งไปยังแนวหน้า กรุงมอสโก ๕ พฤษภาคม ค.ศ.
๑๙๒๐/พ.ศ. ๒๔๖๓ ระบายสีโดย planetzero. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๗ จาก
[https://www.reddit.com/r/Colorization/comments/7goxri/lenin_speaking_to_
red_army_troops_leaving_for_the/](https://www.reddit.com/r/Colorization/comments/7goxri/lenin_speaking_to_red_army_troops_leaving_for_the/)
หน้าปกหนังสือ Utopia ของโทมัส มอร์. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๗ จาก
[https://ibrahimcanerdogan.medium.com/%C3%BCtopya-kitap-i-%CC%87ncelemesi-
453484978485](https://ibrahimcanerdogan.medium.com/%C3%BCtopya-kitap-i-%CC%87ncelemesi-453484978485)

พัฒนาการและความสืบเนื่อง ของ**ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค** จากอดีตสู่ปัจจุบัน

ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร*

วิถีชีวิตของผู้คนในอดีตโดยมากสัญจรทางแม่น้ำ ลำคลองโดยใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของอารยธรรมต่างๆ ในโลก ตั้งอยู่ตามลุ่มแม่น้ำ อาทิ อู่อารยธรรมเมโสโปเตเมียที่เก่าแก่ที่สุดของโลกแห่งหนึ่งในลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส อารยธรรมอินเดีย ลุ่มแม่น้ำสินธุ เป็นต้น

ความเป็นมาของขบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารค

บรรดาประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันโดยการรับวัฒนธรรมจากอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพระราชพิธีที่มีพระมหากษัตริย์ทรงมีความเกี่ยวข้อง อนึ่ง ไทยเรานั้นมีความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งกัมพูชาและพม่าโดยเฉพาะเรือรบ เรือพระราชพิธี และการแกะสลักโขนเรือเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ในตำนานและวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ เช่น โขนเรือรูปสุพรรณหงส์ พระนารายณ์ทรงสุบรรณ ครุฑ พญานาค อสูร และวานร รวมทั้งเรือเอกไชยที่มีโขนเรือเป็นรูปเหรา (เป็นสัตว์หิมพานต์ประดับในงานศิลปกรรมไทย มีลักษณะเป็นครึ่งนาคครึ่งมังกร) เป็นต้น

* นักวิชาการอิสระ อดีตนักวิชาการผู้ชำนาญการ ประจำพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปรางค์เจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า

จุดกำเนิดของขบวนเรือพระราชพิธีการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค

เรือพระราชพิธี หมายถึง เรือสำหรับใช้ในการประกอบพระราชพิธีชลมารค หรือที่รู้จักกันในนามว่า “ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค” พระบิดาของประวัติศาสตร์ไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียงไว้ในตำนานเรือรบไทย^๑ (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, ๒๔๗๔) ว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นอกจากใช้เรือเป็นพาหนะในการคมนาคมขนส่งแล้วยังมีการใช้เรือในการศึกสงครามมามากมายหลายครั้ง เช่น ในพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า กองทัพไทยได้เคยยกไปรบพุ่งทางทะเลมาตั้งแต่ครั้งสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

“ศึกราช ๘๑๗ กุญศก (พ.ศ. ๑๙๙๘) แต่งทัพให้ไปเอาเมืองมลากา”^๒ มีลักษณะของการใช้เรือแตกต่างกัน ตามวัตถุประสงค์ ต่อมาเมื่อว่างเว้นจากการศึกสงครามก็พัฒนามาเป็นเรือพระราชพิธี

อาจารย์บุหลง ศรีกนก กล่าวว่า ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคเปรียบเสมือนขบวนทัพเรือของ “พระราม” ในการเสด็จพระราชดำเนินทางน้ำซึ่งเป็นการแสดงถึงพระเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ของพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน^๓ เกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินทางน้ำนั้น คือ การจัดริ้วขบวนเรือในการที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธีและรวมถึงการเสด็จส่วนพระองค์มาแต่ครั้งสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ จวบจนปัจจุบัน (ไกรฤกษ์ นานา, ๒๕๖๗, หน้า ๑๑๘-๑๔๐)

พระราชพิธีที่เนื่องด้วยการเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ได้แก่ พระราชพิธีอัสวายุทธ เป็นพระราชพิธีเกี่ยวกับการจัดกระบวนเรือรบ จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองและเทิดพระเกียรติองค์พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยา พระราชพิธีไล่เรือหรือไล่ น้ำมีคุณค่าในสังคมเพราะไล่ น้ำในช่วงปลายฤดูฝนที่อาจทำให้พืชผลทางการเกษตรกรรมเสียหาย และการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการรอยพระพุทธรูปพระบาทสระบุรี และการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญมาจากหัวเมืองเข้ามาประดิษฐานในเมืองหลวง ตลอดจนการต้อนรับคณะราชทูตจากต่างประเทศโดยดำเนินต่อเนื่องมาหลายร้อยปี มีพัฒนาการจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

^๑ ดูเพิ่มเติม ราชบัณฑิตยสภา. ตำนานเรือรบไทย. D-Library | National Library of Thailand. สืบค้นจาก <http://digital.nlt.go.th/dlib/items/show/6065>

^๒ ดูเพิ่มเติม พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๘, หน้า ๑๑๘.

^๓ ประวัติศาสตร์เสนา เรื่อง ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคกรมตมแห่งสยามและวัฒนธรรมไทย โดย อาจารย์บุหลง ศรีกนก นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ ข้าราชการบำนาญ กรมศิลปากรและอดีตผู้เขียนบทสารคดี รายการจดหมายเหตุกรุงศรี ดำเนินรายการโดยอาจารย์ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร นักวิชาการอิสระ อดีตนักวิชาการผู้ชำนาญการ ประจำพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม เมื่อวันอังคารที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ระหว่างเวลา ๑๓.๓๐-๑๖.๓๐ นาฬิกา ในรูปแบบออนไลน์

ภาพที่ ๑ สมุดภาพเรือพระราชพิธีสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ที่มา: นิตยสารศิลปากร ฉบับกันยายน - ตุลาคม ๒๕๖๒, หน้า ๑๑๖

ภาพที่ ๒ จิตรกรรมภาพเรือพระราชพิธี
ที่มา: จิตรกรรมวัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

ภาพที่ ๓ กระบวนเรือพระราชพิธีลงทรงสนานในสมัยรัชกาลที่ ๕
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ภาพที่ ๔ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ในสมัยรัชกาลที่ ๖
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ภาพที่ ๕ ขบวนเรือในพระราชพิธีฉลองพระนคร ๑๕๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๗
ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์

๑. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทย

หลักฐานเกี่ยวกับขบวนพยุหยาตราทางชลมารคที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสมัยกรุงศรีอยุธยาตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่ ขบวนพยุหยาตราเพชรพวง มีการจัดขบวนเรืออย่างยิ่งใหญ่ ๑๑๓ ลำ ถูกค้นพบเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดยม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้โปรดให้มีการวาดภาพกระบวนเรือจำลองขึ้นลงในสมุดภาพ ภาพขบวนเรือสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและการเมืองการปกครองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาแบบจตุสมตมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา

กระบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารคในสมัยกรุงศรีอยุธยามีจำนวนเรือมากมาย แม้จะถือว่าเป็นกระบวนเรือรบ แต่อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานในสมัยของพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งทรงโปรดเกล้าฯให้มีการสร้างกระบวนพยุหยาตราเพื่อเป็นเกียรติยศของพระนคร กระบวนเรือพระราชพิธีมีภารกิจที่แตกต่างจากเรือรบโดยทั่วไป หลักฐานคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง เป็นเอกสารยุคปลายกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นราวรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ หรือพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีเนื้อหาเล่าความทรงจำบรรยายถึงโบราณราชประเพณี ได้แก่ ธรรมเนียมถือน้ำ พระราชพิธีลงสรงเจ้าฟ้า พิธีโสกันต์ แสดงให้เห็นว่า สภาพภูมิประเทศของกรุงศรีอยุธยาล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำ มีเรืออยู่รอบพระนคร มีทั้งเรือน้ำจืด เรือรบทะเล เรือสำเภที่ใช้ในการค้าขาย และเรือพระราชพิธีเรือพระราชพิธีเป็นเรือที่มีพระราชภารกิจหลักในการประกอบพระราชพิธีมีการตกแต่งอย่างสวยงาม โดยเฉพาะเรือพระที่นั่งจึงต้องมีเรือเฉพาะ ซึ่งไม่ได้ใช้ในการรบ แต่ลักษณะการจัดรูปกระบวนเรือยึดตามแบบการจัดกระบวนเรือรบ เรือพระราชพิธีสมัยกรุงศรีอยุธยา ใช้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของแผ่นดิน เช่น การต้อนรับคณะราชทูตฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และการต้อนรับคณะสมณทูตจากศรีลังกาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ การบำเพ็ญพระราชกุศลเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินหลวง และการเสด็จฯ ไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี

การเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีครั้งสำคัญ คือ ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นช่วงเวลาพระเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ไชยเชษฐาธิราช (เจ้าฟ้ากุ้ง) ทรงนิพนธ์ “กาพย์เห่เรือ” เป็นวรรณกรรมชิ้นเอกเชิงนิราศ ขณะดำรงตำแหน่งพระมหาคูบราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ชมความงามของเรือสุวรรณหงส์ ไว้ว่า “สุวรรณหงส์ทรงภู้อย่างมดข่อยลอยหลังลินธุ์ เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์ ลินลาเคลื่อนเดือนตาชม” (กรมศิลปากร, ๒๕๔๕, หน้า ๒๐๑)

โคลงสี่สุภาพ

“ปางเสด็จประเวศด้าว	ชลาลัย
ทรงรัตนพิमानไชย	กิ่งแก้ว
พริ้งพร้อมพวกพลไกร	แหนเห่
เรือกระบวนต้นแพ้ว	เพริศพริ้งพายทองฯ

ภาพยนตร์ ๑๑

พระเสด็จโดยแดนชล ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย
 กิ่งแก้วแพรวพรรณราย พายอ่อนหยับจับงามอน
 นาวาแน่นเป็นขนัด ล้วนรูปสัตว์แสนยากร
 เรือลิวปลิวธงสลอน สาครลั่นครื้นครื้นฟอง”
 (บางส่วนของภาพยนตร์เรือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ฯ)

น่าสังเกตว่าหลักฐานที่กล่าวถึงรายละเอียดการเสด็จในครั้งนั้น ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่ง คือ “ปุณโณวาทคำฉันท์” ของพระมหานาควัดท่าทราย สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นราว พ.ศ. ๒๒๙๓ ในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งอธิบายถึงการเสด็จไปนมัสการสมโภชรอยพระพุทธรูป สวรรบุรี โดยพรรณนาความงามของพระมณฑป ความยิ่งใหญ่ของขบวนพยุหยาตราทางชลมารคไว้โดยละเอียด กล่าวถึงเส้นทางขบวนเรือในการเสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธรูปครั้งนั้น เริ่มต้นจากท่าเรือพระที่นั่งท่าवासูกรี มีชื่อเดียวกันกับท่าवासูกรีในกรุงเทพฯ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยผ่านแม่น้ำลพบุรีเข้าแม่น้ำป่าสักและเทียบท่าที่ปราสาทพระนครหลวง เพื่อเปลี่ยนจากกระบวนเรือเป็นกระบวนทางบก แล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อทางถนนฝรั่งสองคลองเพื่อเสด็จนมัสการรอยพระพุทธรูป ณ จังหวัดสระบุรี โดยลำดับ

๒. หลักฐานบันทึกของชาวตะวันตก

ชาวตะวันตกจากทวีปยุโรปหลายประเทศเป็นผู้บันทึกเรื่องราวการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏหลักฐาน ดังนี้

- จดหมายเหตุของสเปน เรื่อง History of Philippine and Other Kingdom ของบาทหลวง มาร์เซล เดอ ริบาเดเนอิรา (Marcelo de Ribadeneira) เขียนขึ้นใน ค.ศ. ๑๕๙๖ (พ.ศ. ๒๑๓๙) จากคำบอกเล่าของบาทหลวงนิกายฟรานซิสกัน ซึ่งเข้ามาพำนักในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๕ ปลายรัชสมัยพระมหาธรรมราชาว่า

“... เพื่อจะเสด็จพระราชดำเนินเยือนพระอารามแห่งหนึ่ง มีเรือ ๔ ลำ แล่นล่องหน้าไปก่อนเรือพระที่นั่ง เพื่อเป็นการค้าประกันความปลอดภัยของพระเจ้าแผ่นดิน เรือเหล่านี้บรรทุกคนเป่าแตรเงินเล็กๆ เพื่อป่าวประกาศการเสด็จพระราชดำเนินถึง บรรดาเรือล้วนมีรูปทรงวิจิตรพิสดารและแกะสลักอย่างน่าพิศวง ด้วยรูปปฏิมา ประดับประดาอย่างหรูหรา ก่อให้เกิดความรู้สึกน่าประทับใจ...”

- จดหมายเหตุของ โยส เซาเติน (Joost Schouten) พ่อค้าชาวฮอลันดาผู้จัดการบริษัทอินเดียตะวันออก เข้ามาพำนักในสมัยของพระเจ้าทรงธรรมครั้งหนึ่ง และต้นรัชกาลพระเจ้าปราสาททองอีกครั้งหนึ่ง รวม ๘ ปี เอกสารต้นฉบับเป็นภาษาดัตช์ ต่อมามีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๖๖๓ ที่กรุงลอนดอน ขจร สุขพานิช นำมาแปลเป็นภาษาไทยตีพิมพ์ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๖ เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ กล่าวไว้ว่า

“มีประเพณีแต่โบราณนานมาแล้วว่า พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรสยามจะต้องแสดงพระองค์ให้ประชาชนเข้าชมพระบารมีปีละครั้งในเดือนตุลาคม (...) แต่หากว่าเป็นการจัดขบวนเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมีการจัดตั้งนี้ ขบวนแรก ได้แก่ ขุนนาง ๒๐๐ คน แต่ละคนมีเรือสวยงามนั่งมามีคนพาย ๖๐-๘๐ คน ขบวนที่สองเป็นขบวนเรือเครื่องดนตรี ดีด สี ตี เป่า ๔ ลำ และถัดมาคือ ขบวนเรือหลวง ๕๐ ลำ ของพระมหากษัตริย์ มีคนพายลำละ ๘๐-๙๐ คน และถัดมาคือขบวนเรือต้นสวยงามมาก ฉาบทองทั้งลำ และพายก็ฉาบทองด้วย ลำหนึ่งๆ มีคนพาย ๙๐-๑๐๐ คนแล้วจึงถึงเรือที่ประทับของพระมหากษัตริย์ พระองค์ประทับบนเรือพระที่นั่ง ประหนึ่งพระพุทธรูป เทพพระบาทของพระองค์มีบุคคลสำคัญเป็นอันมากนั่งเฝ้าอยู่ ถัดมาคือ ขบวนเรือของพระอนุชาธิราชแล้วจึงถึงขบวนข้าราชการฝ่ายในการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคนี้มีเรือทั้งหมด ๔๕๐ ลำ และมีคนร่วมขบวนถึง ๒๕,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ คน เมื่อขบวนเรือผ่านไปแห่งใด ทั้งสองฝั่งแม่น้ำจะมีผู้คนพลเมืองจำนวนเหลือจะคณานับก้มกราบอยู่บนเรือเล็ก ๆ ของเขาแน่นไปหมด...” (กรมศิลปากร, ๒๕๐๔)

- จดหมายเหตุของชาวฝรั่งเศส รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๘๘) พระองค์โปรดปรานชาวต่างชาติ และมีการส่งคณะราชทูตไทยไปถวายพระราชสาส์นเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ของประเทศฝรั่งเศส และต่อมามีขบวนเรือต้อนรับคณะราชทูตลาถูแบร์ ในบันทึกของนิโกลาส์ แชรแวง ชาวฝรั่งเศส ความว่า

“การจัดเรือขบวนนำดูมาก...มีเรือกว่า ๒๕๐ ลำ จอดเรียงรายอยู่เป็นระยะทั้งสองฟากแม่น้ำ ในจำนวน ๒๐ หรือ ๓๐ ลำ... นำเรือพระที่นั่งแล่นเป็นคู่ๆ ไปข้างหน้า เรือพระที่นั่งนั้นใช้ฝีพาย พวกแขนแดง มีความชำนาญมากและได้รับเลือกเฟ้นมาเป็นพิเศษ ทุกคนสวมหมวก เสื้อเกราะ ปลอกเข่า และปลอกแขน ทำด้วยทองคำทั้งสิ้น นำดูแท้ๆ เวลาเขาพายพร้อม ๆ กันเป็นจังหวะจะโคน พายนั้นทาทองเหมือนกัน เสียงพายกระทบกันเบาๆ ประสานกับทำนองเนื้อเพลงที่เขาเห่ขอพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดิน เป็นเสียงคล้ายเสียงดนตรีที่เสนาะโสตของชาวบ้านชาวเมืองเป็นอันมาก... พระสูตรเรือพระที่นั่งนั้นประกอบด้วยอัญมณีอันมีค่า และบนยกพื้นนั้นปูลาดด้วยพรมอย่างดีที่นำมาจากประเทศทางตะวันออก มีขุนนางหนุ่มหกคนหมอบเฝ้าอยู่เป็นประจำ ที่ตรงท้ายเรือนั้นมีบังสุรย์ ปักไว้เป็นสำคัญ...” (นิโกลาส์ แชรแวง, ๒๕๕๐)

นอกจากนี้ บาทหลวงกริวยี ตาซาร์ด ชาวฝรั่งเศสซึ่งเข้ามายังราชอาณาจักรอยุธยาพร้อมกับลาลูแบร์ ได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม (กริวยี ตาซาร์ด, ๒๕๕๑) ไว้ว่า

“มีเรือบัลลังก์ขนาดใหญ่ ๔ ลำมาแต่ละลำมีฝีพายถึง ๘๐ คน ซึ่งเราไม่เคยเห็นเช่นนั้นมาก่อน ๒ ลำแรกนั้นหัวเรือทำเป็นรูปเหมือนม้าปิดทองทั้งลำ เมื่อเห็นมันมาแต่ไกลในลำน้ำนั้นดูคล้ายกับมันมีชีวิตชีวา...” (สันนิษฐานน่าจะหมายถึงเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ - ผู้เขียน)

บาทหลวงตาซาร์ดยังอธิบายถึงขบวนเรือที่แห่พระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการที่เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาไปยังเมืองลพบุรีอีกด้วยว่า

“...ขบวนเรืออันยืดยาวของเรือบัลลังก์หลวง ซึ่งเคลื่อนที่ไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยนี้มีจำนวนถึง ๑๕๐ ลำ ผนวกกับเรือลำอื่น ๆ เข้าอีกก็แน่นแม่น้ำแลไปได้สุดสายตา อันเป็นทัศนียภาพที่งดงามยิ่งนัก เสียงเห่แสดงความยินดีตามธรรมเนียมของชาวสยามอันคล้ายจะรุกไล่เข้าประกบเข้าศึกนั้น ก้องไปทั้งฟากแม่น้ำ...”

- บันทึกของเดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ บันทึกถึงเรือยาวพระที่นั่งต้นของพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ไว้ว่า

“เหตุเพราะที่เมืองนี้ ประชาชนไปมาโดยทางน้ำมากกว่าทางบก พระมหากษัตริย์สยาม จึงมีเรือยาวพระที่นั่งต้นอย่างงามสง่าไว้มากลำ ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า ตัวเรือยาวนั้นทำด้วยไม้ซุงต้นเดียว บางลำยาวแต่ ๑๖ ถึง ๒๐ วา (๓๒-๔๐ เมตร) คนสองคนนั่งขัดสมาธิเคียงขนานหน้ากัน ผืนหน้าตามยาวเรือ...” (นราธิประพันธ์พงศ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ, ๒๕๐๕, หน้า ๑๗๓)

ข้อมูลบันทึกของชาวยุโรปสมัยอยุธยาถือเป็นหลักฐานชั้นต้นสำคัญที่บรรยายถึงความอลังการของขบวนพยุหยาตราทางชลมารคของชาวสยามที่สร้างสมมาเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปี ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารวรรณกรรมทางของไทยที่ไม่เกินความจริงไปไม่มากก็น้อย

เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เรือที่ใช้ในขบวนพยุหยาตราเสียดายเป็นจำนวนมาก จนไม่สามารถจัดเป็นขบวนพยุหยาตราได้ มาถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีพระราชประสงค์ที่จะรื้อฟื้นและรักษาแบบแผนขบวนพยุหยาตราทางชลมารคไว้เช่นสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงโปรดให้สร้างเรือพระที่นั่งและเรือขบวนพยุหยาตราขึ้นดังมีความปรากฏใน “หมายรับสั่งสมัยกรุงธนบุรี” ด้วยเช่นกัน.ร.ว. แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ ได้อธิบายไว้ในหนังสือกระบวนการพยุหยาตรา (กรมยุทธศึกษาทหารเรือ, ๒๕๖๒) “สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้มีพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินในขบวนพยุหยาตราชลมารคในสมัยรัชกาลที่ ๑ แม้ว่าเรือใช้รับในแม่น้ำของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาจะได้ถูกพม่าเผาเสียหายหมดเมื่อคราวเสียกรุงครั้งสุดท้ายแต่สมัยกรุงธนบุรีก็ได้สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้เพียงพอแก่การใช้งาน และเมื่อว่างจากการรบก็จัดเป็นกระบวนเสด็จพระราชดำเนินในการพระราชพิธีต่าง ๆ

ความสืบเนื่องของขบวนพยุหยาตราทางชลมารคสมัยรัตนโกสินทร์

ขบวนพยุหยาตราชลมารค ปรากฏหลักฐานชัดเจนตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วว่า เรือในขบวนมีการสลักรูปโฉนเรือเป็นรูปสัตว์ในเทพนิยาย มีการจัดขบวนหลายรูปแบบที่รู้จักกันดี คือ “กระบวนพยุหยาตราเพชรพวง” ต่อมาปรากฏใน “ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง” ที่พรรณนาขบวนเรือนี้ประพันธ์ขึ้นใหม่โดย เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เมื่อพ.ศ. ๒๓๓๐ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถือว่าเป็นพระราชพิธีที่สืบเนื่องโดยยึดถือตามแบบเดิมสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้รับการฟื้นฟูมาโดยลำดับในทุกรัชกาลในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะการพระราชพิธีที่เกี่ยวกับการต้อนรับราชทูตชาวตะวันตกที่สำคัญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขบวนพยุหยาตราเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครเนื่องในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเรือขึ้นใหม่ ๖๗ ลำ เพื่อใช้เป็นเรือรบทางแม่น้ำในการยกทัพไปโจมตีข้าศึก โดยเฉพาะที่พม่ายังมีสงครามติดพันอยู่ และโปรดให้ใช้เรือในการประกอบพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินเป็นการพระราชพิธีที่สืบเนื่องมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่นในสมัยรัตนโกสินทร์ คือ ขบวนพยุหยาตราชลมารคเสด็จถวายผ้าพระกฐินหลวง ณ วัดอรุณราชวราราม นับจากการจัดขบวนพยุหยาตราชลมารคเมื่อคราวฉลองพระนคร ๑๕๐ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ก็ไม่ปรากฏว่ามีการจัดขบวน

พยุหยาตราทางชลมารคอีกเลยจนกระทั่งมีการรื้อฟื้นใน พ.ศ. ๒๕๐๐ สมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อันเป็นปีที่ทางราชการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษขึ้น และได้จัดให้มีขบวนเรือพระราชพิธี อัญเชิญพระพุทธรูป พระไตรปิฎกและพระสงฆ์ไปตามลำน้ำเจ้าพระยา เพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง ขบวนในครั้งนั้นเรียกว่า “กระบวนพยุหยาตรา” จัดรูปกระบวนเรือคล้ายขบวนพยุหยาตราน้อยแต่ไม่ครบเครื่อง เนื่องจากเรือพระราชพิธีชำรุด (กรมยุทธศึกษาทหารเรือ, ๒๕๖๒)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โปรดให้ฟื้นฟูจารีตประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยขบวนเรือพยุหยาตราชลมารคกระบวนใหญ่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นต้นมา สาเหตุประการหนึ่งที่มีการฟื้นฟูก็ด้วยเสด็จทอดพระเนตรเรืออยู่ในสภาพทรุดโทรม จึงมีพระราชดำริว่า ถ้าจะโปรดให้มีการฟื้นฟูก็คงไม่เป็นการสิ้นเปลืองนัก เพราะกำลังคนก็สามารถใช้ของทหารเรือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนั้นทำขึ้นครั้งเดียวก็สามารถใช้ได้แรมปี ส่วนประโยชน์นั้นก็มากมายหลายประการ กล่าวคือการดูแลรักษาและอนุรักษ์เรือพระราชพิธีอันสวยงามเหล่านี้ล้วนเป็นการรักษาสมบัติอันมีค่าของแผ่นดินให้ดำรงคงอยู่เป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาติ และเป็นการบำรุงขวัญและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนไทยและยังเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลกอีกด้วย

บรรณานุกรม

กรมยุทธศึกษาทหารเรือ กองประวัติศาสตร์. (๒๕๖๒). *ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

กรมศิลปากร. (๒๕๐๔). *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๖ จดหมายเหตุของโยส เซาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาในสมัยพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททอง*. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรี เจียรณ์ พิชัยสนธิ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๔. พระนคร: ชุมชมการช่าง.

_____. (๒๕๔๕). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๕๗). *ตามรอยบันทึกชาวต่างชาติจากอ่าวสยามสู่ลำน้ำเจ้าพระยา*. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

กวีชัย ตาซาร์ด. (๒๕๕๑). *จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม ครั้งที่ ๑ และจดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่ ๒ ของบาทหลวงตาซาร์ด*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ไกรฤกษ์ นานา. (๒๕๖๗). “พระมหากษัตริย์ไทยในพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค”. *ศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ ๔๕ ฉบับกรกฎาคม ๒๕๖๗.

ตำรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (๒๔๗๔). *ตำนานเรือรบไทย*. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพหม่อมเจ้าสมรบำเทอง อาภากร เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๔. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์. D-Library | National Library of Thailand. สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๗ จาก <http://digital.nlt.go.th/dlib/items/show/6065>.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (๒๕๐๕). *จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม ๑*. พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร.

นิโกลาส์ แซร์แวงส. (๒๕๕๐). *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

LIVE

TPchannel

Android

iOS

สื่อรัฐสภา

»»» รับชมได้ทุกที่ทุกเวลา

- ✓ ถ่ายทอดสดประชุม
- ✓ รายการย้อนหลัง

วารสาร **รัฐสภา**

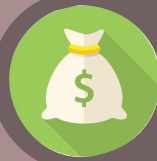
ขอเชิญชวนส่งบทความวิชาการ

วิเคราะห์ วิจัย หรือแนวคิดใหม่ๆ
ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

มีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษขนาด A 4
และไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน

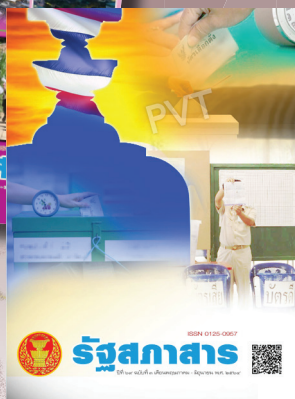
ค่าตอบแทนหน้าละ 300 บาท

การส่งบทความ
ส่งไฟล์ข้อมูลมาที่ sapasarn2019@gmail.com

สอบถามเพิ่มเติม กองบรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร
✿ โทร. 0 2242 5900 ต่อ 5480 - 2
✿ e-mail: sapasarn2019@gmail.com

ประชาสัมพันธ์การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ขอเชิญชวนอาจารย์ ข้าราชการ นักวิชาการ นักการศึกษา สาขาต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป ส่งบทความวิชาการด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสารของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีกำหนดออก ๒ เดือน ๑ ฉบับ

ข้อกำหนดบทความ

๑. บทความวิชาการ หมายถึง บทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจัย หรือเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากพื้นฐานวิชาการที่ได้เรียบเรียงมาจากผลงานทางวิชาการของตนหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป
๒. บทความวิชาการจะประกอบด้วย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อหา ส่วนสรุป และเอกสารอ้างอิง สำหรับการอ้างอิงในเนื้อหาให้ใช้การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาระบบนามปี และหากมีการอธิบายความเพิ่มเติมสามารถใช้เชิงอรรถอธิบายได้
๓. บทความต้องมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน ๒๐ หน้ากระดาษขนาด A4
๔. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน

การเตรียมต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์

๑. ตัวอักษรขนาดและแบบเดียวกันทั้งเรื่อง โดยพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ขนาด ๑๖ พอยท์ ตัวธรรมดาสำหรับเนื้อหาปกติ และตัวหนาสำหรับหัวข้อ โดยจัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ ขนาด A4 หน้าเดียว และเว้นระยะขอบกระดาษด้านละ ๑ นิ้ว
๒. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔
๓. ต้องระบุชื่อบทความ ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง และสถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความอย่างชัดเจน

การส่งบทความสามารถส่งบทความได้ ๒ วิธี ดังนี้

๑. ส่งต้นฉบับในรูปแบบเอกสารจำนวน ๑ ชุด พร้อมแผ่นบันทึกไฟล์ข้อมูล ไปที่บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เลขที่ ๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
๒. ส่งไฟล์ข้อมูลทาง e-mail ไปที่ rattasapasarn@yahoo.com, sapasarn2019@gmail.com

ค่าตอบแทน

หน้าละ ๒๐๐ บาท หรือ ๓๐๐ บาท ซึ่งกองบรรณาธิการรัฐสภาสารจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะจ่ายเงินค่าตอบแทนในจำนวนหรืออัตราเท่าใด โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพิจารณาปรับอัตราค่าเขียนบทความในวารสารรัฐสภาสารได้กำหนดไว้

ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๙๐๐ ต่อ ๕๔๘๐-๒

www.parliament.go.th

สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา
THE NATIONAL ASSEMBLY RADIO AND TELEVISION BROADCASTING STATION
TPchannel.org

หนังสือและสื่อเผยแพร่
e-book

ช่องทาง ติดตามข่าวสาร

ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร

เยี่ยมชมรัฐสภา
สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร

กิจกรรม
กลุ่มงาน
เผยแพร่ฯ

สภาสาร

รัฐสภาสาร

เป็นวารสารฉบับรายสองเดือนเพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่นๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

สถานที่ติดต่อ

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
๑๑๑๑ ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๔๒ ๕๕๐๐ ต่อ ๕๔๘๐ - ๒
e-mail: sapasarn2019@gmail.com